

**Published by Janardan Sakhsaram Kudalkar, M. A., LL. B., Curator of State Libraries,
Baroda, for the Baroda Government, and Printed by Manlal Itcharam Desai, at
The Gujarati Printing Press, No. 6, Sassoon Buildings,
Circle, Fort, Bombay.**

Price Rs. 2-0-0

INTRODUCTION.

The work presented in the following pages is a rare historical work, dramatizing an important event in the history of Gujarat.

The present work—The *Hammitramadamardana* is a drama in five acts, dramatizing the repulsion of an attack of the Mahomedans on Gujarat. It is not to be confounded with the *Hammitramahādvya* of Nayachandra Sūri, dealing with the history of Hammitra, the Chowhan king of Mewar, composed about two centuries later. The present drama was acted on the occasion of the festival of the procession of the God Bhīmaśvara at Cambay, under the orders of Jayantasinha, son of Vastupāla.

The Author.—The author of the drama is Jayasinha Sūri, the pupil of Vīrasūri and the Āchārya of the temple of Minisuvrata at Broach. Tejapāla had been once on a pilgrimage to this temple, when the author recited a poem praising and requesting him to provide twenty-five Devakulikas in the Śakunikā Vihāra of Āmbada with golden staffs. Tejapāla with the consent of Vastupāla granted his request and erected twenty-five golden flag staffs. Jayasinha Sūri, in order to commemorate this gift, composed a beautiful long Praśasti (panegyric) praising the brothers for their donation. It seems to have been incised on a slab of stone in the walls of that temple. The Śakunikā Vihāra has been turned into a mosque but the Praśasti has been saved for us through the copy preserved at the end of the Ms. of *Hammitramadamardana*. The donation seems to have further actuated the author to compose the present drama to glorify the two brothers and their lord Vīradhavaḷa.

Our author need not be confounded with Jayasinha Sūri of Kīshkparshī Gachchha, pupil of Mahendra and the author of the commentary on the *Nyārasāra* and of *Kumarapāla Charitra* composed in 1365 A. D.

The Date of the Drama.—The exact date of the composition of the drama cannot be fixed, but it must be put after Samvat 1276, the beginning of Vastupāla ministry and before Samvat 1286, the date of the present Ms.

The Ms. Material.—The present edition is based on two Mss. of the drama—(1) palm leaf and (2) paper Ms. The palm leaf Ms. is preserved very zealously in the famous Bhandar in the fort at Jaisalmere. The other Ms. belongs to the Bhandar of the Vāḷ Pīrvaṇḍhā's temple at Pattan and is, as in the case of many Mss. of that Bhandar, a direct copy of the Jaisalmere palm leaf Ms. The palm leaf ms. consists of 116 leaves—(1) *Hammitramadamardana* folios 1—90. (2) *Vastupāla-Tejapāla Praśasti* and (3) *Stutikāvya* 1—16. One leaf seems to be missing at the end as the *Stutikāvya* are not complete. The Ms. is well preserved but some letters here and there and one whole side

of a leaf are obliterated and it would have been very difficult to edit from this Ms. alone without the help of the paper Ms. The paper Ms. consists of 20 leaves—(1) Hammīramadamardana 1-15 a. (2) Praśasti 15b-18a. (3) Stutikāvya 18b-20a. The paper Ms. seems to have been copied under the orders of Jinabhadra Śūri from the original palm leaf Ms. about Samvat 1480-1490 when copies of other works of the palm leaf Mss. removed by him to Jaisalmere were taken to Pattan. The present edition was undertaken only on the strength of the paper Ms. and the first form was even struck off. But in the meanwhile I had to go to examine the Jaisalmere Bhandars. Further printing of the work was, therefore, stopped, and when I went to Jaisalmere in October 1916, I carefully revised the press-copy with the help of the original palm leaf and paper Mss. Otherwise there would have remained many doubtful passages and mistakes particularly in the Prākṛta portion.

Analysis of the Play.—The play consists of five acts. It opens with a salutation to the Eternal Lustre. Then follows a dialogue between the stage manager and the actor. Jayantasinha, son of Vastupāla, has ordered the performance of a play with nine sentiments on the occasion of the festival of the procession of God Bhīmeśvara at Cambay. The Hammīramadamardana, composed by Jayasinha Śūri, pupil of Vira Śūri of Broach, is decided to be acted on the occasion. The prelude being over, Viradhavala and Tejahpāla enter the stage. Viradhavala praises his minister Vastupāla for his unique statesmanship. He remembers how Vastupāla had brought about friendship with Śrī Sinha, ruler of Broach, who was formerly an enemy when he was afraid of the march of Sinhana and the hopes of his getting help from the King of Malva were slackened. Tejahpāla replies that it was only due to the heroism of the lord that the intellect and tact of the ministers are successful. Viradhavala replies that he should not obscure his true description of the minister's tact by his over-praising his lord. Viradhavala then goes on to describe how Vastupāla had on former occasions foiled Saṅgrāmasinha, nephew of Sinha, the lord of Lātadefa and son of Sindhurāja, who had, remembering the enmity with his father, called in aid the army of Sinhana in his attempt to attack his rear. Even now the situation is serious. On one side Sinhana encouraged by Saṅgrāmasinha is ready for march with his army. On the other side the Turushka warrior with a large cavalry, and the mighty-armed king of Malva too have marched. This compact of enemies from all sides can be scattered only if Vastupāla's intellect comes to help. Vastupāla now enters and begins to praise the enthusiasm which Lāvanyasinha, Tejahpāla's son, is displaying in state matters. He tells how some spies employed by Lāvanyasinha without the knowledge of war-officers are roaming all throughout the country and kings play as puppets in their hands. Viradhavala congratulates him on this good fortune. Vastupāla and Tejahpāla, then, begin to praise the king, the latter specially referring to his feats of valour on the battle-field.

of Panchagrāma. Viradhavala then tells of his intended march against Turushka warrior Hammira. Vastupāla warns him against the dangerous hand-to-hand fight and of pursuing the enemy too far. He, then, advises dhavala to start immediately and win over to his side the Mārvar kings as they join the approaching lord of the Mlechchhas.

Act II.—Lāvagyasinha enters. He tells how the Mārvar kings, Soasinha, Udayasinha and Dhāravarsha, on account of the quick march of Viradhavala arranged by his uncle, joined of their own accord the army of Bhīmasinha of Surāshtrā has quickly come to help. The king Vikramāditya and Sahajapāla, who had once formed a close coalition but were put to variance at the time of Sinha's attack, have also come vying with each other to please Viradhavala. Armies of other small chiefs, too, have all come up. Thus has borne fruit the desire-fulfilling herb in the form of the intellect of Vastupāla. The spy Nipupaka, then, enters and begins to relate how he has been able to effect a split between Sangrāmasinha and Sinha. He (Nipupaka) went to the camp of Sinha. His younger brother Suvega, who was, as previously arranged, serving under guise of the horse-keeper of Devapāla of Malva, stole away his best horse and gave it to Sangrāmasinha, who was leading the army of Sinha. Nipupaka then goes on to tell that he, too, entered the camp of Sinha saying that he was the spy Sucharita, who was deputed to watch the movements of the Gurjara king. He then told the king how the boundaries of the Gurjara Kingdom were ravaged by the marches of the army of Hammira, that King Viradhavala had proceeded against him with forced marches and that there will be a fight within a week or so. Sinha was delighted to hear this and intended to march over Gujarat but Nipupaka advised him that it would be easy to inflict a defeat on Viradhavala after the ranks of his army have been thinned in the battle with Hammira, and that he should, therefore, divert himself for the time being in the forests of the Tapti, on the bifurcation of the roads leading to Malva and Gujarat. Sinha approved of this and encamped in the forest of the Tapti. Suvega under the guise of a Tāpasa came there and Sinha went to pay him his obeisance but in the meanwhile Suvega ran away. This created suspicion and he was caught by the king's soldiers. He was brought before the king and a letter addressed to Sangrāmasinha was found from his matted hair. It was mentioned in the letter that a horse marked with the name of Devapāla was sent as present to Sangrāmasinha by the Mālava king and that the former remembering the murder of his father should draw his sword against Sinha when the Mālava king attacked Sinha on his entering Gujarat. Sinha asked Nipupaka to ascertain the fact about the horse. Nipupaka informed Sangrāmasinha through Suvega that the king was angry with him. Sangrāmasinha, thus frightened, fled away. Here ends the prelude. Vatsupāla then enters the stage and begins to describe the bright fame of his lord. His spy Kufalaka then enters and info-

how Sangrāmasinha, seceded from Sinhana through Vastupāla's intellect, is proceeding to besiege Cambay. Vastupāla gives orders for the mobilization of the army for the protection of Cambay and calls Sangrāmasinha's minister Bhuvanaka before him. Bhuvanaka tells that his master is marching to the help of Viradhavala. Bhuvanaka is then dismissed. Nipūṇaka tells Vastupāla that he left Sangrāmasinha ready to cross the river Mahī. Vastupāla, after making arrangements for the protection of Dholka, proceeds to Cambay.

Act III—Viradhavala and Tejabpāla enter. It is nearly the outbreak of dawn. Viradhavala goes on to describe the setting of the moon and says that the hostilities with the mighty end only in serious troubles. Viradhavala is anxious to get the news about Hammira, who was to begin hostilities against the Mewar king Jayatala, who priding himself on the strength of his sword, had not joined him. Then enters the spy Kamalaka and tells how the whole Mewar was burnt by the soldiers of the enemy and how the people were killed with dismay by the entrance of ruthless Mlecchha warriors in the capital. Viradhavala asks if Jayatala fought furiously against the enemy. Kamalaka with a smile tells that he sees others like himself just as a child on a seesaw sees others revolving like himself. Kamalaka, then, goes on to relate how there came forward no Kshatriya to their rescue. The people through terror preferred dying at their own hands. Some fell into wells, some set fire to their houses and burnt themselves, some hanged themselves, while others filled with anger fell on the enemy. Kamalaka, who was there in the guise of a Turushka moved by the screams of the children, whom the cruel soldiers had begun to murder, at once cried out "Fly away, fly away, Viradhavala is coming to the rescue of the people." Hearing this the Turushka warriors fled away and the people began to look eagerly in all the directions, where Viradhavala was. Kamalaka, then, removed his guise and told them that Viradhavala was fast approaching. The people encouraged by him pursued the enemies, who ran away through fear of Viradhavala. Viradhavala ascribes all this to the intellect of Vastupāla and says that it is through his plans that he has been able to conquer all his enemies except the Mlecchhas. Tejabpāla tells him not to worry himself about Hammira, as Vastupāla has laid out plans for his discomfiture too. Viradhavala then marches to win over the allied kings.

Act IV.—Two spies Kuvalayaka and Śighraka in the guise of Turushkas enter. Śighraka begins to praise the policy of Tejabpāla, which is purified by that of Vastupāla, and has scattered the whole circle of enemies. Śighraka then tells Kuvalayaka how he was sent by Tejabpāla to the Khaliph of Bagdad, the over-lord of all the Mlecchha tribes as messenger came from Khapparkhana and told him that Mlāchchhrikāra's arrogance did not obey his orders. On hearing this the Khaliph sent with an order to Khapparkhan to send Mlāchchhrikāra to him in

chains. Seeing this order Khappara Khan marched over the territories of Mlāchchhrikāra. He acted as a secret spy of the son of Mlāchchhrikāra and informed him about this march and his son was sent to him to take this news to Mlāchchhrikāra. Kuvālayaka also tells how he also won over the Gurjara chiefs Gulavāla, Pratapsinha &c. by telling them that Viradhavala will give them the whole country of Turushkas when they are killed in battle. The whole circle of the enemy is thus shattered. Both of them depart to do their work. Here ends the Interlude. Then enters Mlāchchhrikāra troubled with feelings of anxiety, anger, grief and shame, with his minister Gori Isaph. Mlāchchhrikāra then tells the country of Mathurā has been run over by the forces of Khappara Khan, who, taking advantage of his encounter with the enemy, is marching against him. The king of Gurjara, too, knowing the march of Khappara Khan is proceeding to meet him. He tells his minister that he has sent his two preceptors Radi and Kādji for the pacification of the anger of the Khaliph and asks his advice for further steps. The minister advises a retreat in order to protect his own country from Khappara Khan. Mlāchchhrikāra is much enraged at this advice and says—"Let my country go into the mouth of the devil. Let my son even meet a sudden death. I do not care for this." Then a noise of the march of an army is heard. It is of the army of Viradhavala whose soldiers fall upon the army of Mlāchchhrikāra and search for Mlāchchhrikāra and his minister. Then suddenly the voice of Viradhavala is heard and both of them fly away. Viradhavala enters with his hard who praises him for his valour. Viradhavala is then pointed to find that the enemy has slipped out of his hands. The hard is then dismissed and Tejapala is called in. Tejapala enters praising the valour of Viradhavala. Viradhavala then tells that the enemy has fled away from his hands but will not go from the plans laid out by Vastupala and then goes on to praise the intellect of Vastupala.

Act V The chamberlain enters musing on his old age and thinking out means for diverting queen Jayataladevi, who is in a forlorn condition on account of the long separation from her lord Viradhavala. He hears the voice telling that Viradhavala returns to Dholka with his heart filled with joy by the flight of Mamula. Then enter Viradhavala and Tejapala descending the places coming on their way to Dholka. After passing over Mount Abhar seat of God Achalesvara, the Vāsishthāstama and the ascetics living there, Chandiyati, the capital of the Parmara kings, the sacred river Saravati and the temple of Bhadramahākāla on it, Anhilavāla the capital of the Gurjara kings, Karpāvati on the banks of the Sabarmati held by Lāvāgaprasāda, they reach Dholka. Viradhavala alights in the pleasure-garden of Lā queen, while Tejapala enters the city in order to make preparations for the entry of the king. Viradhavala meets his queen Jayataladevi, joining through her, Tejapala and Tejapala enter suddenly to receive the king.

Tejapāla tells Vastupāla that during his absence he consulted Yaśovira, son of Udayana and the minister of Udayasinha. Vastupāla replies that it was well done, as they regarded Yaśovira like their elder brother Malladeva. Vastupāla seeing the king, alights from the horse and while going to make obeisance is embraced by the king. Viradhavala tells how he can pay the debt of Madanadevi who nourished him in his infancy, of Lavaṇaprasāda who maintained him in his youth, and of Vastupāla whose intellect accomplished the stability of his kingdom. It is merely through his intellect which brought his heroism to a higher pitch that the Hammira, the crest of the circle of devils is so much frightened that he now does not again proceed against him. Vastupāla then, further informs him that the true preceptors of Milachchhrikāra, Radi and Kādi were coming in a ship with their chief officer Vajradin getting from the Khaliph the favour of establishing a kingdom. He got this news from his secret spies and sent at once ships with warriors for their capture. They were captured and kept in Cambay. Milachchhrikāra often sent his ministers for their release. This has resulted in a life-long peace with him. All then enter the city. The city is decorated, the people garlanded and the ladies are dancing. Coming to the palace, Viradhavala at once enters the temple of Śiva, whom he begins to praise with much devotion. Pleased with his devotion, the God appears in person and tells him to ask boons. Viradhavala says that he has already got through his favour the wonder-working ministers Vastupāla and Tejapāla, his fame and glory are vying with the moon and even his enemies are vying with each other in offering their services to him. Still he would ask that there may be plenty of rains and crops, there may arise many kings who may achieve glorious conquests, the learned may take themselves to poetry and good men may incessantly do pious deeds.

After the end of the drama the poet has added two poems telling us this attempt of his is as useless as that of besmearing the moon with sandie paste, throwing of milk in a pool of nectar and perfuming of flowers. The drama offered is sent to him by the Goddess of Learning Herself.

The Vastupāla-Tejapāla-Prasasti. The Prasasti seems to have been inscribed on a slab of stone in the Śakunikāvihāra in order to commemorate the gifts of Tejapāla to the temple. The Prasasti begins with a salutation to Munisuvrata and Sudarśana and then goes on to describe the genealogy of the Chaulukyas from Mūlarāja forward to Viradhavala. Mūlarāja humbled the king of Kachchha and put to agitation the King of Sindh. Thirty-six kings came to wait on him daily. Chāmundarāja decorated the earth with the heads of enemy-princes. His sword is compared to the well of the Goddess Harasiddhi, where the ruthless enemies, prepared for death, earned fame by pouring their blood. Of Bhīmadeva, it is said that it was proper that on his attack the Goddess of Wealth left the heart, the Goddess of learning the

mouth, and the sword the hand of Bhaja. Jayasinha's victory over the Málava King is referred to. Kumārāpāla adopted Jainism, overcame Arjorāja with arrows, took Kuntalapa, enhanced the glory of Śiva and stopped the practice of confiscating the wealth of those who died heirless. The child Malarāja fighting in the battlefield uprooted the enemies. Bhīmadēva was very charitable. He made Lāvāṇyaprasāda son of Arjorāja, who has made enterprising in battles, his regent to revive the glory of his Kingdom. The poet then goes on to praise Lāvāṇyaprasāda's son Virādhavala. Virādhavala requested King Bhīma to give him some good minister, King Bhīma, therefore, told him—"There flourished Chandrapāla of the Forwad clan, foremost among ministers, who was as it were, the ornament of the capital of Gujarat. The mighty plan of his intellect fulfilled the desires of the kings of Gujarat. His son Chandraprasāda is described as the favour of the Goddess of Learning. His fame extended to the three worlds. His son Soma was, as it were, a clear mirror of the council of Siddharāja. He believed in no God except Jina, no preceptor except Haribhadra and no lord except Siddharāja. He had through his wife Sita a son named Atvārāja, who was much devoted to his mother. He has a son named Malladēva. His two younger brothers Vastupāla and Tejapāla are working as my ministers. I shall give them to you as a matter of friendship." Bhīma, thus, gave to Virādhavala these two brothers like his dear wealth. Vastupāla overcame the army of Sinhapa with the valour of his hands. He erected an Indramagadapa before the God Pārabha on Mt. Śātrunajāya with the temples of Pārśvanātha and Neminātha on both the sides, a toraṇa on the temple on mt. Śātrunajāya, a lake in Pālitaṇa and Drakpāleka. He also built the temple of Nābheya and Pārśva in the temple of Neminātha and also restored the temple of Nābheya-Neminātha and Stambhanēsa. He built many other temples, wells, tanks, resting houses for yatis, gardens and places for drinking water and supplied golden staffs to many temples. Vastupāla consecrated the images of Pārśvanātha and Vīra in the Śakunikāvihāra at Broach. Tejapāla once told his brother that Jayasinha Śūri had shown him, when he had been on a pilgrimage to Broach, twenty-five devakulikas without golden staffs, and asked his permission to supply them. Vastupāla granted the request and Tejapāla supplied twenty-five golden staffs. The poet then goes on to praise the brothers for this gift.

The Sukṛtākṛitikalolint.—This is a Prastāvi composed by Udaya-prabha Śūri the religious preceptor of Vastupāla. As its name implies it is an eulogy of the pious deeds and the glory of the two brothers Vastupāla and Tejapāla. It seems to have been composed on the occasion of Vastupāla's pilgrimage to Śātrunajāya and he inscribed the Prastāvi on a slab of stone in the Indramagadapa erected by him. Notwithstanding its high poetic merits, the Prastāvi is very important for its historical value. Like the "

of Arinaha it gives the genealogy of Vastupala and describes both the Chapol-
kura and the Chakya kings. The other important works of our author
are Dharmabhyudaya or Sanghahigaticharitra mahakavya composed on the
occasion of Vastupala's pilgrimage, Arambha Siddhi a work on Jyotisha and
Upadesamala Karika a commentary on the Upadesamala composed in
Saka 1200.

Viradhavala. As the writer has in this work put Samvat 1288 throughout, it is to be considered as the date of making the collection and not that of the events. The date 1283 is thus not to be taken as the actual date of the treaty. If even such a treaty was signed, it was merely a truce because from the *Biruda* "the volcanic fire to day at the ocean of the army of Sinhava." of Visaladeva given in a grant of his reign dated Samvat 1317, it must be understood that Sinhava might have once more attacked Gujarat in Visaladeva's time and might have been defeated by him. In an inscription at Anhem two invasions of Sinhava over Gujarat are referred to. Herein a Brahman chief named Kolesvara is spoken of as having hurt the pride of the Gujarat prince and his son Rāma led, as a general of Sinhava, an expedition on Gujarat. Rāma advanced upto the Narbada where a battle was fought and Rāma was killed. It appears from the *Prastasti* to the *Vratakhanda* of Hemadri that hostilities between the two empires continued even during the times of Sinhava's successors. Later on we find the last of the Gujarat king Karaka when defeated by Allaudin, taking refuge in the fort of Baglan, and planning a marriage of his daughter with Śankaradeva, son of Rāmadeva, successor of Malladeva.

From this it would appear that the kings of Devagiri and Gujarat were often at war with each other. Attracted by the internal mismanagement of the Gujarat empire, the Yādava kings ran over the territories of Gujarat adjoining their countries and at the best could reach as far as Broach. There they seem to have been checked and pitched-battle took place. Sometimes the Yādava armies were repulsed and sometimes they have been propitiated with presents. Notwithstanding this there were times of truces and these peaceful times led to a freer communication between the capitals of both the empires. Jahlana the commander of troops and elephants of the Yādava king Kṛtana, has included in his work *Sūktimuktāvalī* the poems of many authors of Gujarat—Hemachandra, Siddharāja, Śrīpāla, Somaprabha, Vastupāla, Arasi Thakara, Vijayapāla etc.

The works composed at the capital of Gujarat also found their way in the capital of the Yādava king as is attested by the ms. of Yardhamina's *Gujaratamahatmya* written at Devagiri in Saka 1151 (1239 A. D.) in Sinhava's time. From the Jain works, moreover, we find that many Jain merchants of the capital of Gujarat went to Devagiri on business and built temples there.

Sankha alias Sangramasinha—He is another prince frequently mentioned in the present drama. He is described as Maṇḍalesvara and Gujaramahisaka Mahasāhāyika. He was the son of Bindhurāja, brother of Sinha, the king of Lata. Sinha, the Yādava king, frequently invaded the Lata, the eastern portion of the Gujarat empire and thus the main portion of the empire fell on the king of Broach. Sankha led the Lata army against the forces of Bindura, which had come up to the banks of the Narbada and

was successful in repulsing the hostile attacks. The Vasantavilāsa informs us that Sankha was once taken prisoner and was shackled in the jail of the Yādava king. Though attacked on one side by the sons of Arjorāja (Lavanaprasāda and Viradhavala) the brave warrior Sankha, making the Mālava king to interfere, repulsed an attack of the Yādava army which had been attracted by the conflict. Images of twelve kings were tied to his feet. At the time of the invasion of Hamūtra, he joined the army of Śinhana but was separated through the plans of Vastupāla. He then attacked Cambay. Lāta was under the control of the Gārjara kings. We find that Governors were sent to Broach by them. But during Bhīma's time Maṇḍaleśvara of Broach raised their heads and tried to become independent, but they seem to have been suppressed by Viradhavala as we find from the colophon of a palm-leaf ms. that Lavāṅgaśiṅha, son of Tejahpāla, high minister of Viradhavala and Viśādeva, was the governor of Broach in Samvat 1296. The princes of Broach were of the Chāhamāna clan, and as late as Sam. 1533 we find that there were municipalities of the Chāhamānas in the Lātadesa. The other works, Kīrtikāuṇḍ and Vasantavilāsa, written by contemporary poets, give the same account. The later writers, however, have made some confusion in this matter. The Prabandhachintāmaṇi tells that Vastupāla had a quarrel with the sea-merchant, Saīd, who called in his help Mahāśāhika Sankha, from Broach. The Prabandhakosa and Anaharsha's Vastupālacharitra give the names of the merchant sailor as Sadika and Sankha chief of the port of Vādva which is some five miles from Bhavnagar. The cause of the quarrel is given as the insult given by Sadika to Vastupāla in disregarding his authority.

सूत्रधारः—कं प्रबन्धमुरीकृत्य लसन्नवरसोज्ज्वलम् ।

भयानकरसोद्विग्रास्तोपधिष्ये सभासदः ॥ २ ॥

नटः—प्रेमस्थेमविकम्पदम्पतिमनोऽन्योन्यानुवेधप्रभो-

द्भासौ बन्धरसौ नवोदसुमुखीसदभ्रूपमोऽर्थागमः ।

यत्काव्येषु पदं च चञ्चति चिरायानप्रियालोकन-

प्रीतिस्फीतवधूलोचनविभावैशद्यविद्यागुरुः ॥ ३ ॥

अरिकरिजयसिंहः ह्मापतिर्यत्र नेता

नयरसनवदुग्धाम्भोधिचिष्णुः कविश्च ।

कमपि तमुपनीय श्लाघ्यबन्धं प्रबन्धं

स्वयमभिनयदक्ष प्रीणयामुं समाजम् ॥ ४ ॥

सूत्रधारः—(सप्तमत्कारस्मितम्) अये ! ईदृग्विधमधुमधुरगुणग्रामराम-

णीयस्तानुविद्धप्रबन्धप्रस्तुतिषु जयसिंह इत्यक्षराणि श्रवणदोलाकेलिभिरन्दो-
लपता भवताश्रुस्मारितोऽस्मि ।

मुरिः श्रीवीरसुरिर्भृगुमुनिनगरीकर्णपूरारविन्द-

प्रायः श्रीसुघनाङ्घ्रिद्वितयमधुकरः श्रेयसां भूः पराऽभूत् ।

हारा भेगुर्जनानामुरसि सरसयत्सुकितपीयूषपान-

प्रागल्भ्यप्रहङ्कर्णाञ्जलियुगलगलहिन्दुवृन्दानुवादम् ॥ ५ ॥

तद्वरणपरिचरणरोचमानमानसः प्रतिकविमानसमुद्रलोपलोपानुद्रापतिः
सिनाम्यरमुनिशानसेव्यमानपदपद्मो निश्छिन्नयिद्याविद्योतितसमग्रदिग्जयश्रीः
श्रीजयसिंहनामा कविरस्ति ।

यासान्भोजसमुद्भूयैर्मधुलवैर्यथा व्यधाद्यङ्गिरं

याणीं याणिविलासपद्मजनिनैस्तां सिञ्चामीषान्यहम् ।

दृष्टं पश्यन्मृतोर्मितेकविक्रमन्कल्पदुमस्थादन-

म्लक्षादाय नन्दनि नन्दनवनक्रीडापिक्रीजानयः ॥ ६ ॥

अन्नि तदाननेन्दृक्शुद्धीममुदपायमानम्, असमानलसन्नवरसानिपूरण-
परिगलितप्रत्यक्षनिन्यन्दमुन्दरसुधाकृण्णमण्डितमहीमण्डलमूलं, दृग्गुरगनाश्र-
वन्नगरसर्पाय, शर्गायदिव यज्ञः शुद्धुष्यकृत्स्नजनकल्पनराः श्रीवीरपरादे-
यस्य, महदपहृदपमुदानुद्धाटकं हम्मीरमदमर्दने नाम नाटकम् । तदभिनयमानः
स्मयमानयामि शगमाजिह्वम् ।

(विमृश्य सोढासम्) अहो ! महनीयमिदमस्मदीयं बलं निखिलमप्युत्तरो-
त्तरगुणोपनिपत्परिपदाराधकं साधनम् ।
तथाहि—

एते नाटककर्ममर्मसु नटाः प्रत्येकमुत्कर्षिणः
सम्भोऽयं च जयन्तसिंहसचिवश्चिद्रूपचूडामणिः ।

शौर्यश्रीसदनं च धीरधवलोज्जीवाः कविश्चाद्भुत-
प्रज्ञः श्रीजयसिंहमूरिरिति मे कोऽप्येष पुण्योदयः ॥ ७ ॥

नटः—नन्विदं यदामि कथिरयं कथमिव प्रिसुवनभयनाद्गणप्रगुणकीर्ति-
लतावितानच्छायापिष्टरनिविष्टदृष्टविज्जनमनःसम्भावनामूपांस्तपि प्रथमदृष्टि-
धीपतिशतचरित्राणि परिभूय वर्त्तमानमानवाधिपतिचरितमुरीकृत्य च निश्चितगु-
णाकवचनाभिर्निजयचनरचनाभिर्नचिनजचूडामणिः प्रबन्धममुमुनु सानुबन्धः ।

सूत्रधारः—अये ! न तापज्ञानाति भवान् ! । यनः—
कैः कैर्नाम न रामरायचूड्यापुत्रादिदृष्टीभूतां

चिह्निक्रिभरितानि तानि परितः सर्वाविनान्यादिनः ।
एकत्रैव तदत्र धीरधवले तेषां गुणानुल्लेखान्

पदयन्नेष कथीन्द्रस्य चरितं मुरागमूर्तिः निव्रति ॥ ८ ॥
(नेष्टये गीयते)

हेपरापमंडलकरण्यसरो सुरस्स सारही पुरओ ।
परिमिलियमलिजनमडलमलणो गरजनगओ जयह ॥ ९ ॥

अये ! कथमारण्यमेव महोत्सवप्रयत्नैर्नर्तकैः, यदिपं श्रीधीरधवलदेवक्षि-
तिधयमूर्त्तिप्रतापस्य मतिसंरम्भस्तम्भिनमवलरितपुराजकुलस्य प्रसूतमतेजस-
स्तेजःपालाग्रजन्मनः श्रीधीरधवलसचिवस्य प्रायेणिकी ध्रुया । (इतो निरूप्य सोऽकारम्)
अहो ! कथमिदं महामन्त्रिणा तेजःपालेन सह किमपि मन्त्रयमाणः श्रीधीर-
धवलदेवपतिस्तिष्ठति । तदेहि, क्षितिपतीनामपदक्षीणं हि पाहुण्यम्, इत्या-
यामप्यनन्तरकतणीयोपकरणाय प्रगुणीभयाय इति ।
(निष्पन्नौ)
अस्माकना

१ इत्याग्रमण्डलकरण्यसरो सुरस्स सारहि पुरतः ।
—निर्दिष्टमलिजनमडलमलणो गरजनगओ जयति ॥

(ततः प्रविशति भद्रभीष्टोपविष्टः श्रीवीरवाञ्छः पुरोनिविष्टतेनःपाञ्च)

वीरधवलः—यचारप्रचयैः सहस्रनयनो यज्ञीतिवाक्यैः सुधा-

हारो यज्जनिनार्जुनैश्च कनकक्षोणीभृदोक्तःस्थितिः ।

ऐन्द्रं सोऽहमथाप येन च गुम्प्रायेण पुण्योदयः

शङ्के कोऽपि पुराकृतः स तनुमान्मे वस्तुपालः कृती ॥१०॥

(सविमर्शम्) अहो ! सहोत्थप्रतिभाप्रतिभासमानमानसस्य किं ब्रूमहेऽस्य
महेच्छस्य ।

यस्यैभिः शान्तदीप्तैरुपचयशुचिभिश्चन्द्रिकायर्मकल्पैः

र्घ्यैःसङ्कल्पैरनल्पैरमृतभरमहातापवृष्टिप्रकृष्टैः ।

सोऽहं लब्धप्रभावः सततसमुदयन्मण्डलाभोगराजी

राजा शूरश्च जातः कुचलयकमलामोदरोचिष्णुरोचिः ॥ ११ ॥

(तोत्कर्षं च) मम बल्लभे अपि प्रभृत्साहसक्ती मन्मनोवशीकरणकर्म-
कर्मठाया यदुक्तमन्त्रशक्तेर्मुखनिरीक्षणेनैव प्रतिक्षणमवाप्य क्षणमेते मां
निषेवेते । (सप्रमोदातुरागम्) नूनमनूनमतेरस्य सचिवपतेरुपमानदानव्यावर्णनेन
यशःक्षीरार्णवेऽपि जन्मापूर्वं पङ्कारोपणमपि स्यात् । धनः—

देवेन्द्रः पततापि मन्त्रितगुरुस्नाक्षर्येण जिग्ये पुरा

शुके सत्यपि तत्र मन्त्रिणि बिलं निन्ये बलिं वामनः ।

शत्रुनुत्पततोऽपि तुङ्गिमकलाभाजोऽपि जित्वा पुन-

न्येकचक्रे कति नाहमत्र सचिये श्रीवस्तुपाले सति ॥ १२ ॥

(सविस्मयस्मितम्) सखे तेजःपाल ! अस्य महामात्यमौलिमाणिक्यस्य
मतिसुधासञ्जीवितचाणक्यस्य तज्ञीतिचातुरीचरितं बभ्रसदृशि समुत्कीर्ण-
मिव वर्त्तते मन्मनसि । यस्तदा—

दूराकृष्टप्रकृष्टोत्तरलयदुमहीपालसेनाभयार्त्त-

ग्रस्तश्रीमालवोर्वीधवशिथिलसुहृच्चक्रसाहाय्यशक्तिः ।

श्रीसिंहोऽजेन निन्ये मयि कृतकरिपुर्लाटदेशाधिनाथः

प्रज्ञासमृत्ततेजस्तृणगणितजगद्यकवालोऽपि मैत्रीम् ॥ १३ ॥

तेजःपालः—देव त्रिविक्रमविक्रम ! पतिप्रतापतपनातपं विना कदा-
चिदपि विपुलशस्त्रामृतसिक्तेष्वपि न प्ररोहन्ति मतिप्रतानिन्यः सचिवहृदया-
लयालवलयेषु ।

यन्मुञ्चन्त्यमृतानि चन्द्रद्वपदो यद्दि च सूर्योपलाः
सूर्योऽप्येष विभावरीचिसुचिभाषीशमभावोदयः ।

मन्त्रीन्द्रस्य फलन्ति यन्मतिलताश्चिन्तानुरूपं फलं
किञ्चित्प्रोदतमप्रतापवसतेरेतद्विभोवैभवम् ॥ १४ ॥

किञ्च । क्षत्रस्याग्रेरपि महः सहजं परदाहकृतनिमित्तमात्रं, मन्त्रीन्द्रा
मन्त्रश्च तदुभयौ । (सोच्यात्तं च) देव ! सङ्कदनमनःसङ्कमितविक्रमचमलकृतेस्तव
परितामृतरसमनिशं रसयना न तृप्यतेऽस्मन्मनसा ।

श्रुत्वा घनरयमिव तव गलगर्जितमूर्जितं निरुद्धनभः ।
इह मण्डलेऽगोपीगोविन्दस्त्वदसिसागरेऽमज्जत् ॥ १५ ॥

(सप्रहर्षं च) तद्वाहयो तव सुधाचिवरात्तमागै-
स्त्यत्त्वद्भूमिप्ररिपुकुञ्जरकुम्भरत्नैः ।

पातालमूलतिमिराण्यपि युद्धदक्ष
नक्षत्रमण्डलमयापुरलब्धपूर्वम् ॥ १६ ॥

किमेकमेकरसनया रसयामि तव चित्रमोत्कर्षम् ।
नीचैःकृत्य प्रसादं मदनविजयिनो विप्रद्वन्द्वानां

न्यफृत्याशीर्विष्णांसि प्रतिपदमधरीकृत्य याञ्छामपि स्वाम् ।
मन्त्रीन्द्राणां च नीतिप्रचयमनुचरीकृत्य नित्यं तवेदं
स्यामिस्नेहपर्यमूर्जस्वलयमन्त्रिभुजायिप्रभैरमन्त्रेण ॥ १७ ॥

वीरधवलः— (सविष्टासितम्) सरो चण्डपकुलमण्डन ! मनुकतां सचि-
वेणचरितकथनयथातथोक्तिं मद्यर्णनमयीभिरत्युक्तिभिरभिमवितुमुद्यतोऽसि ।
(सचमत्कारशिरःत्रम्बम्) अहो ! महामात्यशत्रुस्य विप्रमविक्रीडितमपि कम्पित-
शुराशुरशिरःश्लेष्मम् । यतस्मदा मयि मन्त्रेन्द्रनिग्रहविग्रहव्यप्रेतत्पितृवै-
रमनुस्मरतः स्मरारिषांमप्यस्य सिन्धुराजननुजन्मनो लाटदेशाधिपसिंहध्रातृव्यस्य
समावृष्टसिंहनसेनापतिततेः सङ्ग्रामसिंहस्य मत्पाणिग्राहसाहसिकमनसो
जुषायनः कुषायता तेन युद्धसमयेन स्खलितमरच्यन् सचिवचाणक्येन ।
(सोदाकहासम्) कोपाकुलेऽस्मिन् सचिवे न शम्भ्रा-
भ्यासो रिपूणां फलदस्तदाऽभूत् ।
तेषां क्षणाद्वाहनवाहवेगा-
भ्यासस्तु सच्यफलदो वभूव ॥ १८ ॥

तथा सञ्चरन्ति ।

वीरधवलः—(सरोपाय वेमःपालं प्रति) सरो सोमान्वय ! पश्य ! पश्य ॥

गोधिरिष दुर्लभोऽयं मम भाग्योदयः ।

श्रीवस्तुपालश्रितगृहमन्त्रस्फुरन्महावर्त्तविवर्तिताद्वाः ।

उच्छ्वासमौन्नत्यभृतोऽपि यत्र कदापि न क्षोणिभृतो भजन्ते ॥ २० ॥

(हर्षम्) विद्यालोकनिबन्धनाय नयनीभूतैः प्रभृतैश्चरै-

रेयापं शृणुते समस्तसुवनोद्गोर्णं कथाप्रक्रमम् ।

एवं दृक्श्रवसामधीदयर इव श्रीवस्तुपालः क्षितिं

यत्ते क्षमाभृदहं गरिष्ठकटकस्तद्भारकारी पुनः ॥ २१ ॥

वस्तुपालः—(सञ्जातोऽयम्) देव महोद्यमस्तद्गुन्दन ! मैयं वोचः ।

तेषु त्वद्गतसिंहनादघटया प्रस्तेषु दिग्दन्तिषु

क्षीणे त्वद्भुजिनीगजव्रजरदाभ्यासेन भूभृद्गणे ।

त्यक्तीर्त्तिभृतिभिश्च कम्पितशिरोभागे भुजद्वयभौ

यत्ते त्वद्भुज एव सम्प्रति महीगोलं विलोलं यदि ॥ २२ ॥

(सत्तरन्मम्)

पश्यन्तो भुजगाधिपं तय भुजन्नान्त्या भृशं भीरयः

पातालं न पराभवन्ति दनुजाः क्षमारक्षणेकक्षम ! ।

त्यङ्घ्रिप्रारिणवीनदंयतवृत्तः शत्रोऽपि न प्रोधिभि-

र्जेयः शत्रुजनैर्जगन्नपमुदे त्वद्विक्रमक्रीडितम् ॥ २३ ॥

तेजःपालः—देव महोद्यमस्तद्गुन्दन ! भृशगस्तव न पवित्रं यच्चः प्रपञ्चय-

ः । पञ्चग्रामसङ्ग्रामसङ्कटे स्वकीयनयनपथपथिकीकृतभवद्विक्रमेणाहमपि

ययामि निजरसनां स्फुटव्यापणनेन । तथाहि—

यत्त्वद्वातपृथक्कृतेऽपि शिरसि क्ष्वेदनिनादं सुखैः

कुर्वन्तः करवालपाटपटवोऽधावनकवन्धैर्क्षिपः ।

तन्मन्ये कटुकोपपाटलदृशं त्वां धीक्ष्य विस्मारित-

स्तम्प्राणापहृतिक्षणोऽपि चकितैः कीनाशदासैस्तदा ॥ २४ ॥

वीरधवलः—(सरोपमिव तमभाङ्गेन मृगयमाणो, वस्तुपालं प्रति) तदभितो मति-

भिरेव प्रतिवृत्तिशतानि स्वम्भयत्सु भवत्सु, साम्प्रतं मम हम्मीरवीरं प्रति
प्रयाणप्रयत्नः ।

(नेपथ्ये)

सुखाय विजयाय च भवतु देवस्य ।

(सर्वेऽपि उपश्रुतिशकुनशुभवचनमभिनन्दयन्तः सप्रमोदमुहूर्तां नाटयन्ति)

(पुनर्नेपथ्ये)

स एष मध्याह्नसन्ध्यास्फटिकतिलकायमानः कमलिनीजानिः ।

प्रकीडद्भिभवो भवानिव करैराकम्प दिङ्माण्डलं

लोकानां तिलकायताकृतिरयं प्रौढप्रतापो रयिः ।

सन्ताप्य क्षितिभृत्कदम्बमवनीमम्नोधिबेलावनी-

पर्यन्तामभिदीप्य सम्प्रति घृतस्यैर्यश्चिरं चञ्चति ॥ २५ ॥

अपि चामीषामियमिदानीम्,

देव ! त्वयेव सूत्रेण मूर्ध्नि प्रतपताऽभितः ।

व्यलोपि भूभृतां छाया दूरभूषितभूरपि ॥ २६ ॥

वस्तुपालः—अहह ! अदृष्टदेवनशुभवचनमिव किञ्चिद्वैतालिकसुभा-
विनमिदम् । (वीरपवत्रं प्रति) देव पुरन्दरसुन्दर ! त्वरितं रिपुजयप्रतिष्ठापै
प्रतिष्ठतां भवान् । न पुनः समीपकाय कापेयं कापि करणीयम् । यतः-
कुसुमसमरमपि कुसुमेपारिव कदाचिदनृत्याय जायेत, न च रणातिरे-
कजनिनं जयश्रीनाण्डयमपि पाण्डवानामिव पुत्रपौत्रादिमाणमियजनविरहनि-
रदङ्गुलीनां शयापमानयपुषां सुम्बाय स्यात् । किञ्च—

रणोन्मत्तं शृङ्गारयतु रिपुरन्ध्यायमवलः

क्षमोऽहं हृष्टोऽस्मीं विजयिषु जयश्रीविंशिवशा ।

अनापत्यापारः स्फुरितपरिनापोयमकरः

करश्रेणीभान्द्रं कवलपनि राहुर्दिनकरम् ॥ २७ ॥

न च कदाचिदपि चकितः पलायमानो मानिना रिपुरन्येष्ट्याः । त हि म-
द्वरैरक्षमूषारचकैर्निर्गटानुपावदहितमयाद्भ्राष्ट्यह्निभिरयिचदितगुल्मैः समम-
बद्धयागतमृग्युमुन्वगतमग्न्या यत्मानाद्भृङ्गपौरुषो बहुमर्त्यागतनश्रमयिघटि-
तसुमन्त्रपटलवन्निनपरिषारेण सेनाप्यम्बन्नीयप्रतापः समुन्दरस्यैव दुर्गशांज-

जयश्रीयम् ।

द्रावेय दिव्यसुदृशः सदृशैः प्रहासै-
 र्धिक्षुर्यते रणयिलोकनकौतुकिन्यः ।
 मुक्तव्रतं समरसीमि पलायते य-
 स्नस्यापि पृष्ठमनु घञ्च ददाति घातम् ॥ २८ ॥

अपरं तु, परिघ्रस्नोऽपि रिपुर्जीयन् गतः पुनरपि विक्रमेणोपकममाणश्चि-
 देगाय सम्भवति । तद्विशुद्धयुद्धया युधा एव राजानः सुखिनो जयिनश्च ।
 यतः, प्रतापाम्निप्लुष्टं सुहुररिमहीवल्लभमही-
 रुहां घृन्दं प्रादुर्भयति शतशालं समयतः ।
 इदं मूलादुन्मूलितमतिशयोक्तुङ्गमपुनः-
 प्ररोहाचिर्भायं विदधति पुनर्वृद्धिसरिता ॥ २९ ॥

अपि य—

पांशुपदवदहनः कचिदहितयनं दहति ननु न य कचन ।
 अभितोऽप्यनन्यमहिमा भतिहिमपानः पुनर्दहति ॥ ३० ॥
 तदिदानीं स्लेच्छचक्रायर्चिनममुमभ्यर्णयतिनमननुप्रविशत एव मरुपती-
 रीफरोतु देयस्त्यरिततरसञ्चरणेन । तदयमपि भवत्सामीप्यभयजर्जरगुडपय
 यटनीयः ।

इति तेनःपादस्य कर्णे एवमेव, धीरवत्प्रति

देव महीमहेन्द्र ! अहमपि चरमचयप्रपञ्चाय प्रगुणीभवामि ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

प्रथमोऽङ्कः

भिरेव प्रतिवृत्तिशतानि स्तम्भयत्सु भयत्सु, साम्प्रतं मम हम्मीरवीरं प्रति
प्रयाणप्रयत्नः ।

(नेपथ्ये) ।

सुखाय विजयाय च भवतु देवस्य ।

(सर्वेऽपि उपश्रुतिशब्दनुशुभवचनमभिनन्दयन्तः सप्रमोदमुल्लासं नाटयन्ति)

(पुनर्नेपथ्ये)

स एष मध्याह्नसन्ध्यास्कटिकतिलकायमानः कमलिनीजानिः ।

प्रकीडहिभवो भवानिव करैराक्रम्य दिङ्मण्डलं

लोकानां तिलकायताकूनिरयं प्रौढप्रतापो रविः ।

सन्ताप्य क्षितिभृत्कदम्बमवनीमम्भोधिबेलावनी-

पर्यन्तामभिदोष्य सम्प्रति घृतस्थैर्यश्चिरं चञ्चति ॥ २५ ॥

अपि चामीषामियमिदानीम्,

देव ! त्वयेव सूर्येण मूर्ध्नि प्रतपनाऽभितः ।

व्यलोपि भूभृतां छाया दूरभूपितभूरपि ॥ २६ ॥

वस्तुपालः—अहह ! अदृष्टदेवतशुभवचनमिव किञ्चिद्वैतालिकसुभा-
पितमिदम् । (धीर्यकं प्रति) देव पुरन्दरस्तुन्दर ! त्वरितं रिपुजयप्रतिष्ठाप्यै
प्रतिष्ठतां भवान् । न पुनः समीपकाय कापेयं कापि करणीयम् । यतः-
कुसुमसमरमपि कुसुमेपोरिव कदाचिदनङ्गत्वाय जायेत, न च रणातिरे-
कजनितं जयश्रीताण्डवमपि पाण्डवानामिव पुत्रपौत्रादिप्राणप्रियजनविरहनि-
रहद्वृत्तीनां शवायमानवपुषां सुत्वाय स्यात् । किञ्च—

रणोत्सङ्गं शृङ्गारयतु रिपुरद्यायमवलः

क्षमोऽहं हृद्दोऽसौ विजयिषु जयश्रीर्विधिवशा ।

अनापद्यापारः स्फुरितपरितापोधमकरः

करश्रेणीमान्डं कयलयति राहुर्दिनकरम् ॥ २७ ॥

न च कदाचिदपि चक्रिणः पलायमानो मानिना रिपुरन्येष्ट्यः । स हि म-
हचरैश्चमूचरैश्चैर्निगटानुधायदहितभयादध्राम्यह्निभिरविवटितगुल्मैः समम-
वदपागतमृग्युमुग्धगजम्भन्यो बलमानप्रादुर्भूतपौरुषो बह्वमस्त्रीगमनश्रमविषदि-
तसुमत्पटलस्वन्यनपरियारेण तेनाप्यस्वलनीयप्रतापः मधुकरस्येव दुर्गशो-
लविमज्जितां जयश्रियम् ।

किञ्च—

द्यावेय दिव्यसुदृशः सदृशैः प्रहासै-

धिर्गुर्यते रणविलोकनकौतुकिन्यः ।

मुक्तत्रपं समरसीम्नि पलायते य-

स्तस्यापि शृष्ठमनु यश्च ददाति घातम् ॥ २८ ॥

अपरं तु, परिग्रस्तोऽपि रिपुर्जीवन् गतः पुनरपि विक्रमेणोपक्रममाणश्चि-
रमुदेगाय सम्भवति । तद्विशुद्धबुद्ध्या युधा एव राजानः सुखिनो जयिनश्च ।

यतः, प्रतापामिप्लुष्टं मुहुरिमहीबलभमही-

रुहां धृन्दं प्रादुर्भवति क्षातशास्त्रं समयतः ।

इदं मूलादुन्मूलितमतिशयोक्तुद्रमपुनः-

प्ररोहाविर्भायं विदधति पुनर्युद्धिसरिता ॥ २९ ॥

अपि च—

पांग्रपदवदहनः कचिदहितघनं दहति ननु न च कचन ।

अमितोऽप्यनन्यमहिमा मतिहिमपातः पुनर्दहति ॥ ३० ॥

तदिदानीं श्लेष्मच्छक्रवर्त्तिनममुमभ्यर्णवर्त्तिनमननुप्रविशत एव मरुपनी-
नुररीकरोतु देवस्त्यरितनरसञ्चरणेन । तदयमपि भवत्सामीप्यभयजर्जरपुच्छपैथ
विघटनीयः ।

• इति तेजःपाटस्य कर्णे एवमेव, वीरवत् प्रति

देव महीमहेन्द्र ! अहमपि चरप्रचयप्रपञ्चाय प्रगुणोभवामि ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

द्वितीयोऽङ्कः

(ततः प्रविशति लावण्यसिंहः)

लावण्यसिंहः—(सर्वतो निरूप्य) अये ! सायम्प्राय इव दिवसः ।

तथाहि—

आगत्य प्रत्यगुर्ध्वधरशिरसि चिरभ्रान्तिजभ्रान्तिजिह्वो
विभ्रान्तस्तापमौज्ज्वलरिजलकणिकासेवनेनेव साक्षात् ।

अप्यात्मीयानि पश्यन्निव दिवसपतिर्विभ्रितानि प्रतीची-
सिन्धोर्ध्वीचीषु शोणः प्रतितपनचमूकोपरोपादिवाभूत् ॥ १ ॥

(विचिन्त्य च) अहो ! महान्तोऽपि विवशा एव दिवसात्ययेन ।

यतः, अत्यद्भुतैरभिसृताजनभोगभाग्यैः

सैष प्रणुल इव सम्प्रति चण्डरोचिः ।

अग्यौ पतत्यपरशैलशिखाग्रभाग-

विप्रीडुन्मुण्णकरप्रकरायलम्बः ॥ २ ॥

(ऊर्ध्वमवलोक्य)

शङ्खेऽभ्यर्णस्थपङ्केरुहगहनपरिम्लानिदानोप्रताप-

क्षिते चक्राङ्गनानामिह विरहदयोदधिर्नृचैःप्रदीप्तः ।

उद्धान्तध्वान्तधूमायलिरुचतपव्याजपिङ्गस्फुलिङ्गः

सन्ध्यादग्नेन यस्माग्नमसि सरमसः कोऽपि कीलाकलापः ॥

(ध्वान्तध्वित्यं विभाव्य)

द्योम द्याप्तं दग्न्धीकृतदुरितभरैरित्यरीलोकलीला-

कान्तैरिन्द्रियमग्नशुभणिकरगणालाभनिर्माणधूमैः ।

विशालीगीतमामप्रभवकरिकूलैः समरस्वामसेना-

रेणुव्यूहैर्वियोगिव्यथविकृपनिशादुर्यशोभितमोभिः ॥ ४ ॥

(विमृश्य सभादम्) अदह ! निरस्तशरमहसि मलिनसमये कियदुल्लस-

धुद्रेतेजसः । तथाहि सम्प्रति,

उचैःकृत्स्नप्रतिष्ठानि प्रकीदन्तो मर्दानले ।

तारकाणि द्मन्नीष प्रनृम्यन्नीय दीपकाः ॥ ५ ॥

ताद्येदानीम्, प्रसृमरतिमिरालीकालसर्पेण दष्टा

इष दिवसविधातुः कास्तयः कान्दिशीकाः ।

अचलनिचयचूलाचक्रमाक्रम्य सम्यक्

सपदि पदमकुर्वन्प्रीयधीषु प्रदोषे ॥ ६ ॥

(निरूप्य ५) अहो ! निरतिशयता तिमिरनिकुरम्यस्य ।

अद्विस्पर्शमिता मही ननु तनूमाप्रायकाशं विष-

दृष्टिर्द्युक्तिगतैष वस्तु मृगयस्यक्षान्तरैर्लक्षितम् ।

ध्यान्तेकार्णवतां गते त्रिभुवने तेजोऽभिधानं महा-

भूतं यद्यधुनाऽस्ति धीरधवलैः धीरालिमालामर्णा ॥ ७ ॥

(विमृश्य विहाय ५) अहो ! सुगृहीतनामधेयानां मनिभिरतिशयेन

दीप्यन्ते सहजदीप्तोऽपि प्रसुप्रतापः । तथाहि स्वदेशमदेशमभिरत्नस्तु श्लेच्छया

श्लेच्छराजसैन्येषु तातकारितया प्रयाणवस्य भृशमदीर्घकारितया तथा निर-

तिशायामाशामाशङ्कां च प्रपश्यन्तः स्वयमभिलक्ष्मी मग्नेशनरेष्वाः धीर्धा-

रधवलस्य । तदिदानीम्,

श्रीसोमसिंहोदयमिहधाराधरपीभिर्मग्नेशनारैः ।

दिशोऽष्ट जेतुं शृङ्खलमष्टबाहुभिः समेनैरभयप्रभुनः ॥ ८ ॥

अपि ५ । आराध्ययुद्धिसुधासेरुतोऽरेवस्य मदनदेवीनन्दनप्रेमपादपस्य प-

रिपापपेशलं फलं कलपितुमिव स्वरिततरमाजगाम सद्गामभातुरः सुराष्ट्रार्मा-

मन्तमणिः श्रीभीमसिंहः । (राविमर्श ५) अहो ! ज्येष्ठमानमतिकल्पमनिश

सम्प्रति फलति स्म ।

यस्यदा मदन्धमिन्धुरदुर्जरगुधराधरवर्द्धरस्माभिर्विषट्व संहतावेव शृङ्ख-

रन्ती पिप्रकाप्यद्वान्दार्शयिष कुर्मदी महीनटमहीपतिलाटदेशदेशाधिपता वि-

क्रमादित्यसहजपालाभिषी भेदयित्वा वृषद्विषेताम् । तदिदानीमन्योन्यमनन्यम-

न्युमहोत्साहायहन्तृर्विकया स्वयं समाजग्मतुरस्मदधिपदृष्टपावर्जनाय ।

अन्यथ-उज्ज्वलानां भूभृतां सत्यमेवां विल्लीणां भिषां हिनीभिर्मित्तिम् ।

कोटीमदृष्टाः गर्भतः क्षुब्धभूभृद्वाहिन्योऽपि प्रादुरस्मद्वलान्पि ॥ ९ ॥

(विचिन्त्य) कथमद्यापि दक्षिणावनिपालमालवनरेष्वायोर्पात्रात्रिपन्नपलाय-

थाय प्रचारिणी निपुणवस्तुवेगाभिधानी विरयनधरप्रधानी ।

(८५ प्रसिद्धि विद्वत्)

निपुणकः—

जो वत्थुवालस्स मई कमेह तिलोययं एगवण्ण सिग्गं ।

तं चित्तयंतस्स सया वि मज्झकुदो सुदरागमणे वि खेओ ॥ १० ॥

(पुरोऽवलोक्य) अये तिमिरचक्रवालपंकमज्झंमि परायपुंजपिंजरियं मह्य-
रमिहुणसोहियं पंकेरुहच्च किमिदं दीसदि ? । (उपलक्ष्य सप्रमोदम्)

मणिघडघडियकिरीडप्पहापहावेण पयडियं पुरओ ।

दीसइ विपसियनयणं वयणं सिरिल्लणसीहस्स ॥ ११ ॥

(किञ्चिदुपसृत्य) देव अणुवमाउयरकमलमराल ! पणमामि ।

लावण्यसिंहः—(तदाकर्ण्य स्वगतम्) अये ! विनयवैदग्ध्यमधुरोऽयं स्वरो

निभृतरिपुचरितनिवेदननिपुणं निपुणकमावेदयति । (प्रकाशम्) अये निपुणक !
कुशलं भवतः ।

निपुणकः—

देव ! तुह मुहचंददंसणेण, रिपुरायसुहडवडविहडणावणेण य ।

लावण्यसिंहः—(सहर्षम्) कथमिव विघटितं रिपुसुभटपटलमिति
श्रुतिवाञ्छा समुत्सुकयति श्रुतियुगलम् ।

निपुणकः—तया तुम्ह वयणंदुवयणचंदियाचओरीभविष गओहं
सिंघणदेवखंधावारं । इत्थंतरे तेणावि पुच्चसंकेदिदेण मह लहुसहोपरेण कुस-
ल्याभिहेण मालवनरिंदस्स चिरयालवल्लहयवालीभूण मालवरज्जलच्छीजी-
विषं थ सयलसाहणसेहरो हरी अवहरिऊण देवपालनरिंदनामंकिओ बुद्धिओ
दाहिणधरणिमुणासीरसिन्ननासीरवीरस्स संगामसीहस्स ।

१ या वस्तुपालस्य मतिः कामवि त्रिलोककमेकपदेन शीघ्रम् ।

तां चिन्तयतः सदाऽपि मे कुतः सुदरागमनेऽपि खेदः ॥

२ तिमिरचक्रवालपङ्कमये परायपुञ्जपिचरितमधुरमियुतशोभितं पङ्केरुहमिव किमिदं दृश्यते ।

३ मणिघटापटितकिरीटप्रभाप्रभावेण प्रकटितं पुरतः ।

दृश्यते विकसितनयनं वदनं श्रीलावण्यसिंहस्य ॥

४ देव अनुपमोदरकमलमराल ! प्रणमामि । ५ देव ! तव मुग्रचन्द्रशेनेन रिपुराजसुभट-
पटाविपटनेन च । ६ तदा मुष्मद्भद्रेन्दुवचनचन्द्रिकाचओरीभूय गतोऽहं सिंहनदेवस्कन्धावारम् ।
अत्रान्तरे तेनापि पूर्वसङ्केतितेन मम लघुसहोदरेण कुशलकाभिधेन मालवनरेन्द्रस्य चिरकालवल्लम-
ह्यवालीभूतेन मालवराज्यलक्ष्मीप्रीवितमिव सकलसाधनशेखरो हरिः अपहृत्य देवपालनरेन्द्रनामा-
ङ्गो दौर्ध्र्यो दक्षिणधरणीमुनासीरसैन्यनासीरवीरस्य सङ्ग्रामसिंहस्य ।

लावण्यसिंहः—(साक्षेण) ततस्ततः ।

निपुणकः—तौओ वि य अमुणा अस्सहारिणा सुपपट्टियवयणो एसो
त्ति मज्झ समण्वियं तुरयरयणमिमं । इय चित्तिऊण संगामसोहेणावि पसाह-
ऊण य पासंमि रहाविओ एसो ।

लावण्यसिंहः—(स्वयम्) अहो ! रहोविनारक्खितोऽपं प्रपञ्चधर-
चक्रस्य । (प्रकाशम्) ततस्ततः ।

निपुणकः—तौओ अहं वि य तत्थ सुचरिओ नाम चरो गुज्जरथ-
रियाणि चरिदुं पुच्चि पेसिदो आगडुत्ति मंघियिग्गहयावारिणा रायस्स सया-
सं नीदो । तौओ तस्स सुहोदकं च वित्तविषं मण । जं देव । जज्जरिओ गुज्जरथ-
राए परिसरंतो पसरंतेहिं इम्मीरम्भंघारेहिं । तं सुणिऊण समुच्छरिओ समत्थ-
पयत्थिस्तथेहिं विग्गहत्तिकयत्थुव्य उद्धसिअंगो घसिओ गुज्जरथरुद्धरणध-
यलो मिरिधोरधयलो गत्थयगम्भहिं पयाणेहिं । संपत्तो वि य नियधरिस्ती-
सीमंते सीमंतिण रिउरायराईहिं ।

लावण्यसिंहः—(सप्रमोदम्) साधु निपुणक ! साधु । त्वद्वचनमिदं हृद-
यगोचरीभूतं कामयस्थामनयचामयनीयवम् ।

निपुणकः—तौओ एरिसपोरिसुपरिस्सकहाचमफारारयंकपुलकियकंपिय-
सरारेण कइं पलियनियसिद्धमत्तओ पत्तो सत्तुसंमुहो एत्तुत्ति पुच्छिपमिद्
तेण महामहिंदेण ।

लावण्यसिंहः—ततस्ततः ।

१ ततोऽपि च अमुना जघहारिणा सुवर्णविवर्धन एव इति मम समर्पितं तुरगरत्नमि-
दम् । इति चिन्तयित्वा महामहिंदेनापि प्रसाप च पार्श्वे रक्षयित एव । २ ततोऽहमपि च
तत्र सुचरितो नाम चरः गूर्जरपरित्राणि चरितुं पूर्वं प्रेषितः आगत इति सन्निविष्टमहव्यापारिणा
राक्षः सङ्घातं नीतः । तत्त्वस्य ह्युभोदकं च विहृतं मया । यदेव जर्मरितो गूर्जरपरयां परिसर-
प्रसरद्भिः इम्मीरकन्धवारैः । तच्छ्रुत्वा समुच्छलितः समर्थप्रत्यर्थिसार्थैः विमहोक्तिः कृतार्थ इव उद्धसि-
ताह्वो भावितः गूर्जरपरोद्धरणभवतः धीवीरपमतो गुरुत्रयुद्धैः प्रयापैः । सप्रमोदोऽपि च निज-
रित्रीसीमंते सीमन्तिते रिपुराग्नगन्धिभिः । ३ तत एतादृशपौदपोत्कर्षरुधाचमत्कारावहूपलक्षित-
कम्पितशरीरेण कथं पलितनिप्रसैन्यवाग्रः प्राप्तः शत्रुसन्मुख एव इति वृष्टोऽपि तेन महामहिन्द्रेण ।

अप्याणं शुज्जरमहीगहणकिञ्चीए कण्ठकुंडलीहोइ । अग्रहा अहृणा गहियवि-
ग्गहेसु तुम्हेसु जइ बेरिबीरेहिं कयसंघाणो ताणं परिगहं गहिऊण अप्याणं
संमुहो परामच्छदि, ता केण साहिउं सक्कीयदि मंतसत्तिममुच्छुगियपहुत्ताह-
सत्ती सिरित्ठणप्पसायअंमुन्भमिओ । ता इहज्जेय शुज्जरमालयप्पसप्पयेममन्त-
जुपलमुहसत्तिवेसम्मि ठाऊण तापीतीरयणगहणविहारकोट्टहलेण कीरइ तज्जु-
ज्जापयहिं जाय समयविलंघो ।

लावण्यसिंहः—(सौमुख्यम्) ममस्मृतः ।

निपुणकः—तेओ एयंविहमंनवियारहरिगियदियओ तट्टाणपरिहविप-
कट्टयुयेरो न ह्नु पणिहिमन्तपओयज्जुगोमिसि भणिऊण पहाणपुरिमगा-
रयेण मं समंज्जेय गहिऊण विहरिओ तयणमणपानटिणीमीरतगतंहेसु दाहि-
णाह्मंडलाह्दलो ।

लावण्यसिंहः—(सप्रमोदम्) निरुच्छार्थविरांमणे ! भयादहंरंपावर्त्ता-
पालसचिपरोपिता; सफलतां भीषन्ते मतिप्रतानिन्यः ।

तथाहि—मतिप्रकाशो जातेऽपि गृहमोहतमोहनी ।

अमात्याः क प्रालभेरप्रस्तपुरचारवधुपः ॥ १३ ॥

ततस्ततः ।

निपुणकः—(सौहृदवाग्निम्) ततश्च मन्मतिप्रणयनिक्षिप्तविजयजान-
सन्तोषपोषधिरं चिमीड तापीतीरचान्तारतंगलतानिहुज्जेसु ।

तथाहि—कविहोलावेलि कविदपि च सुत्पादययनं

कवित्वैरालापं कविदपि च नृपप्रियवतमान् ।

तादृशनिष्ठरजणगुणगुणस्वरूपद्वयप्रतिभा अवलम्बीतात्मना गूर्मेरमहीप्रलक्ष्मीसंः कर्त्तुंशक्ती-
भवति । अन्यथा अपुना पृथीतविषेष्टे कुम्भसु यदि कैरिबीरेः कृत्स्नस्थानः सेतो परिमं पृथी वा
आत्मनो रामुल्लः परामच्छदि । तत्र केन साधयितुं शक्यते मंत्रसाधिसमुच्छुद्धिन्मन्त्र-
दासिः भीलजन्मसाहाय्यकः । तस्मिन्नेव गूर्मेरमालदेवान्नेतादामेकुणमुक्तसंनिधौ स्थित्वा तापीती-
रवनगहनविशालीगुरहेन विचितां तनुजन्तुति कावन् समयविलम्ब ॥

१ ततः एवंविहमन्त्रविचारहर्षिगहृहः ततस्ततपरिधदिगच्छकोत्तरः क वरुण इतिविम-
न्त्रप्रयोगयोग्योऽसि इति भवित्वा प्रालम्बपुरवर्गीरयेव मो रामयेव पृथी वा विदुः लपतवदन्तस्मिन्-
तीरतटरात्रेसु इक्षिणमुदयस्तःसहस्रः ।

विदं । अत्थि रविरहवाहाणं अट्टमो विय मालवियरायनामंकिओ तुरिओ
त्ति चिन्नवियं सीहणदेवस्स । इत्थंनरे भूवइभएण पलाइदो संगामसिंहो ।
तओ कवडेण वि अंगीकयगंगाहरवेसो एसो न मारिउं जुज्झइ त्ति मए सुवेओ
मिल्लाविओ ।

लावण्यसिंहः—साधु निपुणक साधु ! साधु प्रज्ञानिधे साधु ! । कस्त्व-
दन्योऽस्मन्मतिमियन्तं महिमानमानेतुमीष्टे । ततस्ततः ।

निपुणकः—तेओ अइकोवानलपज्जलिओ चलिओ मालयम्मि मेइ-
णीनाहो । सिरिदेववालदेवो बि तस्स सम्मुहंज्जेव परावडिदो । एयं तत्थ पर-
प्परगरुयविग्गहगहियगव्वम्मि रिउज्जुयले एरिसकहाकहणत्थं सिरिवत्थुवाल-
पासम्मि सुवेअं पेसिऊण अहं पि तुम्हाणं समीवं समागओ ।

लावण्यसिंहः—अहो महनीयः कश्चिदेव सामग्रीविशेषः ।

तथाहि—त्रैलोक्यातिगमेव धीरयवलक्षोणीपतेः पौरुषं

पूज्यानामपि श्रेमुपी सुरगुम्भागलभ्यर्दीक्षागुरुः ।

एतेऽपि प्रतिपक्षपार्थिववलस्तम्भैकमन्त्राधराः

माहात्म्यं वत माहशोऽपि लभते यन्मध्यमध्यासितः ॥१९॥

तदिदानीमिदमशेषमपि चरितं निवेदयामो जगदेकवीरस्य श्रीवीरधव-
लदेवस्य ।

(इति निष्कान्तौ)

विष्कम्भकः

(ततः प्रविशति वस्तुपालः)

वस्तुपालः—(श्लोऽवलोच्य) अये हिमकरकिरणाङ्कुरसीमन्तिननि-
मिरचिकुरनिचुरम्भ्या न करम्भयनि प्रमोदेन कस्य हृदयानि दिगासां वासवा-
धिवा मिता ।

सुमार्कं कुर्वितो रामेति मन्त्रामर्गिहस्य कथापयितम् । अस्मि रविरहवाहानामष्टम इव मालवी-
यराजनामादितो तुरग इति विज्ञातं मिह्नदं वक्ष्ये । अत्रान्तरे भूपतिभयेन पलायितः सन्नामसिंहः ।
ततः कपटेनारि अङ्गीकृतगङ्गाधरवेष्ट एष न मार्गयितुं युज्यते इति मया मुनेषो मोक्षितः । १ ततः
अतिदोशानटप्रज्जलितज्जलितो मालवेण मेदिनीनाथः । देवतादेवोऽपि तस्य सन्नुत्पमं परापयितः ।
एवं तत्र परस्परगुरुकविश्रेष्ठदृष्टीगर्भे रिपुयुगले एनाहशक्याकथनार्थं श्रीमन्पुलपार्थे गुंणं प्रेष्य
श्रद्धं रि युज्यां कं समीपं गन्तव्यः ॥

सम्प्रति हि, चलगन्ती नभसि हिमांशुधामलेज-

व्याजेन प्रथममुदित्वरी पनासा ।

कामोर्षांकमितुरनीविनीमनीथ-

राधान्तीं कथयति जेष्यतो जगन्ति ॥ १७ ॥

(विभाव्य ५) अयमुदयमहीभृशंशसद्दृजन्मा

दय इव जयतीन्दाः पिञ्जरः कान्तिपुञ्जः ।

इति हृदयनियेतं लग्नकामम्पुलिङ्ग-

उवलिनमिय पधूनां मद्गु मानो मुमोष ॥ १८ ॥

अहः ! सहरशुतिपतनमहाप्रहारांश्चलितजलधिलहसिद्वरप्रणुप्रतिर चि-
रादशुभ्यदम्बरभिदमिन्दुचिप्यम् । (विभाव्य ५) अहं महत्स्वसुहृदोरग्यराग्युना-

भयोत्पकृमिप्रत्युपकृमिपरितरुचिरः कश्चित्प्रमादप्रपञ्चः । तथाहि—

यददिन निजरत्नं भास्कारं व्यामदंश-

स्मदुग्धहरितारीरमुरागिर्नर्तनं ।

यदयमपि हिमांशुं प्रन्यदादात्मरत्नं

मपदि तदमुनाऽपि ज्योत्स्नया हस्यते स्म ॥ १९ ॥

तान्यपि,

नीलानि घटपदकुलानि हरन्मुर्वीनां

लीनानि भान्ति हृदयेषु कुमुदनीनाम् ।

दूराभ्युपेतनिजफालफरान्महा-

धीयूषद्रान्मदिरहानलमसिभानि ॥ २० ॥

एवम् अशाययायाशयनः सुजनस्य पदगनयोग इव रिपोरभ्युदयाभोगः ।
मदरां,

उन्मीलद्विप्रलम्भव्यनिवतधियुरं मण्डलं चञ्चलास्मां

धातां घृन्दैरर्षान्दुं सुरभितककुभं दृष्टुमप्यशमेय ।

निर्पद्दुर्भासुजङ्घलदलगतलगाधिराधिरुपाणं

शाक्षादग्भोजदग्भादह कान्तिनी मीलयामान मेघम् ॥ २१ ॥

(एतन्नाह्वयनशेष) शोऽयं मन्दं मन्दमुदयनि देवः ।

भृङ्गीमहि विपरादागकुमुदं वन्यूरिकाङ्गं निजा-

ग्नीयवत्रं विनिधामपामरधरः वन्दर्षीरः स्मृतः ।

रक्षाभोगिविभुदिनं मुदनरयपोदबुपटं वधु-

नेर्मन्यकूटदृष्टयशोनिमिरसापाङ्कपट्टे विभुः ॥ २२ ॥

अपि चेदानीम्,

प्रगुणितमिव मन्मथेन दृष्ट्वा
विषधरदिव्यघटोपमं मृगाङ्गम् ।
किल सपदि मदः पलायिनः प्रा-
गपहृतदम्पतिकामकेलिचित्तः ॥ २३ ॥

(चन्द्रिकातिशयं विषाण्य) नूनमिदानीम्,
भृङ्गा भृङ्गकुलेषु पुष्पितलतालीनेषु पुष्पप्रमा-
ह्मोयन्तेऽभ्रमुवल्लभप्रमभृतोऽन्योन्यं नमन्ति द्विषाः ।
ते भोगीन्द्रधिया च भर्गसुजगा भक्तिं भजन्ते मिथः
पीयूषत्वयि कौमुदीसमुदयाद्वैतं समातन्वन्ति ॥ २४ ॥

(सहर्षोच्छासं च) अहो ! नहि कदाचिदपि स्वजनैर्भुज्यमाना विलीयन्ते
विभूतयः । तथाहि—

आभ्रान्तापि जगद्विलोचनपरीणाहैश्चकोरीकुलै-
रापीनापि निरन्तरं कुमुदिनीवृन्दैरपि स्वीकृता ।
व्यक्तं शुक्तिकुदुम्बकैः कवलिताप्याकाशकोशालय-
कोटान्तः प्रतिवर्द्धते प्रतिलयं सान्द्रैव चान्द्री रुचिः ॥ २५ ॥

(इन्दोर्वैशद्यतिशयमुद्गाढ्य)

यद्वस्पर्शो यदनसदनैर्लोचनैरङ्गनाना-
मङ्गीचक्रे तुहिनकिरणोत्सङ्गसङ्गं कुरङ्गः ।
दर्शदशं वत जितमिवात्मानमप्राप्यमीभिः
शङ्के सङ्कोचयन्ति निचितग्रीडर्षाडः क्रमेण ॥ २६ ॥

अपि च । ध्रुवमविरलनारासीकरोत्क्षेपहारि
व्यधिन गगनगङ्गावारिणि स्नानमिन्दुः ।
प्रथमजलधिमध्यात्थाननीरप्रचार-
प्रचिनमिव यदङ्गादङ्गपङ्कं सुमोच ॥ २७ ॥

(तावदनुच्छतां च सधिन्य)

कर्नायस्यां दृष्ट्वा न श्वत्सु दिवि तारा यदिह त-
न्नावावेजाक्षेत्राः कम्बिनरि विधौ विस्तृनररः ।
यनश्रमागण्डेषु क्षितिगहलनामण्डलदन्ता-
न्तरस्त्रजङ्गयोन्नायणतिगमन्दोहमिषयः ॥ २८ ॥

अहः । महद्भयोऽपि महान्तो महनीयतामावहन्ति । यतः—

बद्धरपद्माविरोधात्कवचयतु पयः सिन्धुवीचीमरीची-

नुयैः सन्नद्यतां वा कुमुदसमुदयोदधदंसुप्रपथैः ।

चन्द्रादमद्राचकुल्यामयस्चिनिचपादस्तु संघमितं वा

तद्यान्त्रं घाम सान्द्रं तदपि निभमभून्मत्प्रभोर्नैव कीर्त्तः ॥२९॥

(विविन्ध्य) अहो मग्गभोर्भाग्योदयः परमां सौभाग्यभट्टीमट्टीकरोति ।

येन हि,

स्फारचारनयनैर्निरोक्षिता पैरिचीरपृतनाः समन्ततः ।

स्तम्भभावमसिद्धमवेणयः कुम्भिकुम्भकुचमभ्रुता दधुः ॥३०॥

(सविर्षी च) सुवेगवदनारविन्दमकरन्देन विघटितसङ्ग्रामसिंहस्य सिंह-
नदेयस्यादन्तेन प्रमोदपद्मीमारोपिताः स्मः । स म्वलु तमेतद्देशीयमग्रेसरं
यिना न विनाशयितुमीष्टे किञ्चिदप्यस्मदीयम् । तीव्रोऽपि हि कुठारो दाम्दण्डं
यिना न दारु दारयितुमुदारतामासादयति ।

(त्वमन्कारोत्कर्षम्) सत्यं पाचामगोनराणि सङ्ग्रामसिंहस्य जगत्पवित्राणि
तानि चरित्राणि ।

अन्वयं द्युतिशालिनांऽनु शशिनं सौम्यसृशोऽन्वयं

योद्धारोऽनु बलिं च दानवतुरा जातेति नित्या द्युतिः ।

एकत्रैव तु सिन्धुराजननये तादृग्यशो जल्पनां

द्येष्टिनाप विभानि वीरघवलभ्माभृद्गुणानुस्मृतिः ॥ ३१ ॥

(तादृग्यशो च)

दुस्सायं वन यादृकोटिभिरपि श्रीसिंहनोर्वायव-

स्वन्धाचारभरं भुजद्वयसम्बः श्रीसैन्धुराजिर्जयन् ।

रेवाया विन्दुलोप विस्मयरसं सङ्ग्रामजाग्रदश-

ध्रीयाहङ्कृतिहृङ्कृताञ्जनभुजासम्भारसम्भाविनम् ॥ ३२ ॥

सोऽपि मग्गति ततो विघटितः समागच्छतिह सन्धानमिच्छुर्निजप्रधान-
पुण्यं भुवनकाभिधानमनुषुज्यमुष्यनोपापनादिभिरस्मानावर्ज्यपाप्मासः । तदनेन
पुराणपुरुषपरिगणैः कृतकां मैत्रीमानन्वना प्रमुष्टिधानरक्षणयुल्मोऽपि मम
समर्थः स्यात् । तदयमिदानीं क भविष्यतीति कृतः प्रवृत्ति स्फुट्यामहे ।

(ततः प्रविशति पदाक्षेपेण कुशलकः)

कुशलकः—झायंतो पुञ्चवेरं तरलियतुरयक्केरपायप्पहार-

प्पब्भारुक्खत्ताधूलीवलयकवलियासेससूरप्पद्दावो ।

तुम्हाणं सेमुहीहिं कडयविहडिओ संपइत्थंभतित्थ-

त्थंभत्थं एह रोसप्पसरकलुसिओ नाह संगामसीहो ॥३३॥

वस्तुपालः—(पुरोज्जलोक्य सतरम्भम्) किमात्थ भो कुशलक किमात्थ ? ।

कुशलकः जायंतो पुञ्चवेरं, इत्यादि पुनः पठति

वस्तुपालः—(सकोपम्) अये प्रहितप्रधानपुरुषप्रपञ्चेन विप्रनार्यं चिर-

मस्मानाकस्मिकप्रपातेन स्तम्भपुरीं परिभूय पूर्वकलुपितं यज्ञो विशदयितुमि-

च्छति सैन्धुराजिः । धिग् मौढ्यममुष्य ।

यतः—क्षत्रस्य अस्यतो युद्धे दुर्यशोवह्निरुह्यसेत् ।

सा स्यान्मञ्जरिता योद्धुं छद्मना पुनरेष्यतः ॥ ३४ ॥

(सारम्भं च) कः कोऽत्र भोः ? ।

(प्रविश्य)

पुरुषः—आणवेवु भट्टा ।

वस्तुपालः—प्रहिणु स्तम्भनीयाय वीरवर्गोदगां सैन्यसामग्रीमिहाका-

रय च भुवनकाभिधानं सङ्ग्रामसिद्धप्रधानम् ।

पुरुषः—जं आदिसदि देवो । (इति निष्क्रान्तः)

(ततः प्रविशति भयवेषमानपुरुषभुवनकः)

भुवनकः—(स्वगतम्) कथमिव प्रकाशनां गतोऽयमर्थः । अथवा अती-

न्द्रियज्ञानमयं नयनमिव विप्रकृष्टकालाध्यप्रयोगालोकनेऽपि विभवति गुप्त-

परचक्रं सन्धिवचनवर्तिनाम् । (पुरोज्जलोक्य प्रहारात्)

अये इह्यामि मनिलनालवालः शत्रुकवलनकालः श्रीवस्तुपालः ।

(भयपन्न्याणि कतिचित्पदानि दत्त्वा प्रणमति)

वस्तुपालः—(सार्वाहित्यक्षेपम्) इहास्यनाम् ।

(भुवनक उपनिशति)

प्यायन् पूर्वैर् तद्विजितुमगम्यविजितादयद्वाराग्राममारोभिक्कुटीरवद्वदभित्ताशेनमूरप्रभाक ।

शब्दे सेमुभीहिं कडयविहडिओ मग्गणि मग्गमनीयमग्गमार्थमेनि रोक्कमग्गदुत्थितो नाय गद्दाम्भ
तिष्ठः ॥ २ आणवेवु भट्टा । ३ यदाऽऽदिगति देवः ।

(नेपथ्ये)

भो भो सेनासुभटाः ! द्रुतगतिभिः स्तम्भनीयावष्टम्भसंरम्भिणो भवन्तु भवन्तः ।

शृण्वाहो यमुनाऽतिपाण्डुरतनुर्गद्वेनि मया मदा-
नयोरप्युपपुष्टदृषणपदः साक्षादयं जायताम ।
क्रुध्यन्तीरचिदारितारिपृननाकीलालकालेयका-
लेपस्मेरमहीमरित्कृतपरीरम्भानुरक्तोऽर्णवः ॥ १५ ॥

ततश्च समरसमागोचनसमेतदिविपत्परिपदानन्दमन्दभाय,
कुर्यद्भिर्गलगजिनानि मुरजस्यानोद्भटानि स्पृष्टं
घोरैर्घोरपि नारगानरुचिरं हंवारयं घातिभिः ।
घात्यैरिमहोत्सवैकतुभगे श्रीस्तम्भनीये जया-
दास्तां ताण्डयपटम्बररथसन्निर्वा देयी जयश्रीः शयय ॥ १६ ॥

यस्तुपालः—(समावर्ण्य तर्ह्यभिरम्भम्) अये स्तम्भनीये प्रति प्रयाणशाय
प्रगुणीभवन्ति स्वरपालादयः सेनापतयः । (शुवनरं प्राप्य) तेन भयद्रभुजा
स्वस्त्रेणादस्मान्निप्रसारयता पापघातस्वन्दकन्दल्लिङ्गकण्डूशुङ्गेण शङ्कामस्मिन्
इति निजनामार्थं ध्ययं समर्थयता वगमति,

शङ्के पङ्कनिधिर्गङ्गाप्रवपयःसिन्धुः प्रभायन्महा-
पातङ्ग्युद्धरुक्षतक्षितिरजध्वजेन पद्मे विराम् ।
तादृग्दूरमरप्रचाररभसाधिर्भूतसेनाभट-
प्रत्येदाम्युक्तदम्ययेन शमितः सोऽपि प्रतापानलः ॥ १७ ॥

इदानीमपि तत्सैनिकनिवराः,
दूरायस्फन्दयाप्रारभसभरसमुद्भूतसेनापनोदं
निर्मातुं स्फारधाराभ्रमि मदसिमहासिन्धुपूरे निमज्जय ।
ते शराः स्वाद्यन्तस्तुहिनकरफलापनवातोपदंश-
रपाशं स्वर्षामराभाधरसधुरम्भु इदाम्भ्यभायं भजन्ताम् ॥ १८ ॥

(नेपथ्ये एतेऽपि १५-१६-१७-१८-१९-२०-२१-२२-२३-२४-२५-२६-२७-२८-२९-३०-३१-३२-३३-३४-३५-३६-३७-३८-३९-४०-४१-४२-४३-४४-४५-४६-४७-४८-४९-५०-५१-५२-५३-५४-५५-५६-५७-५८-५९-६०-६१-६२-६३-६४-६५-६६-६७-६८-६९-७०-७१-७२-७३-७४-७५-७६-७७-७८-७९-८०-८१-८२-८३-८४-८५-८६-८७-८८-८९-९०-९१-९२-९३-९४-९५-९६-९७-९८-९९-१००-१०१-१०२-१०३-१०४-१०५-१०६-१०७-१०८-१०९-११०-१११-११२-११३-११४-११५-११६-११७-११८-११९-१२०-१२१-१२२-१२३-१२४-१२५-१२६-१२७-१२८-१२९-१३०-१३१-१३२-१३३-१३४-१३५-१३६-१३७-१३८-१३९-१४०-१४१-१४२-१४३-१४४-१४५-१४६-१४७-१४८-१४९-१५०-१५१-१५२-१५३-१५४-१५५-१५६-१५७-१५८-१५९-१६०-१६१-१६२-१६३-१६४-१६५-१६६-१६७-१६८-१६९-१७०-१७१-१७२-१७३-१७४-१७५-१७६-१७७-१७८-१७९-१८०-१८१-१८२-१८३-१८४-१८५-१८६-१८७-१८८-१८९-१९०-१९१-१९२-१९३-१९४-१९५-१९६-१९७-१९८-१९९-२००-२०१-२०२-२०३-२०४-२०५-२०६-२०७-२०८-२०९-२१०-२११-२१२-२१३-२१४-२१५-२१६-२१७-२१८-२१९-२२०-२२१-२२२-२२३-२२४-२२५-२२६-२२७-२२८-२२९-२३०-२३१-२३२-२३३-२३४-२३५-२३६-२३७-२३८-२३९-२४०-२४१-२४२-२४३-२४४-२४५-२४६-२४७-२४८-२४९-२५०-२५१-२५२-२५३-२५४-२५५-२५६-२५७-२५८-२५९-२६०-२६१-२६२-२६३-२६४-२६५-२६६-२६७-२६८-२६९-२७०-२७१-२७२-२७३-२७४-२७५-२७६-२७७-२७८-२७९-२८०-२८१-२८२-२८३-२८४-२८५-२८६-२८७-२८८-२८९-२९०-२९१-२९२-२९३-२९४-२९५-२९६-२९७-२९८-२९९-३००-३०१-३०२-३०३-३०४-३०५-३०६-३०७-३०८-३०९-३१०-३११-३१२-३१३-३१४-३१५-३१६-३१७-३१८-३१९-३२०-३२१-३२२-३२३-३२४-३२५-३२६-३२७-३२८-३२९-३३०-३३१-३३२-३३३-३३४-३३५-३३६-३३७-३३८-३३९-३४०-३४१-३४२-३४३-३४४-३४५-३४६-३४७-३४८-३४९-३५०-३५१-३५२-३५३-३५४-३५५-३५६-३५७-३५८-३५९-३६०-३६१-३६२-३६३-३६४-३६५-३६६-३६७-३६८-३६९-३७०-३७१-३७२-३७३-३७४-३७५-३७६-३७७-३७८-३७९-३८०-३८१-३८२-३८३-३८४-३८५-३८६-३८७-३८८-३८९-३९०-३९१-३९२-३९३-३९४-३९५-३९६-३९७-३९८-३९९-४००-४०१-४०२-४०३-४०४-४०५-४०६-४०७-४०८-४०९-४१०-४११-४१२-४१३-४१४-४१५-४१६-४१७-४१८-४१९-४२०-४२१-४२२-४२३-४२४-४२५-४२६-४२७-४२८-४२९-४३०-४३१-४३२-४३३-४३४-४३५-४३६-४३७-४३८-४३९-४४०-४४१-४४२-४४३-४४४-४४५-४४६-४४७-४४८-४४९-४५०-४५१-४५२-४५३-४५४-४५५-४५६-४५७-४५८-४५९-४६०-४६१-४६२-४६३-४६४-४६५-४६६-४६७-४६८-४६९-४७०-४७१-४७२-४७३-४७४-४७५-४७६-४७७-४७८-४७९-४८०-४८१-४८२-४८३-४८४-४८५-४८६-४८७-४८८-४८९-४९०-४९१-४९२-४९३-४९४-४९५-४९६-४९७-४९८-४९९-५००-५०१-५०२-५०३-५०४-५०५-५०६-५०७-५०८-५०९-५१०-५११-५१२-५१३-५१४-५१५-५१६-५१७-५१८-५१९-५२०-५२१-५२२-५२३-५२४-५२५-५२६-५२७-५२८-५२९-५३०-५३१-५३२-५३३-५३४-५३५-५३६-५३७-५३८-५३९-५४०-५४१-५४२-५४३-५४४-५४५-५४६-५४७-५४८-५४९-५५०-५५१-५५२-५५३-५५४-५५५-५५६-५५७-५५८-५५९-५६०-५६१-५६२-५६३-५६४-५६५-५६६-५६७-५६८-५६९-५७०-५७१-५७२-५७३-५७४-५७५-५७६-५७७-५७८-५७९-५८०-५८१-५८२-५८३-५८४-५८५-५८६-५८७-५८८-५८९-५९०-५९१-५९२-५९३-५९४-५९५-५९६-५९७-५९८-५९९-६००-६०१-६०२-६०३-६०४-६०५-६०६-६०७-६०८-६०९-६१०-६११-६१२-६१३-६१४-६१५-६१६-६१७-६१८-६१९-६२०-६२१-६२२-६२३-६२४-६२५-६२६-६२७-६२८-६२९-६३०-६३१-६३२-६३३-६३४-६३५-६३६-६३७-६३८-६३९-६४०-६४१-६४२-६४३-६४४-६४५-६४६-६४७-६४८-६४९-६५०-६५१-६५२-६५३-६५४-६५५-६५६-६५७-६५८-६५९-६६०-६६१-६६२-६६३-६६४-६६५-६६६-६६७-६६८-६६९-६७०-६७१-६७२-६७३-६७४-६७५-६७६-६७७-६७८-६७९-६८०-६८१-६८२-६८३-६८४-६८५-६८६-६८७-६८८-६८९-६९०-६९१-६९२-६९३-६९४-६९५-६९६-६९७-६९८-६९९-७००-७०१-७०२-७०३-७०४-७०५-७०६-७०७-७०८-७०९-७१०-७११-७१२-७१३-७१४-७१५-७१६-७१७-७१८-७१९-७२०-७२१-७२२-७२३-७२४-७२५-७२६-७२७-७२८-७२९-७३०-७३१-७३२-७३३-७३४-७३५-७३६-७३७-७३८-७३९-७४०-७४१-७४२-७४३-७४४-७४५-७४६-७४७-७४८-७४९-७५०-७५१-७५२-७५३-७५४-७५५-७५६-७५७-७५८-७५९-७६०-७६१-७६२-७६३-७६४-७६५-७६६-७६७-७६८-७६९-७७०-७७१-७७२-७७३-७७४-७७५-७७६-७७७-७७८-७७९-७८०-७८१-७८२-७८३-७८४-७८५-७८६-७८७-७८८-७८९-७९०-७९१-७९२-७९३-७९४-७९५-७९६-७९७-७९८-७९९-८००-८०१-८०२-८०३-८०४-८०५-८०६-८०७-८०८-८०९-८१०-८११-८१२-८१३-८१४-८१५-८१६-८१७-८१८-८१९-८२०-८२१-८२२-८२३-८२४-८२५-८२६-८२७-८२८-८२९-८३०-८३१-८३२-८३३-८३४-८३५-८३६-८३७-८३८-८३९-८४०-८४१-८४२-८४३-८४४-८४५-८४६-८४७-८४८-८४९-८५०-८५१-८५२-८५३-८५४-८५५-८५६-८५७-८५८-८५९-८६०-८६१-८६२-८६३-८६४-८६५-८६६-८६७-८६८-८६९-८७०-८७१-८७२-८७३-८७४-८७५-८७६-८७७-८७८-८७९-८८०-८८१-८८२-८८३-८८४-८८५-८८६-८८७-८८८-८८९-८९०-८९१-८९२-८९३-८९४-८९५-८९६-८९७-८९८-८९९-९००-९०१-९०२-९०३-९०४-९०५-९०६-९०७-९०८-९०९-९१०-९११-९१२-९१३-९१४-९१५-९१६-९१७-९१८-९१९-९२०-९२१-९२२-९२३-९२४-९२५-९२६-९२७-९२८-९२९-९३०-९३१-९३२-९३३-९३४-९३५-९३६-९३७-९३८-९३९-९४०-९४१-९४२-९४३-९४४-९४५-९४६-९४७-९४८-९४९-९५०-९५१-९५२-९५३-९५४-९५५-९५६-९५७-९५८-९५९-९६०-९६१-९६२-९६३-९६४-९६५-९६६-९६७-९६८-९६९-९७०-९७१-९७२-९७३-९७४-९७५-९७६-९७७-९७८-९७९-९८०-९८१-९८२-९८३-९८४-९८५-९८६-९८७-९८८-९८९-९९०-९९१-९९२-९९३-९९४-९९५-९९६-९९७-९९८-९९९-१०००)

भुवनकः—(समावर्ण्य तर्ह्यभिरम्भम्) कथं पल्लिमेष सरलमपि दत्तं स्तम्भनी-

धोप । अहो ! स्वरिणकारिता मधिवशेभ्यस्तथ । मदिदानीमनुभोदकः इव सतानेन

(ततः प्रविशति पटाक्षेपेण कुशलकः)

कुशलकः—झायंतो पुञ्चवेरं तरलियतुरयक्केरपायप्पहार-

प्पन्भारुक्खित्तधूलीवल्लयकवल्लियासेसमूरप्पहावो ।

तुम्हाणं सेमुहीहिं कडयविहडिओ संपइत्थंभतित्थ-

त्थंभत्थं एइ रोसप्पसरकलुसिओ नाह संगामसीहो ॥३३॥

वस्तुपालः—(पुरोञ्जलेक्य ससंरम्भम्) किमात्थ भो कुशलक किमात्थ ? ।

कुशलक जायंतो पुञ्चवेरं, इत्यादि पुनः पठति

वस्तुपालः—(सकोषम्) अये प्रहितप्रधानपुरुषप्रपञ्चेन विप्रनार्यं चिर-
मस्मानाकस्मिकप्रपातेन स्तम्भपुरीं परिभूय पूर्वकलुपिनं यशो विशदयितुमि-
च्छति सैन्धुराजिः । धिग् मौढ्यममुष्य ।

यतः—क्षत्रस्य अस्यतो युद्धे दुर्यशोवह्निर्हृष्टसेत् ।

सा स्यान्मञ्जरिता योद्धुं छद्मना पुनरेष्यतः ॥ ३४ ॥

(सारम्भं च) कः कोऽत्र भोः ? ।

(प्रविश्य)

पुरुषः—आणवेहु भट्टा ।

वस्तुपालः—प्रहिणु स्तम्भनीर्थाय वीरयर्गोदृशां सैन्यसामग्रीमिहाका-
रय च भुवनकाभिधानं सद्ग्रामसिद्धप्रधानम् ।

पुरुषः—जं आदिसदि देवो । (इति निष्क्रमन्)

(ततः प्रविशति मयवेपमानपुरुषैकः)

भुवनकः—(स्वगतम्) कथमिव प्रकाशनां गतोऽयमर्थः । अथवा अनौ-
न्त्रियज्ञानमयं नयनमिव विप्रकृष्टकालाध्यप्रयोगालोकनेऽपि विभयति गुह्य-
चरत्तकं सखियचक्रयनिर्नाम । (पुरोञ्जलेक्य प्रकाशम्)

अये दृढयाम्नि मनिदनालयालः शत्रुकवलनकालः श्रीवस्तुपालः ।

(मयमन्थयति कनिक्कियदानि दत्तां प्रणयति)

वस्तुपालः—(सज्जित्वक्षेपम्) इहास्यताम् ।

(भुवनद उपविशति)

ध्वजम् पूर्वेण तद्विजयम्, मयि-व्यादयहाग्राहकरोतिभवद्वीरयद्वरिणाजोग्गप्रभासः ।
उहं देवुभिन्नि कट्टविषदिक्क मय्दि मय्म-गोस्मिन्मयार्थेभि गोत्तममकट्टिलो नाय गट्टाम
लंरः ॥ २ अण्णयवु मय्ति । ३ यत्ताउदिगनि देवः ।

दिनीवोऽङ्गः

(नेत्रे)

भो भो सेनानुभटाः ! हुनगतिभिः स्वम्भनीयांवष्टम्भसंरम्भिणो भवन्तु
भवन्तु ।

कृष्णाङ्गी यमुनाऽनिपाण्डुरतनुर्गङ्गेति सद्यो महा-
नयोरप्युपपुष्टदृषणपदः साक्षादयं जायताम् ।
पुष्ट्यदीरविदारितारिष्टननाकीलालकालेयका-
लेयस्मेरमहीसरिन्कृतपरीरम्भानुरक्तोऽर्णवः ॥ ३५ ॥

तत्र च समरसमालोकनसमेतदिविपन्यरिपदानन्दसन्दर्भाय,
कुर्वन्निर्गलनार्जितानि सुरजस्यानाङ्गदानि स्फुटं
वीर्येन्द्रैरपि तारंगानरुचिरं हेपारवं बाजिभिः ।
प्रस्पन्दैरिमांस्तु सर्वगतुभ्यो श्रीस्तम्भनीयं जवा-
दास्तां ताण्डयदम्बरध्यसनिनी देवी जयश्रीः स्वयम् ॥ ३६ ॥

वस्तुपालः—(समाकर्ष्य सहसंस्पर्शम्) अये स्वम्भनीयं प्रति प्रयाणकाय
प्रगुणीभवन्ति मरपालादयः सेनापतयः । (भुवनं प्रति) तेन भयत्प्रमुणा
स्वत्प्रेरणादस्मान्निप्रसारयता कपटावस्कन्दकन्दलिनकल्ङ्काङ्कुरेण सङ्ग्रामसिंह
इति निजनामार्थं व्यर्थं समर्थयता मन्त्रिनि,
शङ्के पङ्कनिर्घिर्षशोभयपयःसिन्धुः प्रघावन्महा-
बाह्व्यूहवुरक्षनक्षिनिरजशक्रेण चक्रे चिरात् ।
तादृग्दूरतरयचारभसाविर्भूतसेनाभट-
प्रस्वेदाम्युकदम्बयेन शमिनः सोऽपि प्रमापानलः ॥ ३७ ॥

इदानीमपि तत्संनिकनिकराः,
दूरावस्कन्दयात्रारभस्तमरसमुद्भूतरोदापनोदं
निर्मातुं स्फारघाराम्भमि मदसिमहामिन्धुपूरं निमज्ज्य ।
ते सद्यः स्यादयन्नस्तुहिनकरकलाचमवाल्लोपदंश-
रवासां स्वर्धामरामाधरमधुरमधु स्यात्स्वभावं भजन्ताम् ॥ ३८ ॥

(नेत्रे हयहेषाव. स्फन्दनचर्मात्कारश्च)

भुवनकः—(समाकर्ष्य स्वगतम्) कथं चलितमेव सरलमपि बलं स्वम्भनी-
याय ! अहो ! त्वरितगतिता सचिचशेनारस्य । तदिदानीमनुभोदर्क इय सहानेन

(ततः प्रविशति पदारोपेण कुशलः)

कुशलकः—शौर्यतो पुत्रवेरं तरलितुरगसम्बन्ध्यादग्रहारग्रामारोल्लिखत्पूलीबलयकवलितारोपसूरप्रभावः ।

तुम्हाणं सेमुदीहिं कडयविहडिओ संपडत्यंभनित्य-

त्यंभत्यं एह रोसप्पसरकलुसिओ नाह संगामसीहो ॥३३॥

वस्तुपालः—(पुरोऽवलोक्य सत्सम्भम्) किमात्य भो कुशलक किमात्य ? ।

कुशलकः शौर्यतो पुत्रवेरं, इत्यादि पुनः पश्यति

वस्तुपालः—(सत्रोधम्) अये प्रहितप्रधानपुरुषप्रपद्येन चिप्रनार्य चिर-
मस्मानाकस्मिकप्रपातेन स्तम्भपुरीं परिभूय पूर्वकलुपिनं यज्ञो विगदयितुमि-
च्छति सैन्धुराजिः । धिग् मांढ्यममुष्य ।

यतः—क्षत्रस्य त्रस्यतो युद्धे दुर्यशोवह्निम्लसेत् ।

सा स्यान्मज्जरिता योजुं छत्रना पुनरेष्यतः ॥ ३४ ॥

(सारम्भं च) कः कोऽत्र भोः ? ।

(प्रविश्य)

पुरुषः—आणवेदु भट्टो ।

वस्तुपालः—प्रहिणु स्तम्भनीर्याय वीरवर्गोदथां सैन्यसामग्रीमिहाका-
र्य च भुवनकाभिधानं सद्भामसिंहप्रधानम् ।

पुरुषः—जं आदिसदि देवो । (इति निष्क्रान्तः)

(ततः प्रविशति भयपमानवपुर्भुवनकः)

भुवनकः—(स्वगतम्) कथमिय प्रकाशतां गतोऽयमर्थः । अथवा अती-
न्द्रियज्ञानमयं नयनमिव विप्रकृष्टकालाध्वप्रयोगालोकेनऽपि विभवति गुह्य-
चरचक्रं सचिवचक्रवर्तिनाम् । (पुरोऽवलोक्य प्रकाशम्)

अये इहैवास्ति मतिलतालवालः शत्रुकवलनकालः श्रीवस्तुपालः ।

(मयमन्यराणि कतिचित्पदानि दत्त्वा प्रणमति)

वस्तुपालः—(सावहित्यकोपम्) इहास्पनाम् ।

(भुवनक उपविशति)

ध्यायन् पूर्ववेरं तरलितुरगसम्बन्ध्यादग्रहारग्रामारोल्लिखत्पूलीबलयकवलितारोपसूरप्रभावः ।

देवगुपीभिः कटकडिपटितः सम्प्रति स्तम्भनीर्यसम्भार्यमेति रोषप्रमरकलुपितो नाथ सद्भाम-

॥ २ आत्तापयतु मर्चा । ३ यदाऽऽदिशति देवः ।

(नेपथ्ये)

भो भो सेनासुभटाः ! हुतगतिभिः स्वम्भनीयावष्टम्भसंरम्भिणो भवन्तु भवन्तः ।

कृष्णाङ्गा यमुनाऽतिपाण्डुरतनुर्गङ्गेति मयो मदा-
नथोरप्युपघुष्टदृषणपदः साध्नादयं जायनाम् ।
मुष्पटैरविदारितास्त्रिभुवनकीलालकालेयका-
लेपस्मेरमहीमरिन्कृतपरीरम्भानुरक्ताऽर्णवः ॥ ३५ ॥

गनश्च समस्तमाद्रोकनममेतदिविपत्परिपदानन्दमन्दभाय,
कुर्येऽङ्गिलगजिनानि मुरजस्यानाङ्कटानि स्फुटं
धीरेन्द्रैरपि सारगानकचिरं हेपारयं याजिभिः ।
प्रस्यष्टैरिमहोन्स्यैरनुभगे श्रीस्वम्भनीयं जया-
दास्तां नाण्डपट्टम्यरप्यमनिनी देयी जयघ्नीः स्वयम् ॥ ३६ ॥

वस्तुपालः—(समाकुर्ये सहस्रांश्च) अये स्वम्भनीयं प्रति प्रयाणकाय
प्रगुणीभवन्ति वस्तुपालादयः सेनापतयः । (भुवनं प्रति) मेन भवत्प्रभुणा
स्वप्नेरणावस्मान्निप्रतरयन्ता कषटापरकन्दकन्दलितकल्हाङ्कुरेण शङ्कामरिह
इति निजनामार्थं ध्ययं समर्थयता समग्रभिः,

शङ्कुं पट्टनिधिर्यत्रोमयपयःसिन्धुः प्रधाबन्महा-
पाह्वयूहयुरक्षतक्षिनिरजश्चेण एके पिरात् ।

साहस्रमूरमरप्रधारभग्माधिर्भूतसेनाभट-

प्रसेदाम्मुफदम्बयेन शमितः सोऽपि प्रतापानलः ॥ ३७ ॥

इदानीमपि मत्सैनिकनिबाराः,

दूरावस्थन्दपाप्रारभस्तभरमनुकृतयेदापनोदं
निर्मातुं स्फारधाराम्भमि मदसिमहामिन्धुपूरे निमज्ज्य ।

ते वयः स्वाद्यन्मस्तुतिनक्तकान्नामवागोपदेन-

स्याथ स्वर्णमराभापरमपुस्तमु स्यात्स्वभायं भजन्ताम् ॥ ३८ ॥

(नेपथ्ये एषोऽप्यव. स्वन्दनवर्षात्कारश्च)

भुवनकः—(सप्त. ७०१ रास. ३५) कथं पल्लिमेषे सकलमपि दलं स्वम्भनी-
याय । अहो ! स्थरिन्कारिता मयि यदोपरस्य । मदितानीमनुभोदकी इव रातनेन

तेनाऽधुनाऽभिनवदीधितिःकैतवेन

फोषादिवापुरपराः ककुभोऽरुणत्वम् ॥ ५ ॥

अहो! महस्विना सह विग्रहारम्भो निशितव्यसनोद्धासायैव ।

काष्ठावद्वान्तरिक्षाहवमुवि विकसत्तारकापुष्पहस्तः

संपूर्णश्चन्द्रयोद्धा कृतकरविततिः स्फायमानस्फुरश्रीः ।

दृष्ट्वा शूराङ्गकारं निहितकरगणं दूरतोऽप्युत्पतन्तं

ग्रस्तः संन्यस्तहेतिर्झगिति गिरितटे लक्ष्मधातः पपात ॥ ६ ॥

इदानीं तु,

हरिहयहरिदङ्गन्यस्तमूर्त्तिः समस्तां

कवलपति करामैरेप नक्षत्रमालाम् ।

उदयदत्तलतापो दादिसीत्रीजराजी-

सदशमुखविकीर्णाम्बरे बालसूर्यः ॥ ७ ॥

(विभाव्य ष) अये ! बालप्रद्योतनपादाम्रप्रहतः कञ्चुक इव क जगाम
कुमुदिनीजानिः । सम्प्रति हि,

अम्भोजिनीभिरमुना तपनातपेन

त्यक्ता सुपारकरजाज्यकृतेषु मूर्च्छा ।

कान्तप्रसङ्गरजनीकृतजागरेषु

माक्षादियं कुमुदिनी च तमान निद्राम् ॥ ८ ॥

तेजःपालः—देव ! गतानुगतिक ग्यायं लोकः । तथाहि—

सुधादृष्टिव्यग्रे बिलसनि सुधाधामनि सुधा-

मयर्पण्मकर्याग्निशि शशिदृषद्भिः क्षिनिगृह्यः ।

त्रिनन्यान् तापव्यनिकरमिदानीं दिनकरे

करान्ता ज्वालाग्नीस्तरणिमणिभिर्विभ्रनि पुनः ॥ ९ ॥

वीरयवलः—नूनं तनुमतां यथाख्यैव रोषते यस्तुषु स्यमायः ।

रथाद्धानद्वारैरिव हिमकरो नक्तमग्निय-

न्मग्न्यः पौर्णपरिव न्वरकरः मग्नानि पुनः ।

प्रदीपान्मन्मामकण्ठयदुद्धृत्य निमिरं

तमन्विन्यां किञ्च नृमणिमनुना प्यान्यपदर्शय ॥ १० ॥

(तेजःपालं प्रति) मन्त्रिमाणिक्य ! प्रमोदातिशयादग्रहणीयदृष्ट्यामनुभय-
पुनरुक्तं किमपि घदामि ।

लीलानुरञ्जितमहीवल्लयः सहस्र-

पद्मप्रकाशनपरः किरणप्ररोहः ।

निन्येऽधुना दिनपतिं महिमानमुचैः

श्रीयस्तुपालसचिवो ननु मामिवासी ॥ ११ ॥

(विहस्य च) सोऽपि तावदद्भुतमुजमुजद्वाराजकृष्णापमानकृपाणपत्री-
कृतश्रीः सैन्युराजिरपि मैत्र्यधुरामधिरुद्रोऽश्माकं सचिवेन्द्रशोमुषीगुणायल-
म्बेन । तं पुनः प्रतिपार्थिपायुर्पायुकवलनप्रसर्पदसितसर्पायमाणकृपाणदर्पस्मित-
मस्मदमिलितं मेदपाटपृथिवीललाटमण्डलं जयतलं विप्रहीतुं कृनादरस्य
हम्भीरमहीशितुः किंचदन्तां निवेदयितुमद्यापि न कोऽपि कृतः समुपैति ।

(ततः प्रविशति सम्भ्रान्तः पुरातनः)

पुरुषः—(पुरो विरूप्य) अये किमिदम्येव सुरनाहविहृष्टहृष्ट्य रिरि-
पीरपचलतेअपालसचियपाया चिह्नंति ।

(इति सत्तरं किञ्चिदुपगम्य गुप्तं प्रणयति)

तेजःपालः—(नेत्रं प्रति) देव ! ॥ एवायं कमलको नाम गरुडसुरज-
चरितानि चरितुं प्रहितोऽभूत् ।

कमलकः—गाहं ! दाहविहं सअलंपि मेअवाहपं हम्भीरवीरेहि ।

वीरधवलः—रथमिय ? ।

कमलकः—अचित्तिपचलिणहिं तेहिं अकियसणकणकूटपटिणहिं च
अपालजणकयलणकोज्ज्वलवहलीकयकयंतमुहोहोरियरसणेहिं ष्वग्गसणाहकरे-
हिं दसमदारदहसिपूरज्जाणकिरणनिर्जयसरिस्सकयिसवेरेहिं पलपारंभ-
त्थरुपेभियसधूमकालानलविष्णुलिगपिगनयणेहिं धम्मिहलोपनिह्वयपुच्छेपिच-

१ अये विमिद्वे सुरतावपुटपत्री इव भीषीरध्वजोऽकपालपादाः विव्रन्ति ।

२ नाय ! दाहितं सहस्रमपि मेदपाटवं हम्भीरवीरेः ।

३ अचिन्तिवचलितैरेवैः अहृषवचपटपटितैरिकाकालजनकवलनयोपूहपट्टलीहृषपुण्ड-
गुरगिलस्युरितमनैः सङ्क्रमनायकैः दसमदारदुरोहमित्तकृत्यनक्षिणमिगुम्भमदरापरितोऽः
प्रलयारम्भाद्योत्यग्निमयधूमकालानलविष्णुलिङ्गपिङ्गनयनैः धर्मिहृदोऽपनिष्ठापनोरध्विजवलिङ्ग-

लिकालकिपनियंगपूगेहिं यई(?)सरिच्छजीवियसयलकणकीणासकृदुंवेहिं व ग-
भिणीगन्भगालणगरुभगहिरसीहसदेहिं उचंडियकोअंडगुणटंकारकवलिय-
यहेसियरवेहिं मारेह मारेहिंति भासमाणेहिं दावानलकीलाकलावेहिं व पु-
पविदेहिं विहुरिओ सयलोवि लोओ ।

वीरधवलः—तदिति पुरपारवश्यं निरूप्य किं प्रतिपन्नं मेदपाटपतिना ? ।

कमलकः—किं पडिवन्नं ! जं हम्मीरवीरेहिं पसरियपहरणेहिं पडिव-
जीपदि ।

वीरधवलः—(सरोमाद्यम्) किमेव निजपरूपपौरुषोत्तेजनाय शाणीचक्रे
रिपुचक्रम् ? ।

कमलकः—(सेहासम्) भूमिपरिभूमियसरोरो बालुव्य सत्त्वंपि अप्प-
णसरिसं पेक्खेसि ।

को तुह विणु सुसमत्थो इत्थं हम्मीरअहिमुहो फुरइ ।

विणु कालचित्तयलयं को जलपूरस्स संमुहं चडइ ॥

वीरधवलः—(सावज्ञाभिव) किमयमप्यन्व इव परिहृतप्रवीरमार्गः पपात
दुर्यशोऽन्धकूपे ? ।

कमलकः—अहं किं ।

वीरधवलः—(सनिश्चासम्) धिग् धिग् रे पौरुषं जन्मान्तर अतिधीम-
विप्यति मृत्यो किमिव परिहृतं धारातीर्थमिदम् ।

पुढे दग्गलकल्लैर्मुजभृतः शशुप्रियाणां निज-

स्त्रीणां वा धदनेन्दुमण्डलमहो चिन्होचितं कुर्वते ।

सनिजाङ्गपूगैः (?) सदृशजीविनसकलकल्पकीनाशकुटुम्बैरिव गर्भिणीगर्भगालनगुरुकगभीरसिंहशब्दैः
लक्ष्मिदत्तकोदण्डगुणटङ्कारकवलितहयदेपितरवैः मारयन् मारयतेति भाषमाणैः दावानलकीलाकला-
पैरिव पुष्पविष्टैः विधुरितः सर्वोऽपि लोभः ।

२ किं प्रतिपन्नं ! यन् प्रतिपन्नं यन् हम्मीरवीरैः प्रसूतप्रहरणैः प्रतिपाद्यते । ३ भूमिपरिभ-
ूमितसारोरो बालु ॥ सर्वमपि आत्मसदृशं पश्यति ॥

कस्य विना सुममर्थ एवं हम्मीराभिमुखः स्फुरति ।

विना कालचित्रकलां कः जलपूरस्य सम्मुखं षटति ॥

आत्मानं च परांश्च गोत्रमपि च क्षत्रवर्तं च क्षणा-

त्प्रालेपांशुकलं कलङ्कयति कम्पस्यन्भवन्तं विना ॥ १२ ॥

ततस्ततः ।

कमलकः—ततो कयसतिणभयहारेषु कुकङ्कलेषु च बहुपवालवंभ-
णगोडलमट्टिलामहणपयट्टिएसु तेषु हा रक्खथ रक्खथ पथावद् पथावद्
धुत्तेहि थ मिच्छुअहिदेवएहि मारिज्जंतं सयललोपमिम् । कथं तिहुयणे वि न
कोवि विप्पुरद्द खसिपकुलिगो । न कस्सवि विद्दसद्द हिययम्मि साहसरसो ।
पट्टिओ कत्थ वि अंपरूये पोरिरुणारिसो ।

तेजःपालः—

*तेऽपि त्वत्पदपूरपिष्टपृथिवीपातभ्रमात्पक्षगाः

पाताले विरुलं-चलन्ति किमु तत्पाताऽसि विश्वत्रयीम् ॥

वीरधवलः—(सत्रपातिकं कोरकप्रलिङ्गकवाक्यः सत्रुपाविरय कपलकं प्रति) ततस्ततः ।

कमलकः—ततो नूनं अवीरप्पसवा एसा भयवद्दुह्वी न उण कावि
खसिणी कत्थवि परदुक्खदुक्खियं तणयं पसुपस्सि झत्ति कलियाडलकलय-
लेसु तेषु नपरिनिवासिलोएसु न कोवि कुदोवि उण्ठिअंगो घाविओ खसि-
पकुमारो ।

वीरधवलः—(सत्तेय) धिक् कष्टमिवमुत्सन्नैव क्षिप्तौ क्षत्रजातिः ।

ततस्ततः ।

कमलकः—ततो ताणं अविसंकिपहियपाणं तिब्बतरयारिदारियज-
णउअग्गच्छलियकहिरवारुणीरसणोवदंसोकपकालहंउहंटाणं कीटालकहमिय-
कुपपकेसाणं मल्लिणजाईणं अह्मएण ताणं ।

१ उतः कृतसत्पूजाभयहारेषु कुकविह्वलेष्विव बहुपाळगोपालप्राह्मणगोडलमट्टिलामयनप्रव-
र्चितेषु तेषु हा ! रक्ख रक्ख, पावठ, धावन धूर्तेरिव सृत्त्वभिदैवैः मायेमाणं सच्छल्लोभमिमम् ।
कथं त्रिभुक्तेऽपि न कोऽपि वितुरवि झत्तिवत्कुलिङ्गः न करयापि विहमति ह्रये साहसरसः,
पटितः कुत्राप्यन्धकूपे पौक्योत्तरैः । * Ink having faded on leaves 46 b (of 2
lines) and 47 b (of 4 lines) of the palm-leaf ms., it is impossible to
make out 6 lines of 45 letters each and hence that much portion is left
out before this. २ ततो नूनमवीरप्रसवा एसा भयवद्दुह्वी न पुनः कापि क्षत्रिणी
कुत्रापि परदुःखदुःखितं वनयं प्रसूतेति झटिति कलियाडलकलयेषु तेषु नगरनिवासिलोकेषु न
कोऽपि कुतोऽपि उत्कण्ठितवाङ्मो भावितः झत्तिवत्कुमारः । ३ कल्मेयमविराट्त्रिहृदयानां धीश्रव-

हा ताय हा तणय हा पिय हा महच्छि
 हा भाय हा भगिणी हा भड हा सुणाह ।
 एवं जणाण विहुराण परप्परम्मि
 कोलाहलेहि फुडियं हियं न कस्स ॥

वीरधवलः—(सवाणकण्ठगद्गदाश्वरम्) ततस्ततः ।

कमलकः—तओ मलिणजणहत्यमरणेण न होइ गई । इय चिंतिज्जण
 गलनिगडियरडंतबालाहं कूणसु पडियाहं काइवि मिहुणाहं । कत्थ पच्छावि
 चिअदहणदहणं बिणावि गइसंभवो होइत्ति केवि सयलनियकुडुंवपूरियंतरेसु
 सन्वओवि जलणं पज्जालिज्जण पविट्ठा सयंजेव नियमंदिरेसु पुरिसा । न हु
 पिक्खिस्सं मारियमाणस्स नियजणस्स दुहंति केवि कंठसंठविपरज्जुग्गहा
 कयपरिकंदेसु कुडुंवेसु मरणं संपत्ता । केवि पडंतेसु रिउखग्गवग्गघाएसु
 विहुरनियगम्भस्सवच्याणं उवरिपरियडियनियकलत्तमरणखणविग्गखवीमूया ।
 केवि पुट्ठिसंठावियनिहुररडंतनियकुडुंवा अमरिसरसुल्लसिया उड्डसिअंगा
 धसिज्जण रिउसिअससुदे वडवग्गिफुल्लिगत्तणं पत्ता ।

वीरधवलः—साधु भोः सुभटचूडामणयः ! साधु ! साधु भो विपक्ष-
 पक्षकक्षाशुशुक्षणयः साधु ! । युष्मानेव दोष्मतः सात्त्विकराजान् धारयन्ती
 राजधानीति सान्वयमभिधानमधत्त मेदपाटपुरी । यतः—

रवारिद्वारितजनोदरोच्छलितरविरवारणीरसनोपदंशीकृतकालखण्डखण्डानां कीलालङ्घनमिहूर्ध्व-
 केशानां मलिनभावीनामतिभयेन तेषां ।

हा तात हा तनय हा प्रिय हा सुणाहि हा भ्रातः हा भगिनि हा भड हा सुनाय ।
 एवं जनानां विपुराणां परस्परं कोलाहलैः स्फुटितं हृदयं न कस्य ॥

१ तवो मलिनजनहलमरणेन न भवति गतिमिति चिन्तयित्वा गलनिगडितरुद्धालानि
 कूपेषु पतितानि कान्यपि मिथुनानि । कुत्र पश्चादपि चितादहनं बिनाऽपि गतिसंभवो भवतीति
 केऽपि निजबुद्धमयूरितान्तरेषु सर्वतोऽपि जलनं प्रगल्भात् प्रविष्टाः स्वयमेव निजमन्दिरेषु पुरषाः ।
 न शत्रु प्रेक्षित्ये मार्यमाणस्य निजजनस्य दुःखमिति केऽपि कण्ठसंग्थापितरज्जुमहाः कृतपरिमन्देषु
 बुद्धमेषु मरणं सम्प्राप्ताः । केऽपि पत्न्यसु रिपुगद्गदवर्णपातेषु विधुरनिजगर्भेभ्यश्च पुनानामुपरि परिपवि-
 तनिजच्छत्रमरणशङ्कादिप्रक्षीमूयाः । केऽपि शत्रुसंख्याविनिभृगदक्षिणकुटुम्बा अमपरिमोक्षमिता
 उड्डसिगद्गा धसित्वा रिपुमैत्र्यमसुरे बाह्याभिर्युटिद्वलं प्राप्ताः ।

प्रस्तेषु तेषु सुभस्तेषु विभौ च भग्ने
मन्नासु कीर्त्तिषु निरीक्ष्य जनं भयार्तम् ।
यो मित्रयान्प्रवयपूजनवारितोऽपि घल्म-
त्परीन्प्रति रसेन स एव वीरः ॥

ततस्ततः ।

कमलकः—तैओ जणणि जणणि अहंवि समंजयेय समागमिस्सं,
अंय अंय मं खुहियतिसिअं परिहरिऊण कम्प वचसि, ताप ताप सत्ययाधि
मं गहिऊण नयरमज्झम्मि जाणसि, ता कहं अहुणा मं भिल्हसिस्ति, संतडुपिय-
रजणमुवाहं विलचंवाहं वि बालपमंडलाहं मारिटुं पपहेसु तेसु निग्घिणेसु
कलितपनुरपत्तेसेण तम्मज्झवट्ठिणा लोअकम्पणाए मए गरुअसहेण भणियं
जं पलायय रे पलायय विक्कमकमिपतिपलोओ कुदोवि जणरफण्णत्थं संपत्तो
एसां धारयवलो । एरिसेण अलिपचयणेण वि भयमंगुरपोरिसा सव्वओ
धिप्पणद्धा ते दुट्ठा । तेण पुरीलोएण वि मद्द पयणं खुणिऊण नाह नाह साहस-
निहाण एदे अग्घाणं कुट्ठं मारिऊण रिउणो तुह विक्कयंतस्स पलायंति ।

वीरधवलः—(कृष्णकानिहितवाणिः सगुरवाय) धम्मो धम्मो । (इति उद्धव-
पातमगुरव्विभागं प्रवारयति)

तेजःपालः—देव ! देव ! कोऽसौ ते साहसरसयशंपदद्वयस्य पुनः पुन-
रपि मतिविभ्रमः ।

वीरधवलः—(सङ्ग्रामपक्षयोःविशेष च) ततस्ततः ।

कमलकः—तैओ । एयं जंपंतेण कत्थ कत्थ सो अग्घाण अगालना-
यणो कत्थ कत्थ सो अग्घाण जीवियसंपाणकारओ, कत्थ कत्थ सो तिहुपणस्स

१ ततः जननि जननि कहमपि सममेव समागमिये, अन्य अन्य मां खुधितवृत्तिं परिहृत्य कुत्र
प्रवसि, तात तात सर्वथापि मां गृहीत्या नगरमध्ये धासि, सरङ्गमधुना मां मुञ्चंतीति, संग्रहविश्र-
नमुक्तानि विलपन्त्यपि बालकमण्डलानि मारितुं प्रवृत्तेषु तेषु निर्गुणेषु कलितनुरूपकवेपेण तन्मध्य-
स्तिना लोकरूपेणया मया गुरुकृपादेन भणितं कथलावृत्तं रे पलायय विक्कमकमिपतिपलोओ कुदोऽपि
जनान्गुरव्वार्थं सम्प्राप्त एव वीरधवलः । एतादृशेन जलीकरूपेणापि भयमंगुरपौरुषाः सर्वतः वि-
र-
ण्णत्ताः ते दुष्टाः । तेन पुरीलोकेनापि मम वचनं श्रुत्वा नाथ नाथ साहसनिवात एते अस्माकं कुटुम्बं
मारयित्वा रिष्यः तत्र प्रेम्णमानस्य पलायन्ते । २ ततः । एतादृशयत्ना कुत्र कुत्र सोऽस्माकमहालायकः,

विहुरवंधू, कथ कथ सो वसणवडियाणं विहिणा अलिहियं भायवेयंति, वि-
इयपमोयसहेण विसुमरियरिउघायजायपीडेण, हरिसुल्लसियरोमंचराइराइयम-
रोरेण हियपमज्झम्मि अमायंतेहिं व पमोयरसेहिं नीसरंतेहिं वयणमग्गेण हसि-
यमयूहेहिं धवलियनहंगणेण मलिणरिउजणदंसणमलिणोक्कयाइं सुज्झविटुं स-
यणंतवित्थरियाइं निपलोयणाइं तुह मुहसुहाकुंडदंसणत्वं सरसाइं सव्वासु
दिसासु परिकखवियाइं । तओ तुमं अपिक्खंतेण दंसणुकंठिण परिघाविमं
सपलनयरमग्गेसु । कथ सो कथ सो नाहुत्ति भासमाणे तुह अदंसणकि-
हुरिए तत्थ लोए तक्खणमुक्कतुरुक्कवेसेण मए भणियं ।

वीरधवलः—(सौत्सुक्यम्) किं तत् ।

कमलकः—(संस्कृतमाश्रित्य) यद्यमदयारिदारणदारुणकृपाणरुचिनिचय-
रचिनमूर्त्तकालरात्रिप्रपञ्चः द्वादशार्कार्कशालसद्विलोचनरोचिर्गतिस्नग्निनवन-
संरम्भेण निजमनसेव त्वरमाणेन तुरगेण हम्मीरवीरानयमनुधापति वीरधवलः ।

इत्याकर्ण्य गिरं ममोत्सुकनमो लोकस्तदालोकन-

ध्यासङ्गेन यथा यथा द्रुतगतितर्जतोऽनु शश्रूनिमान् ।

तूष्णं तेऽपि तथा तथा भयभृतो नेशुस्तुरङ्गैर्दुतै-

रासन्नोऽयमुपैति वीरधवलोऽस्मान् हन्तुमिल्यातुराः ॥

तेजःपालः—धिग् धिग् रे मूढाः ! अमरुदधिपामपरमार्थदर्शिनां कांश्यं
भयनां भयातिरेकः समरसमारम्भेषु ।

पूयं शर्वरघूदहार्जुनमुजैर्धन्यैव निन्ये परां

प्रागल्भीममुनाऽहमेव तु चिरादित्युन्मदोऽस्मिन्मुदा ।

अभ्यर्च्य क्षनहस्तिमस्तकमणिस्त्रोभैः प्रतीपार्थिया

यं नीराजयते स वीरधवलो नाम्नाऽपि भीतयं न किम् ॥

कुत्र कुत्र सोऽप्यमर्कं प्रीतिमन्वानकारकः, कुत्र कुत्र सः विहुरवंधू, कुत्र कुत्र स ध्यमनपतिनामं
विदिता अलिहियं भायवेयमिति विविचयप्रमोदशब्देन विमृतरिपुषावभाषपीडेन हयौलमितरोमा-
श्चरामिराजितशरीरेण हृदयमध्ये अमाश्रितिव प्रमोदरमैः निसरतिः वदनमार्गेण हसितमयूधैः भव-
लिनमोहपेन मटिनरिपुजनदशनमटिनीकृतानि शोचयितुं अक्यान्तविमृतानि निजलोचनानि
तत्र सुखमुवाहृणद्दर्शनार्थं सरमानि मर्शामु दितामु परिक्षितानि । ततः पुष्मानप्रेषमाणेन दर्शनोत्क-
ृष्टिनेन परिधायितं मच्छन्त्यारमानेन । कुत्र स कुत्र स नाय इति भावमाने तत्र अदरान्तरिपुग्निं तत्र
द्योके तच्छनमुच्छुरन्धवेनेन मया भजितम् ।

वीरधवलः—सखे तेजःपाल ! मास्मेदं वादीः । किं कदाचिदपि मयापि
कृपाणपाणिना किमपि सभरकर्म निर्मायते स्म ।

शाम्बदैवतपूर्यदैवतगुरुज्जन्धेन वडस्पर्हं

साक्षाद्दोक्षितया फलव्यतिकरव्यक्तीकृतारम्भया ।

युद्धैव प्रलयं नयन् रिपुचयं मद्याम भीमं चिरा-

द्यमे चण्डपगोघ्रमण्डनमणिर्मत्कामचिन्तामणिः ॥

युक्तं च तत्र तत्रसुमैदपाटलुण्डाका मन्दघियो वराकाः ।

सन्दोहस्य सुरद्रुहामिव कविर्याचस्पतिः स्वर्गिणां

यर्गस्येव ममैष चण्डपकुलालङ्काररत्नरङ्गुरः ।

किं तस्याप्यरिसञ्जयस्य सचिवः कश्चिद्यमत्कारिणीं

शिक्षां घक्ति यया स्फुरन्ति फलिनस्ते विक्रमोपक्रमाः ॥

(सशिरोनर्तने च) किमेकमहं मद्देयमस्य माहात्म्यं महामात्यश्रीधस्तु-

पालस्य ।

मतिः कल्पलता यस्य मनःस्थानकरोविता ।

फलं गुर्वरभूयानां सङ्कल्पितमकल्पयत् ॥

किञ्च—सिक्तोऽस्य युद्धिसुधया विभवत्पुस्तसाहपादपोऽयं मे ।

नृपनिकरमौलिघापां पत्कुसुमसङ्गं ममाक्षैष ॥

(सप्रहर्षं च) दूरादुज्ज्वलमानशुज्ज्वलनसः शान्तप्रतापांशुम-

शत्कालोदितदुर्यशोमयतममधप्रोषितं चमिरे ।

नैरेतन्मतिनृत्तिकापरिणयैरभ्येत्य भूमीसुजो

भूमेर्मत्पदपीठशेखरजुषः सर्वाङ्गमालिङ्गनम् ॥

किञ्च । मया सचिवेन्द्रमतिमयायुर्धनं ध्यजीयत सकलमपि म्लेच्छकुला-

वशिष्टमेतद्विष्टम् ।

तेजःपालः—देव ! शौर्यश्रीविलासवासनिलय ! हस्मोरशक्तिविलयकृ-

तेऽपि मूलप्रयोगोऽस्त्वार्यः । तदिहापि निधिल्लीभवतु भवतां मनः ।

वीरधवलः—तदत्र कर्मण्यवधीयतां भवद्भिः । अहमपि मिलितान्नि-

रक्षितिपालवर्गप्रेमसंवर्गजेन निराशोक्तोमि रिपुनृपतिगृहवारयक्रयानम् ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

तृतीयोऽङ्कः

चतुर्थोऽङ्कः

(ततः प्रविशति तुरुष्करूपवारी चरः)

चरः—(सान्तस्तोषम्) अम्महे अपुरवो महंदोविय कोवि मंतो सिरिते-
अवालस्स । जेण जज्जरिदं सयलंपि अरादिभूवदिजार्द ।

(सप्रमोदप्रकर्षं च)

सिरिचत्थुवालसिक्खत्ताकदगहलत्तोदसंगमुल्लसिदा ।

अहरिदरिउलपंका जयदि मदी तेअवालस्स ॥ १ ॥

(पुरोऽवलोक्य सस्मितम्) कैथं इधज्जेव कुवलयाभिहाणो मह पुरवभूदभावा
आगच्छदि ।

(ततः प्रविशति तद्वेषवारी कुवलपकः)

कुवलपकः—य्येदे नाधपसादे अम्हाहं भस्सजादिभूदाहं ।

एसे तुल्लक्खेसे लक्खसतुल्लेविय सुहृद्धं ॥ २ ॥

(पुरो निरूप्य) अये मह लहुयबंधवे सिग्घगनामधेए पुलदो पेक्खे ।
(शीघ्रक उपसृत्य प्रणमति) वत्स ! कुदो दाणिं पत्थीयसि ।

शीघ्रकः—अंज ! मए सिरितेअवालमंतिमंतिदपधिदपयोगेण त्वप्पर-
ग्वाणभूयदिच्छलद्वदीभोदूण सयलमिलिच्छजादिनरिंदनापस्स वगदादिविस्स-
यसुहाहिवस्स व्वलीपनामधेयस्स पुरो गच्छिय विन्नत्तं । जं नाह ! कुरिदाहं-

१ अहो ! अपूर्वो महानेव कोऽपि मन्त्रः श्रुतिज्ञःपालय । येन जर्मरितं सकलमपि अराति
भूयतिजातम् ।

२ श्रीवस्तुपालशिक्षाकृतकफलशोदसङ्गमोहसिता ।

अवरितरिपुकुलपद्मा जयति मतिः तेजःपालस्य ॥

३ कथमिदं कुवलयाभिधानो मम पूर्वभूतधाता आगच्छति ।

४ ...नायप्रसादः अम्माकं भट्टजातिभूतानाम् । एष तुरुष्करूपः राक्षसतुल्योऽपि गुम्बाधम् ॥
अये मम लघुवस्त्रधरः शीघ्रगनामधेयः पुरतः प्रेक्ष्यते । वत्स ! कुत इदानीं प्रतिष्ठते ।

५ आर्य ! मया श्रीतेजःपालप्रतिमन्त्रिन्प्रहितप्रयोगेन स्वर्गस्त्राजभूयतिच्छलद्वीगूय सकल-
च्छजादिनेन्द्रनामध्व वगदादिविषयमुपाधिरस्य स शीघ्रगनामधेयस्य पुरः गत्वा विमतम् । यत्नाय !

कारुण्यकारमुल्लिखितं नरो निहृयणतयणीभूदपयावाहं तुम्हाहं पि सयलरायन्-
 दामणिपराणां आणां न पददि कदमुद्दिग्गीकारो मीलच्छीकारो । ता
 एदं आकसिदृण कुपिदेण तेण पिधिबीनापेण तण निगडिदृण कदाहिणिवेसो
 अहंहाहं पामम्मि पढावइदपुत्ति लिहिदरायादेसहत्थो अहंझेय पेसिदो । ता
 मण तत्पर यगदादिनरिदपेमिदो ददोहं आगदुत्ति खप्परग्वाणनरिदस्स सो
 रायादेसो ममण्णिदो । ता तस्स रायादेसस्स दंसणमसेणावि मीलच्छीकार-
 देसोपरि खलिदो खप्परग्वाणराया । अथ मण गूणपणिधिरूपेण देसरक्खण-
 यिपक्खणस्स मीलच्छीकारनंदणस्स निवेदिदं तं विग्गहट्ठाणं । ता इमिणा
 वि आउलीभूदेण मीलच्छीकारस्स कथिदुं पयापिदुम्हि ।

कुवलयकः—भो मदित्तालिपा शाहू शाहू तण लविदं । मणवि गूढ-
 पुल्लिदासं परोण गुञ्जललापा तुम्हाहं मालिदतुल्लुपदेसां पि सयलं पि दाह-
 स्सदि । ता तुम्हेहिं दामलदामयंमि न जुज्झियय्यंति वयणेहिं तोसिदृण
 भेदिदं गुलपालपदायसीहपमिदिगुजलमंदलेशलसमूहे । ता जज्जलिपं सयलं
 पि लिउलापचकं ।

शीघ्रकः—अहंहे फलिदा सयिवरायस्स मदिलदा । दाणिं खप्पर-
 ग्वाणपपाणकयाणं विहुरं करोमि मीलच्छीकारस्स कट्ठपं ।

शुभित्ताहृष्टाहृष्टासुखरितकण्ठान्तरः त्रिमुक्कनतयणीभूतप्रवाणानां युष्माकमपि सचलराजबूदामणि-
 प्रधानायामाशायां न कर्त्तुं कृतमदृक्काङ्क्षीकारो मीलच्छीकारः । तदेतदाकर्ण्य कुपितेन तेन धृष्टी-
 नापेन त्वया निगडयित्वा कृताभिनिवेशोऽप्रमार्कं पार्श्वं प्रस्थापयितव्य इति लिखितरात्रादेशद्वाराः
 अहमेव प्रेषितः । तन्मया तत्र कदादिनरेन्द्रप्रेषितः दूतोऽहमागत इति स्वपरस्मानलोन्मुख्यं स रात्रादे-
 शः समर्पितः । तस्य रात्रादेशस्य दर्शनमात्रेणापि मीलच्छीकारदेशोपरि खलितः स्वपरस्मानरात्रः ।
 अथ मया गूढपणिधिरूपेण देशरक्षणविपक्षणस्य मीलच्छीकारानन्तरस्य निवेदिनं तद्विग्रहोत्थानम् ।
 एतन्मुनापि आउलीभूतेन मीलच्छीकाराय कथयितुं प्रभावितोऽस्मि ।

१ भो मदित्तालिन् साधु साधु त्वया लपितं । मयापि गूढपुरवत्वं शोभेन गुञ्जरात्रः युष्माकं
 मारितपुरवत्प्रदेशमपि सचलं दातव्यं । तद्युष्माभिः रात्रसययेन बोद्धव्यमिति कथनेः तोरफित्ता
 मेदितः कुरपालपदायसीहप्रमृतिगूणलेशलसमूहः । तत्रर्जितं सचलमपि रिपुरात्रपत्रम् ।
 २ अहो ! फलिता सयिवरायस्स मदिलता । इयानीं स्वपरस्मानप्रवाणकथना विहुरं करोमि
 मीलच्छीकारम् कट्ठम् ।

कुवलयकः—हेमे विष भेदिदविषमन्त्रपक्वमनलवहकिंचयंतीण इलसिपं
कलिय दावहस्सं पयाणयं सिलिवीलधवललायादो ।

इति निष्कान्तौ ।

(प्रवेशकः)

(ततः प्रविशति चिन्ताकोषविवाद्वीडाविमज्यमानमानसो यथोचितवेशो गोरिर्दसपनामा
प्रयानपुरेण सह मीलच्छ्रीकारः)

मील०—चाणामि चासितं तं चनवतमयुला खप्पणकखानलावा
जं पत्तो सो छलेहिं लिउचनवियुलं मं चिलं चाणितूण ।
मंतूनं तेसफंकं कडयफडखडायचलासाविधाना
ताही तत्तं पयानं निचफुचमतिना कुचलेसेन तेन ॥ ३ ॥

(प्रयानं प्रति) चैलमुहादो चानितून तं विग्गहुट्ठाणं ताव पिसिनं मण
कुवितपगतातिफूयतितोसणनिमित्तयं रदीकादीफिहाणं निचकुलुयुकलं तुह
मंतपयोकेन । ता किं दाणिं जुत्तं ।

प्रधानः—(साभिप्रायोच्छाप्तं) तेयं तनुतनुच कुलु चालु विचालं । संपतिअ-
वदालनं ज्येव लवित्त न लम्किज्जते निचतेसो । अन्नवा खप्पलखानलावलुंदिनि-
चचनवतसोगतूनमानसोज्झित्तनजुबलावो तुम्हाहं पबुत्तावहितपसहं हुविन्न ।
ता इत्थ लियुचयचपलच्छी नहितए कामं तत्थं होति ।

मील०—(सकोषहासावेशम्) धिक्के धिक् ले फपलाचलावघाती सति
सहितए मह पोलिसपातपुग्गूलनमत्ततंतावलुब तुह मंतो ।

१ अहमपि भेदिदविषमन्त्रपक्षनरपतिर्किंवदन्त्या हर्षितं कृत्वा दापयिष्ये प्रयाणकं श्रीवै-
रभवद्वरामात् ।

२ जानामि त्रासितं तं मधुराजनपदं स्वर्परखानराजः

यत्प्राप्तोऽसौ छलैः रिपुजनविधुरं मां चिरं ज्ञात्वा ।

मत्वा देशभद्रं षट्कमटपटाप्रत्यला

तस्मादत्तं प्रयाणं निजमुज्ज* गृहीतेशेन तेन ॥

३ परमुखात् ज्ञात्वा तद्विग्रहोत्थानं तावत्प्रेषितं मया कुपितधगदादिभूषिततोषणनिमित्तं रक्षी-
काशमिधानं निजगुरुयुगलं तव मन्त्रप्रयोगेण । तत्किमिदानीं युक्तम् । ४ देव दनुतनुज गुरु चाव
विचारम् । सम्प्रति अवधारणमेव ... न रक्षिष्यते निजदेवः । अन्यथा स्वर्परखानराजलुपितनिजजन-
पदसोऽदूनमानसोज्झित युष्माकं भवतु । तदत्र रिपुमयजय लक्ष्मी भवति ।

१ The text seems corrupt.

तेसो एस पयातु लफदासुहे अक्कालकत्तलता
 सो पुत्तो वि छट्टिसि जातु मलणं किं तेहिं सोहं जण ।
 संकट्टे मिलने पतंयति पलं दत्थुन ता कंषते
 सहं यातिनिभी पयोपलसहापाणेहिं निहीयति ॥ ४ ॥

(नेपथ्ये कलकलः)

(समयसंक्षेपम्) कथं एसो कर्णतकुचियकीनाशकठोलताठाचवियमानदा-
 लीलस्स सयलस्सवि अतिमधितपयोनिधिसमुच्चलियकालकूडालोपनपटाहत्त-
 सुलासुल्लुषेणालविलवितकोलाहलसत्तिसो कलपलो सुणीयति कंथावालस्स ।

(पुनर्नेपथ्ये)

नाथ ! नाथ ! लक्ख ! लक्ख ! एदे कयलनुक्कंठियपमकिंकला इव पद-
 लनपूलकलालकला इवमेव धावन्ति केचि सुफटा ।

मील०—के एसे अंपुरच्चुप्पातुच्च मद्द सिविलमज्झम्मि ।

(पुनर्नेपथ्ये)

कंथ रे कथ ! सो निपभुपमुपलबलगतहत्थियकीनाशसारो मील-
 ण्णीकारो ।

मील०—(समयकम्पम्) अले ! बीलधवल पलगगे सलधाणुवापोलणिक्को-
 वनातिव्य एसो ।

(पुनर्नेपथ्ये)

मूनं नत्थि कथयि अम्हाहं नाहो । अन्नपा कथं एतिसेहिंवि विपुलविपु-
 लेहिं कोलाहलेहिं अम्ह एक्कणत्थं न धावन्ति ।

१ देश एव प्रयाग राक्षसगुले

स पुत्रोपि शठिनि जातु मरणं किं वै सौख्यं पुनः ।

सकुटे भित्तिने बले इन्द्रा न कम्पने

शस्त्रं कारिनिधिः पयोधरपटापानीयैः निहीयने ॥

कथमेव कल्यान्तदुषिणीनाशकठोलताठाचवियमानदालील-
 वलिलकालकूडालोपनपटाविलगुरागुरेणवितपिरकोलाहलसत्तिसः कलकलः ध्रुवने सन्ध्यावासः ।

२ नाथ ! नाथ ! लक्ख ! लक्ख ! एदे कयलनुक्कंठियपमकिंकला इव पद-
 लनपूलकलालकला इवमेव धावन्ति केचि सुफटा । ३ क एवोऽपूतगत इव मन सिविलमये । ४ पुत्र रे पुत्र स निमनुमज्झमज्झ-
 स्तिवकीनाशसारो मीलण्णीकारः । ५ अरे ! बीरधरः प्रलयः दारधुर्भोग्यो एतः । ६ मूनं नाति
 कुत्रापि अरमाकं । नाथः अन्यथा कथमेतादौतवि विपुलविपुः कोलाहलेह्यः लक्खव न धावन्ति ।

मील०—(सारथिकगणहिरं प्रानं प्री) चेल गल शुभीरलेवि निग-
कलयादधानाकचलितलिउलायनमंडलो निनमितं ।

पुनर्नेत्ये

अररे ! । शिसो येनाविरमी ज्वलनि कणितुमे निशिये येन जिह्वा
येनोदयापि शुभो हरिजनि पुगे येन कालस्य कोपः ।

भीमर्षाकारको मञ्जनपदधिपवृणद्देर्देर्ददातः

कासी कामी तमन्यिष्यति मदमिरसी रक्तवानोऽम्भयोः ॥५॥

मील०—(पुगेऽग्रेण सपगविष्णुम्) अले कांयकपिशलोपणो पयनोधि-
तपेसो एसो पीरयलो इषयेव आकच्छदि ।

इति शिवितउगिताउगितनद्राडिपरणं पुरःप्रगमना प्रचनेन सह वडाये ।

ततः प्रविशति समरोधितरूपारिणा शरपटेन प्रभूयमानः " भिसो येनाविरमी " इति
तात्पर्यं पठन् यपोधितपरिहारमुत्तराकृतः श्रीवीरभवनदेवः ।

वीरधवलः—रे रे तुरष्काः ! क स भवनामधिपतिः ? ।

त्रैणधूणजिसुरगृह्रंशमूनेः प्रभूतैः

पापैस्तापं निदधदधिकं दुर्गतो गन्तुकामः ।

प्रापक्षिसे रचयनि न किं सैव मत्पद्मधारा-

तीर्थस्नानैस्त्रिदशसुदृशां कर्मणैरादित्यैः ॥ ६ ॥

दारभट्टः—देव ! देव ! कुपितवैकुण्ठकण्ठोरवकठोरपीरुप ! कथमिवा-
ऽस्मिन्नियत्यपि तवायमियान् संरम्भः ।

नत्तच्छेद्ये विद्योतयसि परशुं किं कृणालवे

क्रमक्रीडालङ्घ्ये प्रगुणयसि पोतं च पयसि ।

स्यनासीरस्मेरोद्भटकटकसाध्येऽपि मलिने

यदस्मिन्साटोपं प्रकटयसि कोपं स्वयमपि ॥ ७ ॥

(सोर्धर्षां च) अहो ! महीधान् भाग्यपरिभोगोदपस्तस्य म्लेच्छराजस्य ।

कुप्यत्कृतान्तमदक्षिण्डनचण्डिमाऽपि

कोऽप्येष कोपरभसस्तव शौर्यशौण्ड ! ।

१ चल चल स्वस्थीकरोमि निजकरवालज्वालाकबलितरिपुराजवनमण्डलो निजसैन्यम् ।

! कोपकपिशलोचनः प्रयनोचितवेप एव वीरधवल इहैवागच्छति ।

विश्वप्रणोस्तुभटविश्वममद्रुपास्तु

मथो माहान्तमनपन्महिमानमग ॥ ८ ॥

(अहिमातवर्तानरेकं दिवत्य)

पात्रा र्निनिवर्तमयः सन्तु भवद्भागानुस्त्वधिरं

एयान्प्रान्तमनमप ये विदधिरं तेषां गतिं किं स्तुमः ।

मेभ्योऽपि अमनस्वरागतिभरादायुः रिपरं निर्मिनं

तेषां ते जयमन्नुलेन तु कृता द्रव्येण केन दिवः ॥ ९ ॥

विश्व—

अमनस्वरया जगुरस्माकं पश्यनामपि ।

इति प्रांटाभरेण्य न्यद्युग्गस्तय याजिनः ॥ १० ॥

भृष्टामद्रुपानामपि परपरिभषपरिरम्भो विदम्यनदम्भराप जायेत ।

तथाहि—

गतिजिन इय पुच्छोच्छादनच्छन्नैव

त्ययमनुभरभावं प्राप तेषां समीरः ।

अमदहितगतिधीनजिनास्तेष्वकीर्तिं

विदधति धुतधूर्तीर्जनास्त्वचुरद्वाः ॥ ११ ॥

(सोप्रातहात) आत्मीयरूपसमदा इय येऽङ्गिभूत-

धूर्तीभपादनितरां स्वरिताः स्फुरन्ति ।

क्षिप्वा रजो निजपदाहतमेव तेषां

त्वयाजिनामपि मुरे रिपवग्रसन्ति ॥ १२ ॥

(मावेरा ५) देय ! देय ! परिहर त्वं समरसरमारम्भसरम्भममुम् । यना-

सुद्धः सैव परंपु वीरधवलः गुरेण साक्षादिति

प्रातेनेय हतप्रनापमहिमा सङ्कोच्य दूरं करान् ।

अर्कोऽपि स्वमगोपपद्वि रजःशूरेण कोऽन्यः पुरः

स्थातास्ति त्वयि विष्टैकमुकुटे दिग्जैत्रपात्राकृति ॥ १३ ॥

(सप्तमावनिशयम्)

म्लेच्छः स्फूर्जति नैव वीरधवलक्ष्मापालम्बद्रक्षतो

माभित्याप पतिस्त्विषां हृदि मुदं शत्राविह् प्राप्तिनि ।

एतत्पादरजःप्रसङ्गजनितं तस्याहरिष्यत्पुनः

कः शोकं यदि मा भविष्यदभितस्त्वत्कीतिमन्दाकिनी ॥ १४ ॥

वीरधवलः—कथं हस्ततः अस्त एव चिरकालोपस्थितोऽपि समरसमा-
रम्भोऽयमस्मद्भुजस्तम्भयोरभाग्यरहस्येन ।

(सनिर्वेदं च)

एतस्मिन्सुचिरोपधासविपुलः क्षुत्पारणार्थं समा-

कृष्टप्रौढनरासिचन्द्ररसनाभीमे भृशं मद्भुजे ।

धिग्वातः किमु दौकितोऽय कबलः पूर्वं त्वयाऽसौ हत-

श्वेतपद्मादपि कस्तवाप्ययमुपालम्भोऽय कर्मदशम् ॥ १५ ॥

द्वारभट्टः—देव ! परिहरावेशमुत्तरङ्गम् । गतोयमतिदूरमलीकसुरता-
भिनिवेशस्त्यङ्गयभङ्गुरस्वेच्छागतिः श्लेच्छाधिपतिः ।

वीरधवलः—(तथा विधाय भट्टं प्रति) त्वमप्यत्रैव निवेशय शिविरं, प्रवे-
शय च सचिवमरालं श्रीतेजःपालम् ।

भट्टः—यदादिशति देवः । (इति निष्क्रान्तः)

(ततः प्रविशति तेजःपालः)

तेजःपालः—(सहर्षकपोत्कटम्) कटरि ! पौरुषोत्कटता श्रीवीरधवलदेवस्य ।

श्रीलावण्यप्रसादाङ्गजशिविरचरा दीप्रकुन्तप्रदीपा

यायद्वायन्ति शश्वं तमसि रणरजोजन्मनि द्रष्टुमेनम् ।

सायहायामिदोपाकरतरणिशतैरप्यभेद्यं समन्ता-

दुष्कीर्तिध्वान्तमन्तः कृमनरलगतिः प्राविशत्सैष दक्षः ॥ १६ ॥

(किम्बिदुषमृत्य राजानं प्रणमति)

वीरधवलः—सखे ! सखेदा इव वयमस्मिन्मनुजहृदि प्राणग्राहमपि प्रणश्य
प्रपाते । अपया—

दीपे दीपे गृहकृद्हरतो बाध्यमेत्यन्धकारः

स्फूर्तिं धत्तां प्रसरतु पुनः कुत्र दीपे दिनेद्री ।

मरम्बद्गेऽस्मिद्भूमनि समितः स प्रणश्य प्रपातु

कामौ गन्ता पुनरुपचिते धस्तुपालप्रपञ्चे ॥ १७ ॥

तेजःपालः—देव दिव्यशक्तिसम्युक्तमुजादण्ड ! ।

वत्कपाय प्रभवति भुवः पौरुषाभ्मोधिस्त-

र्भमक्षमाभृत्ततिरतितरामुत्तरद्वस्तवैय ।

वीरधवलः— (सन्निवृत्तम्) भृशमोदशमेवैतत् ।

रत्नद्रुक्कालहरिश्चिरैर्वस्तुपालाननेन्दु—

ज्योत्स्नाजालैरुपचित्ररुचिः सैष शिश्राघिशेषैः ॥ १८ ॥

तेजःपालः—सत्यमेवेदम् ।

स्यामिन्नुग्रप्रनापस्तय सचियपतेर्वस्तुपालस्य युधि-

गौरी प्रेमानिरेकादजनि तदनयोरर्द्धनारीश्वरस्यम् ।

तेनैकामेव कान्ता निदधतुरष्टपत्नजाप्रत्ययोग-

भागल्यैकप्रभावी सुरसरिदुपमामुषकैः कीर्तिमेधौ ॥ १९ ॥

वीरधवलः—किं यच्चि सचियपतिमतिगरितम् ।

पुष्टे व्योमालपाते जलरुधि रुधिरैः लङ्घकृत्तारिगर्भा-

कृष्टान्तःसख्यशांघिःकणजनितजनिर्यरप्रतापैकज्ञानी ।

सद्यः प्राप्नोति युधि वियति धुतुमतां नेतुमेनं शुर्नीनां

नार्धं फालाग्रिभ्रं भुजागजगति च स्कारमूलातुकारम् ॥ २० ॥

सोऽपि सम्प्रति प्रतिभदपटाविष्टनपदुना अस्य मन्त्रीन्दोर्मन्प्रादोपेन

भृशमभिहतारम्भो मदपलोकनादेव तथा पलायितवान् दम्भीरवीरः, यथा—

धिगू धिगू मुक्तापराक्रमस्य समिनी पृष्ठे लगत्यस्य यः

स्वप्रादस्य बलदुपद्रुपदधीमायाति सोऽपि ध्रुवम् ।

मप्येतीय समीरजित्पदगतैरस्याधुना प्रसप्तो

रेणुः स्वप्रमसरम्भयोऽपि न भृशं शृष्ठं परिस्पृष्टवान् ॥ २१ ॥

(नेपथ्ये)

द्रष्टुं स्वसौनिरावासमिय व्योमाग्रसद्वनः ।

क्षणं स्थिरगतिः दार्मिकं नाशोक्तोक्तु मे ॥ २२ ॥

स्वयात्भ्युदयीह्याधुनभरगिरजभ्रकपाटैः समन्ता-

दुप्राप्तिः पूर्वमस्तद्युनिरजनि जगद्गोचरेण चन्द्ररोचिः ।

पञ्चमोऽङ्कः

(ततः प्रविशति कञ्चुकी)

कञ्चुकी—(जराजर्जरानि कानिनासपदानि प्रसाद्य मर्मिर्बद्धम्)

सोऽहं पष्टिगानिन्निविष्टम् इति ख्यातः शृणोति श्रुति-
स्तरं वक्तारं भाषुकेऽर्पितमुखे नामैव दातुं शिशोः ।

अद्भुताद्भुलिभित्तपक्ष्मपुटके किञ्चिद्दृशौ पश्यतः

मर्धं जर्णमिदं स्पृष्टैव तरुणी नाद्यापि मां मुञ्चति ॥ १ ॥

अपि य—सर्पाङ्गं पलितच्छलेन जरया मुक्ताः कटाभ्रच्छटाः

स्वात्मा कम्पयते शिरश्च विषयाभोगान्निपेधशिव ।

आलोकाय मुहुर्जलं वितरतो वाष्पच्छलावधुपी

देहोऽद्यापि तथापि सङ्कुच्यति मे मृत्योर्भिषेकाधिकम् ॥ २ ॥

(सविषदां) कथमधुना दयितजयलक्ष्मीदोलायमानमनसमानन्दयिष्ये

देवीं श्रीजयतालदेवीम् । चिरविरहन्विष्माया हि देव्याः ,

घटिका प्रहरापते पुनः प्रहरोऽस्या दिवसापतेऽधुना ।

दिपसस्तु पुगायते दधद्विधुमन्ते नपनोत्करोत्कटम् ॥ २ ॥

तदेतन्मनोविनोदनाय किमुचितं स्यात् ।

(आकाशे)

(कराकृष्टशङ्खुलीविकस्वरविवास्तालितपतङ्गं कर्जं दत्वा) किमात्थ भोः ? । “समीक-

समपस्फुरदनीकभयपलायिताहम्मीरप्रमोदपुलकितशरीरः श्रीवीरघवलदेवो दे-

वीयदनारविन्दशुक्तिमकरन्दपानोत्समयोत्सुकविलोचनरोलम्यपुरालो घयलर्क

प्रति श्रयाणकं नृनवान् ॥ इति । तदहमप्यनयैव प्रवृत्त्या प्रवर्त्तयामि देवीम् ।

(इत्यौत्सुक्यपत्वरितजरास्तलिनपदं किञ्चिदुत्तरति)

(ततः प्रविशति नरविमानाधिकृतः श्रीवीरघवउदेवस्तेनःपालश्च)

वीरधवलः—(पुरोऽपलोच्य तेनः पालं प्रति) सखे ! क एष नभोमण्डलमण्ड-

पावष्टम्भमूलस्तम्भायमानो गिरिः ? ।

तेजःपालः—देव !

धरित्रीधम्मिहो धिलमति यमिष्टप्रभुद्वान-

स्फुरज्ज्मः श्यामीकृतवपुरसावर्षुदगिरिः ।

इमे ताराभारास्त्वदहितयशःपटुदनुषो

यदङ्गं रङ्गन्तः कुसुमभरभङ्गीमविभक्तः ॥ ३ ॥

वीरधवलः—अहो कियत्सौभाग्यतुङ्गतालङ्कृतोऽयं गिरिः । तथाहि-

उत्सङ्गे विनिविष्ट एव फणभृत्पुर्णो भुजङ्गव्रज-

व्याजस्फूर्जदतुच्छकञ्जलमिलद्वाप्पाम्बुपूरस्तृशः ।

शुम्बत्येष दिवं परिस्फुरदुडुस्वेदद्रवाद्रा भुवा

कान्तारप्रकराङ्कुरच्छलचरद्रोमाश्रयाऽऽलिङ्गितः ॥ ४ ॥

तेजःपालः—

पतदिह महताऽमुनैव मन्ये गगनमधारितरां घराधरेण ।

जलनिधिजलकैनवादिदं तु च्युतमवलक्षमलक्षयतैव दिक्षु ॥ ५ ॥

वीरधवलः—अमुमेव मौलिविभूषणतया विभूषयति भगवानचलेभ-

यच्चूलाभाजि चन्द्रे विजयिनि विगलचन्द्रकान्तद्रवौघै-

रस्मिन् घत्ते पतद्गोपलपटलशिखी न प्रतापं दिवापि ।

शङ्के पङ्केरुहाणि श्रियमतिशयिनीं न श्रयन्ति श्रयन्ती-

सन्तानेषु प्रतानं कुसुदसमुदयो न कचिन्मुञ्चते च ॥ ६ ॥

(सचमत्कारं च)

ते मेरुप्रमुखाः क्षयक्षणसमुद्वाग्न्यन्मग्नुम्वरै-

रुद्दीना दिवि कर्करोत्करतुलां भूमीभृतो विभ्रति ।

शैलोऽयं परिकम्पतेऽपि न पुनस्तां सप्तपातालिकां

मित्यौघैरचलेश्वरेण चलता संरम्मतः स्तम्भितः ॥ ७ ॥

तेजःपालः—देव काश्यपोकामुक ! पश्य पश्य पर्वतस्योपत्यकाप-

सरेषु कृतप्रतिष्ठो यसिष्ठाश्रमोऽयं न कस्य विश्रमयति नयनानि । इह हि-

तृणकवलनलीलायातसारङ्गकान्ताविरहविधुरमुच्यत्नन्दनं बालमेणम् ।

अपि भृगारिपुपत्नी दूरितानङ्गमङ्गे कलयति कल्याणाद्रा दुग्धपानोत्सवाय ॥

अहो ! महामुनिमाहात्म्यवर्णवदा इव,

कुसुमसमुदयान्तनान्तभृङ्गीकलकलकूसमिधःकथाविनोदाः ।

अनुबनमपवैरमत्र वासं दपतितमामृन्वोऽपि तुल्यकालम् ॥ ९ ॥

(सप्तमोऽनुवाकः) अहह महर्षिसंहर्यादिय,

कादर्यस्पष्टशिराभरोपमलतासंवेष्टिताह्वा जटा-

जूटप्रापदलप्रनानमुकुटाः सौख्योपविष्टा भुवम् ।

उत्तुङ्गानि तपोधना इव यनोत्सङ्गे भृशं विघ्नते

शुभ्रध्यानविभानिभानि शिरसा पुष्पाण्यमी पादपाः ॥ १० ॥

वीरधवलः—मन्त्रिमाणिय ! पवित्रय नेत्रमितोऽप्यत्र तपोधनेषु ।

अमी हि नियमनिरन्ध्रस्नासनिष्कम्पवपुयः पद्मासनोपविष्टा एव संसारसागरं
तरन्त इव न कस्य चमत्कारयन्ति चेतांनि ।

तन्मालिन्यं दधति विषयग्रामपङ्कजपत्रैः

पञ्चाप्यन्तःकरणकुहरं स्थापयित्वेन्द्रियाणि ।

गते नित्यं मुनिपरिवृद्धाः क्षालयन्ति क्षणेन

ध्यानाधानस्फुरितपरमानन्दपीयूषधरैः ॥ ११ ॥

विद्य— अनाहतरोत्तरं परमसीरभं भास्वर—

प्रभापरिमलं सुगन्धमृतमयं महाशीत्ययत् ।

प्रहीतुमिय दुर्लभं प्रशमिनां परं ग्रह्य तत्

विशन्ति करणान्यहो रुदि समाधिदीपस्मिते ॥ १२ ॥

तेजःपालः—(सहर्षानुवाकः) देव ! निस्तन्द्ररीद्वरसव्यसनविवशानामपि

मनांसि शमपत्यं पवित्रो महामुनिचरिश्रोत्सवः । तथाहि—

गृता भान्तपनुरक्तमुक्तियनिताचञ्चलकटाक्षच्छटा-

क्षेपाः कीर्त्तिलताङ्कुराः शम्बरसक्षीराग्निनीरोर्मयः ।

सङ्गमर्ध्वजिनीनपध्वजपदाः कर्पूरपूरत्रियः

शुद्धध्यानवशाग्रनीन्द्रदशमद्वारोद्भूता दीप्तयः ॥ १३ ॥

विद्य—

वृक्षान्यग्यमनं फलालिरशनं सारङ्गचर्मोमनं

सन्धो भूतलमद्भूषणमहो भस्मैव वेदमास्थो ।

इत्येते सुवृत्तानि कष्टफलया कीणानि धन्याः मुनो

स्वामिन् । धन्यतमोऽस्त्यमूनुरवन्पुण्यंशमागी भवान् ॥ १४ ॥

वीरधवलः—(उपोज्ञेयः) केयं पुनर्गतिनपुरंदरपुरा पुरी परितः परि-

तोवपति जननयनानि ।

तेजःपालः—देव ! भविष्यत्पद्ममूवेभवेन जगन्निर्माणकर्मण्यात्मपरी-
क्षानिष्ठेनेव भगवता वशिष्ठेन विरचितस्य विक्रमातिक्रान्तसुरासुरचक्रस्य पर-
मारवीरस्य वंशोद्भवानामवनिघवानामेकमहिषी महोन्नतचैत्यवूलाचलध्वजाब्र-
लचुम्बितचन्द्रा चन्द्रावती नाम नगरी ।

या निर्मलाम्युस्पृशि दीर्घिकायां नभःस्रवन्त्यामपि जातविम्बा ।
कृतप्रयाणेव समं रराज भुजङ्गमस्वर्गिपुरीजयाय ॥ १५ ॥

अपि च—

नानारत्नकलापकल्पितमहाप्रासादवृन्दोदित-

ज्योतिश्चित्रितचञ्चलध्वजपटप्राग्भारदम्भच्छदैः ।

आहृत्ता कलिकालकालफणिर्न न्यायैककैकी सदा

यस्यां जातवनोदयप्रसृमरानन्दो नरीवृत्यते ॥ १६ ॥

वीरधवलः—परमारवीरमुजापरिघपरिपालिता परपरिभवानामभूमि-
र्भृशमसौ विराजति राजधानी ।

तथाहि—

उन्मीलत्कीर्त्तिदुग्धार्यवनवपरिस्त्राभूपिनान्तं प्रताप-

ज्वालाजिह्वोग्रिताग्रं लसदसममहाशस्त्रसम्पातरौद्रम् ।

प्राकारत्वं प्रमारान्वयनृपतिमुजायुग्ममुच्चैः प्रतेने

यस्याः प्रत्यर्धिपृथ्वीपरिवृढपूतनासङ्घदुर्लङ्घ्यमेव ॥ १७ ॥

(नरविमानातिवेगनादितकेन)

(प्रोज्ज्वलय) अये प्राप्तेव भगवती सरस्वती नाम महानदी ।

पुनाति स्नानेन त्रिदशतटिनी दर्शनवशा-

त्युनर्देवो रेवा विरचयति पावित्र्यमतुलम् ।

इयं दूरे नामश्रुतिभिरपि दत्ते च शुचितां

सुता घातुः पूतं त्रिजगदपि भूतं तदनया ॥ १८ ॥

तेजःपालः—देव ! सुरासुरमहिता त्रिमुखनहितापैव धावत्यसौ । यतः-

त्रैलोक्योपकृतिक्रमेण जनताद्रोहप्ररोहन्महः-

सन्दोहः सहसाऽनया जलनिधौ क्षिप्तः शिखी बाड्यः ।

तत्तापोपशमेच्छया हृदि धृतं सम्भारमम्भोरुहा-

मेपा नैव कदापि दापिनमनुस्यन्दोद्ययं मुञ्चति ॥ १९ ॥

अपि च—मयि सत्यामपि भुवने नरका इति कथमपि कथाऽद्यापि ।

निर्मूलयितुमिवैतानित्येषा प्रविशति भुवोऽन्तः ॥ २० ॥

वीरधवलः—(सत्प्रेतस्य) नूनमस्याः सिद्धपुरपुरपरिसरे प्राचीमुख-
प्रसृमरं पयःप्रवाहमधियसन् मुचिरविरञ्चिशिरःकर्त्तनसञ्ज्ञातपातकविशुद्धयर्थ-
मिव भगवान् भद्रमहाकालः,

चूलागलद्वयलसिन्धुपयःप्रवाहो व्यालोलचामरतुलां तनुते त्रिसन्ध्यम् ।

नृत्यन्नसौ प्रसृमरानलचधुरस्या नीराजनीभवति च स्वयमेव देवः ॥ २१ ॥

अये ! स्वर्गसीमि मुकृतानामनायच्ययेन द्यूमानैरगण्यपुण्यार्जननैपुण्या-
धिभिरभैरमरायनोवेपमस्याग्निभुवनपाविश्यपरायणापास्तोरेऽधिरोपिता पि-
तामहसर्गावधिरधिरोहति नयनपदवीमदवीयसी गूर्जरराजभुजपालिता रा-
जधानी ।

उद्यैश्चैत्याग्रभागैः स्यलिनमिह महत्स्वद्रधाङ्गस्य भावि

स्थाने स्थाने तदस्मान्निभृतमिम इतो गम्यतां दूरदूरम् ।

इग्न्यस्यां भूरिभासो दिनकरमुद्ददः शातकुम्भीपकुम्भा

मित्रं शम्भत्पताकापटकपटकरकीडया ज्ञापयन्ति ॥ २२ ॥

तेजःपालः—देव ! पश्य पश्यामी ।

किं मच्छृङ्गारशृङ्गावलिधिभयभरोऽहारि हारीभवद्भिः

स्ताक्षदस्यामितीवायनिधरविभुना वेष्टिता यप्रवेपात् ।

तोवांशुं तसलोहोपमममरगृहा प्योमगद्गाम्बुरङ्ग-

म्भोलिलानाः पताकावसनरसनया लेलिहन्तो नु शुद्धाः ॥ २३ ॥

वीरधवलः—(सत्प्रेतस्य)

निशि निशि तुहिनांशुज्योत्नया जातजाट्या-

कृतिरिव रयिमूर्त्योमुद्भसन्त्यां हसन्त्याम् ।

इह सुरगृहपद्भिर्वासरे वासरेऽसौ

वत तपति पताकाहस्ताविस्तारणेन ॥ २४ ॥

एतां पुनरनन्तश्रीमण्डनीयां मण्डयत्येककुण्डलमिव सहस्रसङ्घशशि-
शेखरसुरगृहकच्छलमुक्ताकलपटलजटिलानां मध्यस्फुरदुत्तरतल्लनाविनान-
घलपितान्तरीपमयभरकनमणिनिकुरंवकान्तं नितान्तनान्तनीरजरजःपरिरम्भ-

सम्भावितशातकुम्भशोभमम्भो विभ्राणं जगदानन्दनिधानं सिद्धसागराभि-
धानं सरः ।

महाम्भोधिर्गम्भीरिमगरिममाधुर्यविभवै-

जितो येन दयामोऽजनि जनितदुःखव्यतिकरः ।

बहृत्यौर्वव्याजादुरसि परितापं न घटते

सरस्वत्याप्येतद्विरचितपरीरम्भपरया ॥ २५ ॥

सदा पूर्णोऽभ्यर्णस्थितहरसहस्रालिकशशि-

प्रभाचञ्चञ्चन्द्रोपलपटलसोपानसलिलैः ।

फ सम्भाव्यो यत्र प्रलयसमयद्वादशरवि-

च्छविप्रोपैः शोपः कथितष्टयुपायोधिभिरपि ॥ २६ ॥

तेजपालः—देव ! एवमेवैतत् ।

यत्रौर्वप्रकराः स्फुरन्ति गिरिशमासादकुम्भमति-

च्छन्दैः कुम्भचयाः पिबन्ति च सदा नामूत्सथाप्यूनता ।

एकौर्वज्वलनैककुम्भतनयक्रीडानिपीतोदक-

म्रीडार्त्तः पुरतः फ तस्य सरसः क्षीरार्णवो घर्ष्यनाम् ॥ २७ ॥

(पूजितनमस्कृतसमुत्तीर्णायां सरस्वत्यां नरविमानवेगं विभाव्य)

देव ! देव ! पश्य—

ये दूरक्षितिमण्डलस्थितिजुषो दृष्टा निविष्टा इव

त्वां सद्योनु विमानवेगारभसायातं निरूप्यैव ते ।

अभ्युत्थानमिव क्षणात् क्षितिर्दहः कुर्वन्ति ते सर्वतः

स्मेरत्युपपततिस्मिनशुतिभृतो विस्तीर्णशास्त्रामुजाः ॥ २८ ॥

वीरधवलः—(बहुत्या दर्शयन्) नयनमार्गमियमायातैव महीमहेलाक-

र्णोद्यतंसकुसुमं कर्णावनी नाम नगरी । यस्यामनवरतमपि,

तटस्फुटत्साभ्रमतीनरद्वरद्वन्द्वदङ्गध्वनितेन लक्ष्मीः ।

अस्मत्पितुः श्रीलवणप्रसाददेवस्य नर्नन्ति करान्जरङ्गे ॥ २९ ॥

तेजःपालः—देव महीमण्डलमण्डन ! किमुच्यतेऽस्याश्चाकृत्वम् ।

एका साभ्रमती सरिल्लहरिषु स्वैरं द्वितीया विपत्—

कुल्पावीचिषु रोचमानरजनादर्शोज्ज्वलासु ध्रुवम् ।

मन्याने निविष्टं तपः कृष्णिपुरीर्गोर्वाणपुर्यां मदा

न्यस्तुर्ग्या परित्यज्जिह्विमिषतो यस्या प्रहीतुं धियम् ॥ ३० ॥

वीरधवलः—अहो ! स्मृतानिरेको नरविमानस्य ।

एतानि दूरस्थितमेव यस्तु विलोचनं यावदिदं पुरो मे ।

दूरेण पद्मात्पतितं निमेषात्तत्तावदाप्नोति घटन्मुग्धस्य ॥ ३१ ॥

तेजःपालः—इष ! प्रथमप्रवृत्त्यरहदयानन्दगुणबलाकृष्टमिष पुरः पपात

नयनयाम्नि धवलद्वयं नाम नगरम् ।

वीरधवलः—(पुनोजलेश्वर्य) धवलकपुरलक्ष्मीलीलापम्मिह इय लक्ष्यते

देव्या जपनलदेव्या विलामोद्याननिवेशः ।

अरयोपरि स्फुरन्नि पापुहत्तप्रभृन्-

न्यूहोद्गपा गगनर्माग्नि परामराजिः ।

अन्तःप्रवेष्टुममहा मिहिरस्य दीप्ति-

भ्रष्टायाच्छिदे प्रवृत्तितेय विषम्यमाना ॥ ३२ ॥

तेजःपालः—अहो ! अहितेन विहितः प्रहतिप्रयोगोऽपि महतां हितायैव

जायेत । तथाहि—

वेष्टुच्छिच्छदनविषरंभेक्षुमप्रातिदूरं

छायापूरं क्षिपति गन्तु यां कर्कशां कान्तिमर्कः ।

माप्येतस्य भ्रमरनिकरदयामथाशः पिशङ्गी

रुद्रत्यद्वेष्टणमणिमयाकल्पसन्दोदकल्पा ॥ ३३ ॥

वीरधवलः—नूनमिदानीमिहैवात्मानं रमयमाणाऽस्ति देवो । तथाहि—

भान्नि तद्वदनचन्द्रचन्द्रिकायन्द्रकाः कुसुमगुच्छकच्छलात् ।

शान्तिर्मालिषु बलदलावलीमध्यलब्धनिगमा इयोद्गताः ॥ ३४ ॥

तेजःपालः—देव ! धवलकपुरप्रवेशमुद्गृह्णामहेत्सवं यावदिहैवोद्यानले-

पासु खेलनीयं देवेन । पुनरहं पुरि पुरो गत्वा कुर्यामि प्रवेशोत्सवप्रगुणनाम् ।

(इति तुरङ्गम समाप्त्य निष्क्रान्तः)

वीरधवलः—(नरविमानादुत्तीर्य परितनं प्रति) पञ्चसौ अस्माकं मिषवयस्यः

(ततः प्रविशति विदूषकः)

विदूषकः—(उपमृत्वा) देव ! मह बालवंभणीसिरकलियपलियकलाबुत्र-
लजसपसरविहसियतिहुयण ! नियघरघरिणीचरणनहसिहासिहिविहियनिब-
अग्निहृत्ताणं अग्निहृत्ताणं वंभणाणं वयणोहिं सञ्चदा सुही होहि ।

वीरधवलः—(सहासम्) वयस्य ! क स्थितो भवानियन्तं समयम् ।

विदूषकः—देव ! नियमन्तिपरप्परकहावसणपडिण्णु तुम्हेसु निय-
हणपुट्टि अद्वंगडावियनियघरिणीसिहिणदक्खाहलपत्तंकुरकरणपरमत्थलगां
समंजेव अणुवडिओ ।

वीरधवलः—अहो ! महोयानयं अस्मद्वासनोपचयचकिनस्य भवन-
परमार्थप्रकर्षः । (इत्यमुनेव सह उद्यानप्रवेशं नाटयति)

विदूषकः—(पुरो निरुत्प्य सेष्यम्)

पंपडिपफुल्लकरंवा मह खुहियमुहस्स सम्मुहं अहुणा ।

वाअंदोलियसाहंगुटं नचावयंति लया ॥ ३५ ॥

(विशेष्य) नाह ! पिकख ! पिकन्न ! हदापड्डियं सहस्सनयणस्स नयणसहस्सं प-
रिपुंजियं सीसे वहन्ती काचि कुट्टिणी भयाउली भआतुरिएहिं पणहिं एयस्स
लयाजालस्स मज्झमि परावट्टइ ।

वीरधवलः—(विशेष्य) नूनमग्नैव लतावितानकान्तारे मक्षिरहविह-
लीभूताऽस्ति देवी जैत्रदेवी । यदियं हंसिका नाम तच्चरणपरिचारिका शिरसि
कमलमण्डलं धारयन्ती त्वरितमितो व्रजति । (विदूषकं प्रति) धिग् धिग् रे
मूह ! गौर्पा गौरस्य पाण्डुरोगपदे पतितम् ।

१ देव ! मम बालप्राज्ञणीसिरकलियपलियकलापोऽज्जल्यशःप्रसरविमूषिणित्रिमुवन ! निजपूह-
गृहिणीचरणनयनशिखाक्षिसिंहितनित्याग्निहोत्राणामरमाकं प्राज्ञणानां वचनैः सर्वथा मुसीभव ।
२ देव ! निजमन्तिपरप्परकहावसणपडिण्णु तुम्हामु निजवाहनपट्टे अर्वाहुस्यापितनिजगृहिणी-
स्तनप्राज्ञापल्यप्राक्षुरकरणपरमार्थलभः सममेव अनुपतितः ।

३ प्रकटितफुल्लकरस्या मम क्षुबितमुखस्य सम्मुखमपुना ।

वातान्दोलितशशाङ्कुष्ठं नर्चयन्ति लवाः ॥

नाय ! प्रेशम् ! प्रेशम् ! द्वाहृष्टं महन्नयनस्य नयनमहत्त्वं परिपुचितं क्षीं वहन्ती काचि गृहिणी
शयापुटीमूता त्वरितन्दरिदैः पदैः एतस्य लताजालस्य मध्ये पगवर्त्तते ।

विदूषकः—(सक्नेष्य) नै ह्य अहं तुह पासंमि द्वादसं । पट्टियनिलपि-
दपट्टरतुंडोए निअवंभणीणं खुरसरसिजाहं सेचिस्सं ।

(इति उपस्रति)

वीरधवलः—भो भो वयस्य ! कथमिव मयि क्रोधयान् ? ।

विदूषकः—महं पट्टिवेसिओ नवनवद्वरिस्सओ महापट्टिओ अज्जवि पट-
णस्स अणिविओ माइयापदमक्खरं सिक्खंतो आसि । ता कटं मं मुट्ठं कट्टिमिन्ति ।

वीरधवलः—वयस्य ! देवीवदनारविन्दविलोकनविसंतुलस्य ममेदम-
विचारतः पतितं वचसि स्खलितम् । बहुक्षमेण क्षम्यतां भवता । तदिदानी-
मेवेहि सतान्तरित एव पश्यामि तावदात्मनः प्राणेश्वरीम् ।

(इति उरस्य स्नागुस्मगुप्तवर्णितलसतीमतिप्रतिक्रियमाणविस्मयस्वेदिनां प्रेषाद्वर-
गेदिनां देवीं विलोकयति)

देवी—(सतीं प्रति) नै ह्य एस्स संतापो हिययम्मि नल्लिणसंठयणेण नि-
द्वीपदि ।

जं पीयूस्समयूहफरसेण वि होह विरमियणसरं ।

तं कट्ठं विरहहृयासणविणासणं फुरउ सहि कमलं ॥ १६ ॥

विदूषकः—भरे रासहरायसरिस्सगमणाओ ! कट्ठं देवीतापोपरमणम्मि
सयलसलिलापरनलिणुम्मूलणेण अण्णा कित्तामीपदि ।

लैंचणीविलासभयणं हिययम्मि द्वादसि कुणह देवीण ।

एयं सुपाणिनलिणं एगे विय वीरधवलस्स ॥ १७ ॥

(इति सतीं अपि ससम्भ्रमपूर्वकलोचय)

१ न एतद् अहं नत्र पार्श्वे स्थापयामि । कतिपयवर्षाणां पुराणकालात् निजब्राह्मण्याः सुगम-
सिद्धानि सेवित्ये । २ मम प्रातिवेशिकः नवनवविशेषाः यथापण्डितः कथारि पठनायानिर्विण्यः
मातृकात्रयमाश्रयं शिष्टमासीत् । तत्पार्श्वे मां भूयं कथयामीति । ३ न एतद् एव सन्तपो हृदये
नल्लिणसंस्थापनेन निष्ठाप्यते ।

यपीयूयमयूयसरीनापि भवति विरमियणसरम् ।

तत्पार्श्वे विरहहृयासणविनासणं फुरउ सहि कमलम् ॥

४ भरे रासभराजवाद्यगमनाः ! कथं देवीरूपोपगमने सकलमल्लिङ्गचरन्त्योन्मुक्त्यैव
आत्मा प्राप्नुते ।

सख्यः—'देवि ! देवि ! पिकन्त्र ! पिकन्त्र ! तुह विवक्त्रभूयमयणं नि-
रुवेण निज्जिणंतो पत्तो कोवि कस्सचि पाणवल्लहो ।

(देवी दयितमुखमवलोक्य अविद्यावीरधवल्लिपिष्ठविद्यैकसततविज्ज्ञानि सतीवनन्दन-
पितृदया सत्त्वमुत्तिष्ठन्ती प्रलयपरवशतपुरुषविशति)

सख्यः—(सावहित्यस्मितम्) 'देवि ! देवि ! विरहद्वयासणविद्वरोक्ता
उद्धिदं पि न समत्योभूआसि ।

वीरधवलः—(सहस्रंल्लासम्)

ध्याजेन नय्यपुलकस्फुटितस्य कार्श्य-

केयूरितस्य चलपप्रकरस्य देव्याः ।

देवः स्मरः शतमिनानि जरासनानि

मां जेतुमुत्सुक इव प्रगुणीचकार ॥ ३८ ॥

(देवी सतीकरावदम्भनात्कथन्विदुष्याय समुपपत्ति)

(देव्याः काश्यांतिशयं विज्ञोत्य) नूनममीर्षावन्धवन्धुरघन्यापि विजगतीं
विजित्य,

अधुना विजेतुशमो मामिय कामोऽयमुत्सुकः कामम् ।

अनिकृशनामनयदिमां मौर्वीमिय धनुपि निमोतुम् ॥ ३९ ॥

(हयुषर्षणि । देवी सप्रपातिरेकं विशाडितमीवमास्ते)

(मलेन) अनिकृशमिदमहं योक्ष्य मे मा विलक्षी-

भयतु हृदयनाथः प्रेममप्रान्तरात्मा ।

ह्यमिनि विगुलयेणीलान्या गोपयन्ती

मयि वियलिनकण्ठी कम्पुकण्ठी यभूय ॥ ४० ॥

(इति सखितरपदानमयनो गत्वा सहस्रं देवम्)

वपुषचिन्तरोचिस्तावकं देवि ! तादृग्

रमयन्ति रमि यद्भुनिग्गमप्यान्तरं मे ।

कृशमपि निरकाद्रादेनयोर्वीक्षितुं तम्

सुमुन्वि ! नयनयोः किं छदामयापि भाग्यम् ॥ ४१ ॥

१ देवि ! देवि ! त्वं विरहद्वन्द्वं निज्जिणन्तं पित्तं कोवि कस्सचि पाणवल्लहो ।

२ देवि ! देवि ! विरहद्वयासणविद्वरोक्ता उद्धिदं पि न समत्योभूआसि ।

किञ्च । तादृक्षे विरहेऽपि यस्य कथमप्यत्यक्तादृग्भवे
लीलालससरोरुहघुतिरसाधयापि दासः शशी ।

देवि । त्वद्वदनेन तेन नयनद्वन्द्वं ममैतद्वृतं

वन्दोक्त्य कुतो गमिष्यति कृशेष्वङ्गेषु शृङ्गारिणि ॥ ४२ ॥

हंसिका—देवे ! पिक्व ! पिक्व ! ।

देवीए तारिसधणविरहानलकरसिआइं अंगाईं ।

अहणा तुह दंसणकपपुलकुग्गमपूरिपाईं रेहंति ॥ ४३ ॥

अवि य ।

तुम्हंगसंगमरसुलसिएहिं नूणं पीणत्यणेहिं हृदतोद्विदसंधियन्त्रं ।

नो कंघुपं मुपइ कंटगसेपलगं देवीइ पिक्व हिअयं अहलज्जियं य ॥ ४४ ॥

(नेपथ्ये)

देव घवलकुलधुराघोरपधवल ! त्वर्पतां त्वर्पताम् । प्रत्यासीदति पुर-
प्रवेशमुहूर्तः ।

वीरधवलः—(अनाकर्णितकेन)

आनन्दकन्दलनकेलिसुधारसेन देवि ! प्रसादविशदेन विलोपनेन ।

अहं कृतार्थं मदीयमनङ्गशक्ते ! कर्णदयं सुललितेन य भाषणेन ॥ ४५ ॥

हंसिका—देव ।

सुंघिरागयम्मि दहणं सुमुहीणं लज्जलुलियनयणाणं ।

हियवरसणगकपपणगपागयं भासियं ह्यइ ॥ ४६ ॥

(पुनर्नेपथ्ये)

देव कीर्त्तिकुमुदिनीकौमुदीकामुक । त्वद्वदनापलोकनकुनूहलोत्तरलनय-
नोऽयं वर्तते सकलोऽपि लोकाः । मुहूर्तमात्रान्तरायः प्रवेशमुहूर्तोऽपि मूर्त्तो
जनानन्द इय पर्यापतितः ।

१ देव ! प्रेक्षस्व ! प्रेक्षस्व ! । देव्यास्तादृशपनविरहानलकुमानि अङ्गानि ।

अयुना तव हर्शनहृत्पुण्ड्रघोऽनूप्रतिगतिं रेहन्ति ॥

अपि य । पसाहसद्वयरसोद्वसितैः नूनं पीणतनैः हृदयोद्विगतमिष्वन्धनम् ।

नो कञ्चुकं मुपति कण्ठवरवेदलघ्नं देव्याः प्रेक्षस्य हृदयमतिउज्ज्वलं य ॥

२ सुघिरागते दयिते सुमुहीनां लज्जापुलितनयनानाम् ।

हृदयरसनामहृत्पणपवाणं भासियं भरति ॥

सख्यः—'देवि ! देवि ! पिक्ख ! पिक्ख ! तुह विक्खन्तभूयमयणं निक्खवेण निज्जिणंतो पत्तो कोवि कस्सवि पाणवल्लहो ।

(देवी दयितमुखमवलोक्य अविद्यावीरधवल्लिपिउसविलोकसततविउक्षानि सतीवन्दनप्रत्ययितद्वया सत्वरमुत्तिष्ठन्ती प्रलयपरवशवपुरुषविशति)

सख्यः—(सावहित्यमितम्) 'देवि ! देवि ! चिरद्वृथासणविहुरीक्या उट्टिदुं पि न समत्थोभूआसि ।

वीरधवलः—(सहणोल्लसम्)

व्याजेन नव्यपुलकस्फुटितस्य कार्य-

केयूरितस्य धलयप्रकरस्य देव्याः ।

देवः स्मरः शतमिनानि शरासनानि

मां जेतुमुत्सुक इव प्रगुणोचकार ॥ ३८ ॥

(देवी सतीकरावलम्बनात्कणचिदुत्थाय समुपसर्पति)

(देव्याः कार्यातिशयं विलोक्य) नूनममौर्वाचन्धवन्धुरघन्यापि त्रिजगतीं विजित्य,

अधुना विजेतुकामो मामिव कामोऽयमुत्सुकः कामम् ।

अतिशृशतामनयदिमां मौर्वीमिव धनुषि निर्मातुम् ॥ ३९ ॥

(इत्युपसर्पति । देवी सप्रपातिरेकं विश्रितप्रीवमास्ते)

(सलेत्) अतिशृशमिदमङ्गं वीक्ष्य मे मा विलक्षी-

भयतु हृदयनाथः प्रेममग्नान्तरात्मा ।

स्यमिति विपुलवेणीलीलया गोपयन्ती

मयि विचलितकण्ठी कम्बुकण्ठी बभूव ॥ ४० ॥

(शनि स्वरितरपदपातप्रपन्नो गत्वा सहपदैवम्)

यपुरपचिनरोचिस्तावकं देवि ! तादृग्

रमयनि रमि यधुर्नित्यमप्यान्तरं मे ।

शृशमपि चिरकालादेनयोर्वीक्षितुं तत्

सुमुक्चि ! नयनयोः किं छदमद्यापि भान्यम् ॥ ४१ ॥

१ देवि ! देवि ! त्वं विक्खन्तभूयमयणं निक्खवेण निज्जिणंतो पत्तो कोवि कस्सवि पाणवल्लहो ।

२ देवि ! देवि ! चिरद्वृथासणविहुरीक्या उट्टिदुं पि न समत्थोभूआसि ।

सरल्यः—'देवि ! देवि ! पक्ख ! पक्ख ! तुह विचक्खन्नूयमयणं नि
रूयेण निज्जिणंतो पत्तो कोवि कस्सवि पाणवल्लहो ।

(देवी दयितमुत्तमवलोक्य अविद्यावीरधवल्लिपिउत्सविद्योक्तसततविद्यशानि सत्तावत्तन्त्र
यितहृदया सत्तरमुत्तिष्ठन्ती प्रलयपरवशवपुरुषविशति)

सरल्यः—(सावहित्यस्मितम्) 'देवि ! देवि ! विरहदुयासणाविद्वुरीक
उद्विष्टं पि न समत्थीभूआसि ।

वीरधवलः—(सहपेच्छासम्)

व्याजेन नच्यपुलकस्फुटितस्य काश्य-

केयूरितस्य बलयप्रकरस्य देव्याः ।

देवः स्मरः शतमितानि शरासनानि

मां जेतुमुत्सुक इव प्रगुणोचकार ॥ ३८ ॥

(देवी सखीकरावलम्बनात्कथञ्चिदुत्थाय समुपसर्पति)

(देव्याः काश्यातिशयं विद्योक्त्य) नूनममौर्वाबन्धवन्धुरघन्वापि त्रिजग
विजित्य,

अधुना विजेतुकामो मामिव कामोऽयमुत्सुकः कामम् ।

अतिकृशतामनयदिमां मौर्वामिव धनुपि निर्मातुम् ॥ ३९ ॥

(इत्युपसर्पति । देवी सप्रपातिरेकं विषाडितमौर्वमास्ते)

(सत्वेदम्) अतिकृशमिदमङ्गं वीक्ष्य मे मा विलक्षी-

भवतु हृदयनाथः प्रेममग्नान्तरात्मा ।

स्यमिनि विपुलवेणीलीलया गोपयन्ती

मयि विवलितकण्ठी कम्बुकण्ठी यभूय ॥ ४० ॥

(इति त्वरितरपदपातमप्रनो गत्वा सहपदेवम्)

वपुर्पचिनरोचिस्तावकं देवि ! तादृग्

रसपति रसि चधुर्नित्यमप्यान्तरं मे ।

कृशमपि चिरकालादेनयोर्वांश्चितुं तत्

सुमुष्णि ! नयनयोः किं छद्ममद्यापि भाग्यम् ॥ ४१ ॥

१ देवि ! देवि ! ॥ विद्यनूतनदत्तं निमग्नदेन निमग्नं प्राक्त कोऽपि कस्यापि प्राक्तनम्
२ देवि ! देवि ! सिद्धयुक्तनयकिपुर्वाद्या अतिशुनरि न समर्थाभूतासि ।

तव मतिरधुनाऽसौ पच राज्यस्थिति मे

कथमहमनृणः स्यामत्र मन्त्रिघ्नमीषाम् ॥ ५१ ॥

यतः—सिद्धसिन्धुविशुद्धया तव बुद्धयैव मिथोविरोधवद्वसकलविरो-
धकुलया ममापि शौर्यं कमपि महिमानमानयन्त्याऽस्त्रचक्रचूडामणिरपि तथा
प्रासितः सोऽपि हम्मीरवीरः यथा पुनरपि विक्रमेण नोपक्रमते ।

तेजःपालः—देव शुलुप्थकुलकमलकलहंस ! कंसचिकमोऽपि मील-
चक्रीकारः सन्धानपदवीमप्ययमधुनाऽधिरोपितो युद्धिचातुर्यैरार्यस्य ।

वीरधवलः—(सहर्षेत्सुखं वस्तुपालं प्रति) कथमिव ? ।

वस्तुपालः—देव ! तस्मात्स्वलीपक्षितिपते राज्यस्थापनामयं प्रसादमा-
साय तत्प्रधानपुरुषेण यज्ञदीननाम्ना पुरस्कृतं रदीकादीनामधेयं मीलचक्रीका-
रस्य गुरुद्वयं पाथानिधिपथेन प्रवहणारूढमागच्छत् गुप्तचरमुखेभ्यो मत्त्वा
द्वुतप्रेपितप्रचुरप्रवहणाधिरूढैः प्रवीरैर्वन्दीकृत्य स्तम्भतीर्थं धृतमभूत् । ततस्त-
न्मुक्त्यर्थं प्रेषितागतप्रधानपुरुषगतागतप्राप्त्युपेण आजन्मापि सन्धानमकारि
मीलचक्रीकारेण ।

वीरधवलः—(सप्रमोदम्)

त्यमेव मे भुजद्वन्द्वं स्कन्धावारस्त्वमेव मे ।

त्यमेव मे महत्पुण्यं मन्त्रिराज ! द्विपञ्चमे ॥ ५२ ॥

(इत्युपसर्पति)

तेजःपालः—देव ! पश्य ! पश्य !

हसतीवाग्रतः सौधरुचिसञ्चयलीलया ।

नृत्यतीव ध्वजभुजैः पुरीयं त्वयि योक्षिते ॥ ५३ ॥

(इति पुरप्रवेशं नाटयन्ति)

वस्तुपालः—देव ! दिग्जयजागरूकशक्ते !

तेजांदिवाकरयशोरजनीकरश्री-

भिद्याकृतिं पुरि निरीक्ष्य चिराद्भवन्तम् ।

तुल्यं मुग्धाम्युजविलोचनकैरवाणि

लोकस्य पश्य कलयन्ति विकासकेलिम् ॥ ५४ ॥

तेजःपालः—देव सौभाग्यभाग्यनिधे !

वीक्षाकुतूहलमिलत्तरुणोकटाक्ष-
कान्तिच्छटाविशदभासि हृदि त्वदीये ।

आनन्दिनः पुरजना विकचप्रसून-
मालाधिरोपपुनरुक्तिममी सृजन्ति ॥ ५५ ॥

वस्तुपालः—देव वसुधासुधाकर !

पर्यतेष्विय मन्त्रेषु त्वत्कीर्त्तय श्वाभितः ।

नृत्यन्ति दिव्यगौराङ्गपस्त्यध्यायाते जितद्विपि ॥ ५६ ॥

वीरधवलः—(तेजःपालं प्रति) सखे ! रिपुविजयपशःकुसुमिताया मन-
शमन्तितायाः प्रत्यक्षकलमियायलोरुयामि पुरतः प्रथितरसालङ्करणनिजा
मनमद्गोसायमदनीयमिदं नरेन्द्रसदनम् ।

(१) वस्तुपालो नारायणः पुरजमुत्तीर्य निबिडभक्तिमराकान्तस्वरिततरसन्तर-
देवः ॥ ५६ ॥ वीरधवलः वस्तुपालमिदं कलमियायलोरुयामि पुरतः प्रथितरसालङ्करणनिजा
मनमद्गोसायमदनीयमिदं नरेन्द्रसदनम् ।

त्वद्भालनगनोदगिस्त्यच्चूलाचन्द्रभामभिः ।

त्वन्नमस्तारिणां नाथ ! तेजः कीर्त्तय चक्षतः ॥ ५७ ॥

वसन्तः यत्र नायेत भयभेदाम्बुनगर्या ।

तस्याग्निरिन्द्रधारध्रानूरिसारन्यभाजनम् ॥ ५८ ॥

(१) वस्तुपालो वीरधवलः पुरजमुत्तीर्य निबिडभक्तिमराकान्तस्वरिततरसन्तर-
देवः ॥ ५८ ॥ वीरधवलः वस्तुपालमिदं कलमियायलोरुयामि पुरतः प्रथितरसालङ्करणनिजा
मनमद्गोसायमदनीयमिदं नरेन्द्रसदनम् ।

शुभ्रः—वस ! भवत्सद्विज्ञानव्यवहारमभिविभिरनिर्वाहः किं ते
चिन्तुहरोमि !

वीरधवलः—वस्तुपालः त्वत्कीर्त्तय श्वाभितः ।

नेत्रपालश्च मन्त्रियगमियमवनिः साधुवातेन यमी ।

कीर्त्तयेत्तव दानकृतदिविदिविभवस्तुतिना निगमोया-

देवादिदेविर्यथाविष्टवदने रागमेतान्यथम् ॥ ५९ ॥

चिन्तुहरोमि च चिन्तुहरोमि । वस्तुपालः—

वस्तुपालः त्वत्कीर्त्तय श्वाभितः ।

वस्तुपालः त्वत्कीर्त्तय श्वाभितः ।

पाणीवीणारचोद्यन्मधुमधुरगुणाः कोविदाः काव्यभङ्गा-
मद्भोक्षुर्यन्तु सर्वे सुकृतमधिरतं साधयः साध्यन्तु ॥ ६० ॥

शम्भुः—एवमस्तु ।

(इति निष्पन्नताः सर्वे)

पञ्चमोऽङ्कः

पन्त्रे पन्दनचर्चनज्यतिहरः पीयूषकुण्डे पयः—

प्रक्षेपः सरसोऽग्रे च सुमनोवासोऽयमाग्रधितः ।

श्रीमण्डपगोप्रमण्डनमणे श्रीवस्तुपाल स्वयं

यान्देव्या त्वयि हौकिनं यदधुना मन्त्रिन् ! मया नाटकम् ॥ १ ॥

आकर्त्तव्यं ककुभापुरस्त्यदसुहृद्वृत्तीसिंभुद्विषया-

सम्पूरित्य भयवशास्ततिमयी मालायमालम्बनाम् ।

एतन्नाटककाव्यमण्डलमयी माला तु नित्यं मनां

कण्ठे क्रीडतु दुर्जनाननविभाभृद्भाङ्गनागद्विनी ॥ २ ॥

इति श्रीहर्षोद्धारमरुचने नाम नाटकम् ।

विंशत् १२८६ वर्षे आषाढवदि ५ तारी एतन्मरुचने नाम नाटकम् ।

APPENDIX I.

श्रीचस्तुपालतेजःपालप्रशस्तिः

श्रेयः श्रीमुनिसुव्रतः स तनुतां यो मन्दरागस्तले
तन्यानः कमठाधिनाथममृतोद्धरैकधीरेयकः ।
निर्मय्यैनमथर्मकर्मलहरीपूरैरपारं भवा-
कूपारं पुरुषोत्तमाय न तमां दत्ते स्म कस्मै श्रियम् ॥ १ ॥
यस्मै रश्मिभरो गभीरिमगुणकान्तेन कल्लोलिनी-
कान्तेनाञ्जनपुञ्जमञ्जिमजयी शङ्के स्वकीयोऽर्पितः ।
यस्येव क्रमसेवनाय च मुदा मुक्तोऽद्भूः कच्छपो
लेभे लाञ्छनतां स यच्छतु सतां श्रीसुव्रतो निर्घृतिम् ॥ २ ॥
आनन्दाय सुदर्शनाऽस्तु जगतां यस्या मुक्तेनाग्रतो
नम्राया मुनिसुव्रतकमनस्वादृशप्रतिच्छन्दिना ।
आत्मब्राह्मणतां बह्महरहर्देवो हिमांशुर्महा-
कल्पानल्पपतद्गपाटवतिरस्कारे चकारोद्यमम् ॥ ३ ॥
रक्षादक्षो दिवि दिविपदां कोऽपि सन्ध्यासमाधिं
ध्यातुर्धातुश्चुलुकजलतः शौर्यराशिः पुरासीत् ।
प्रेङ्खत्यङ्गप्रतिमितितया सम्मुखीनो बभूव
भूसंरम्भसदसुहृदो यस्य युद्धे य एव ॥ ४ ॥
यंशो विश्वत्रितयविदितः पर्वणां वैश्व तस्मा-
च्यौलुकयाख्याः समजनि समुन्मीलदीप्तपलीलः ।
तच्चूलाप्रस्मितसितयशश्चेलतानातिरेका-
देकच्छत्रामतनुत महीं मूलराजो महीन्दुः ॥ ५ ॥
कृत्याऽयः कच्छपं सिन्धुराजप्रक्षोभशोभितः ।
अमन्दरोचितभुजोऽप्यभवयः श्रियः प्रियः ॥ ६ ॥
कीर्तिस्तोमसुधाभृतानि वसुधाखण्डानि रेनुः सुधा-
कुण्डानीव नवत्रिविष्टपसदां स्वाद्यानि यस्मिन्विभो ।

रक्षानागचतुष्पिका इव सदा सेवासमायातपद्-
धिदाद्राजकुलीपदक्षिणभुजच्याजेन येषां वभुः ॥ ७ ॥

तस्मादफदमलमिलद्विजकीर्तिभूति-

शुभ्रोक्तां निजमहोदहनाक्षिदीप्ताम् ।

भूतिं हरस्य धरणीं रिपुराजमुण्डै-

धामुण्डराज इति राजयति स्म राजा ॥ ८ ॥

यत्स्वद्वचह्री हरसिद्धिसिद्धप्रपेय रंजे समराट्वीपु ।

मृत्युन्मुखैः साहसिभिर्यशोम्भः क्रीतं निजादक्षतजेन यस्याम् ॥ ९ ॥

भूयद्भक्तदनु वल्लभराजदेवः

ख्यातः क्षितौ समिति यः स्मितविभ्रमाभिः ।

दग्धामदामभिरपूजि सुराङ्गनाभिः

शृङ्गारदेवतमिवेप्सितकान्तदाता ॥ १० ॥

स्वयं विनम्रेषु परेषु युद्धसिद्धैकचिन्तापथचान्तनिद्रः ।

यः स्वप्नसद्वैरपि यादुदण्डकण्ठइतिनिर्भेदमुदं न भेजे ॥ ११ ॥

१२ ॥

सुरस्त्रीणां नेत्रं यजति निजरूपादनिमिषं

ध्रुवं तस्मिन् भस्माकृतरिपुरभूद्ग्रीमद्वपतिः ।

यदुत्पाते जाते द्रुतवृत्तभियो भोजद्वपते-

करः श्रीरास्यं गोः करमसिद्धतायुक्तममुचत् ॥ १३ ॥

पद्मानोदकजातसिन्धुपटलैः कीर्तिप्रभापाण्डुभिः

शशुस्त्रीजनसाञ्जनाधुसलिलव्यातस्विनीभिः समम् ।

सन्निवैव पदे पदे तनुमतामन्तः समन्तान्मुदं

तन्यद्विर्जितगाङ्ग्यामुनजलैर्घाश्री पवित्रीकृता ॥ १४ ॥

कामन्ति स्म यथा यथाम्बरपथान् यात्रासु यत्रावनी-

जैत्रे सर्पति दर्पतारतुरगधुण्या रजोराजयः ।

पश्यन्तीव तथा तथा त्रिपथगातोयेऽपि विच्छायतां

शङ्के कीर्तिरगादधौतयवला दूरेऽतिदूरादपि ॥ १५ ॥

तस्माद्विस्मारितरतिपतिः कामिनामङ्गयाग्रा

नाग्रा कर्णः समजनि शुजाशालिनां मौलिरत्नम् ।

निन्यं वन्दिग्रहमपि निजं वह्नमन्यन्त मन्ये

घन्यम्मन्या रिपुयुवतयो यस्य रूपं निरूप्य ॥ १६ ॥

यदङ्गघटनोत्सृष्टैः परमाणुगणैरिव ।

विधिविधाय कन्दर्पं सदर्पा व्यामपि व्यधात् ॥ १७ ॥

सप्ततन्तुप्रपञ्चेन यस्तां कीर्त्तिपटीं व्यधात् ।

चतुर्दशापि विश्वानिच्छादयाञ्चकिरे यया ॥ १८ ॥

व्यजयत जयसिंहदेवभूपस्तदनु दिशस्त्रिदशप्रभुप्रभावः ।

यशसि यदसिपे नु दुग्धमुग्धैः श्रितमुद्गुभिर्दिवि दोहफेनसाम्यम् ॥ १९ ॥

तत्रैलोक्यनिभत्रिभूमिकगृहकोडस्फुरन्मालव-

क्षमाभृत्कीर्त्तिनितम्बिनीमुखपरिक्षेपाय पांसूत्करम् ।

लीलालुसजगद्भयं खरखुरोत्स्वातक्षमामण्डल-

च्छिद्रौघैरुगालयेऽपि तुरगा यस्य क्षणाचिक्षिपुः ॥ २० ॥

विश्वस्योपकृतिव्रतव्यतिकरैस्तेर्ययशस्तेजसोः

सामान्यप्रतिपत्तिमप्यसुलभां लब्धेन्नुतीव्रशुती

फाङ्गन्तौ चिरनन्दितामिव तयोरायुःप्रवृद्धयोपधीं

ब्रष्टुं काञ्चन काञ्चनक्षितिधरोपान्तेऽपि तौ भ्राम्यतः ॥ २१ ॥

तत्कालं कलहे निहत्य किमपि प्रत्यायिताः शत्रवः

स्वर्गम्रीपरिरम्भणेऽपि न मनःस्वास्थ्यं समासेदिरे ।

यं कल्पान्तकृतान्तयक्रकुह्राकारस्फुरत्कामुकं

पश्यन्तः प्रसरन्तमद्भुतभयावेशेन मौलदृशः ॥ २२ ॥

अवश्यमग्राशु कृपाणपातं विरोधिर्योरानमनक्रियाभिः ।

यस्याङ्गिगुह्येकद्वयद्वयासां लक्ष्मीं च दक्षा रभसादगृह्णन् ॥ २३ ॥

स्वरेव प्रहृतेर्विपद्भिरमरीभूतैः सुरीभिः समं

गीतं प्रीतिरसैः स्वमेव द्रुपिते तस्मिन् यशः शृण्वति ।

क्षमां पानि स्म कुमारपालनृपनिर्यत्कीर्त्तिरालुप्यदं

तद्वाप्याञ्जनरुद्रमलं न रुदतावित्तं सवित्तोऽग्रहोत् ॥ २४ ॥

जैनं धर्ममुरीचकार महसाञ्जोराजमग्रासगृह

वागीः कुटूणमग्रहोदपि गुरुष्पके स्मरध्वंसिनम् ।

इत्थं यस्य परिक्षतक्षितिभृतो हंसावन्निर्मले

रामस्येव निरन्तरं नवपशःश्रीर्दिशः प्ररिताः ॥ २५ ॥

तादृग्दानपरम्पराभिरभितो निष्सादय कालं कलिं

धेताद्यापरयोरहम्भयमिच्छावद्वष्टुं पश्यतोः ।

श्रेयश्चन्दनतो विशोषकविधिं कृत्वा यशोजाह्वयो-

पायोभिः कृतिना स्वयं कृत्स्नपुगो येनाभिविक्तः क्षिप्तो ॥ २६ ॥

भजयदजयपालभूमिपालः क्षितिमथ मन्मथमञ्जुलेन येन ।

त्रिपुररिपुरपि प्रत्ननवाणैरिच पिहितः सदसा यशःममूर्धः ॥ २७ ॥

अन्तर्पत्कोसिकासारं कृतस्नानस्य सर्वतः ।

लम्पकेनलयायन्ते तारागगनदन्तिनः ॥ २८ ॥

पालः श्रीमूलराजोऽथ विष्णोदन्तमराङ्गणे ।

दिपल्लनाप्रतानानि सम्भूलमुदमूलयत् ॥ २९ ॥

आपये प्रसूतिसम्भ्रमेण यन्नेजसा रिपुवशःसुधारसः ।

तेन निर्मलितविन्दुपुन्दपद् शोतते विगति तारव्रततिः ॥ ३० ॥

भूमीभारमथो वभार भुजयोः श्रीभीमदेवो विभु-

दानारम्भविजृम्भमाणविभयप्रागल्भ्यगर्जराजाः ।

गीतो यत्तुलया विरोचनसुतः पातालपैतालिके-

रर्षोत्तालमनोभिरन्यहमद्वारं पवार स्मितः ॥ ३१ ॥

पदाननसरोजैर्न नित्यस्मेरेण निर्जितः ।

सञ्जलज्ज इषामज्जत् पयशोजलधौ विभुः ॥ ३२ ॥

अर्णोराजाङ्गजातं कलकलहमहासाहसिक्यं पुलुपयं

श्रीलापण्यप्रसादं व्यतनुन स निजधीसमुच्चारयुषम् ।

यस्य प्रत्येकशारायगकलितभुजागुम्भशाली रिपूणां

कीलार्ताः पौतयासा हय समिति यत्तुर्वाहुताभेवि वरुणः ॥ ३३ ॥

॥ ३४ ॥

स्वीतिः श्रीपयसोऽस्ति पौरपयसोऽद्वारलङ्घ्यतः ।

परिमृशति मार्गणे रिपुवर्णं दृष्ट्वन्नि वत्साङ्गनाः

कामोऽयं कुर्वन् मदेवयस्य विभेदाभित्यागया ॥

सप्तलोकचरी सप्ततीर्थयात्रासमुद्भवा ।

गङ्गां जिगाप यत्कीर्त्तिर्विद्वत्त्रितयविस्तृताम् ॥ ४७ ॥

भैमीव नैपथमहीरमणस्य तस्य

कान्ता सती समजनिष्ट कुमारदेवा ।

यन्मानसे जिनपदाम्बुजभाजि शुभ-

पक्षद्वयः पतिरराजत राजहंसः ॥ ४८ ॥

श्रीमल्लदेव इति तत्तनुभूर्धभूय

यत्कीर्त्तिंपूरशशिनोर्गङ्गाङ्गीषाठे ।

स्पन्दोद्भुरं प्रसृतयोरिय साम्यदण्डं

स्यदण्डमेव विधिरन्तरधत्त हृष्टः ॥ ४९ ॥

विद्येते ह्ययिषी तदनु तदनुजौ धीनिधी वस्तुपाल-

स्तैजःपालश्च तेजस्तरणितरुणिमस्तृत्तिरोपिष्णुमूर्त्ता ।

श्रीमध्वेती निजश्रीकरणपदकृतव्यापृतौ प्रीतियांगा-

चुभ्यं दास्यामि विश्वं जपतु नवनयं धाम तन्मन्त्रमिन्द्रम् ॥ ५० ॥

इत्युक्त्वा प्रीतिपूर्णाया श्रीवीरधवलाय तौ ।

श्रीभीमभूभुजा दर्शौ चित्तमाप्तमियात्मनः ॥ ५१ ॥

अन्ये केचन रोचमानमतयो मन्त्राद्वरा भास्करा

लप्स्यन्ते वत वस्तुपालसचिवार्थीशेन साम्यं युतः ।

सार्द्धं पादुगुण्यनुनाऽपि दिविपद्मन्दैकमान्यः स्वयं

सामान्यप्रतिपत्तिर्गौरवपदं पापस्पतिर्वाञ्छति ॥ ५२ ॥

वीरश्रीवरधाम्नि वीरधवले सिंहारवान्मारवान्

जेतुं पातयति प्ररुद्धपुलकैरुद्वयन्यारूपम् ।

पत्नीत्यां यदुसिंहसिंहणवलाम्भोधिं भुजमीहया

गर्जमर्जितवान् पशग्रिजगतीमुत्तलतामण्डनम् ॥ ५३ ॥

सम्पूर्णं भुवने घनेन रजसा श्रीतीर्थयात्रापारि-

स्पन्दिस्पन्दनमृन्दतारतुरगव्रातप्रमोत्पातिना ।

यत्कीर्त्तः सह पांशुकेलिसुहृदो नन्दन्ति मन्दाकिना-

दुग्धाम्भोधिबिभावरौविभुक्तुपुष्पकम्भान्प्रदादपः ॥ ५४ ॥

येनाऽकारि तमोनिकारि कलशालङ्कारि शत्रुञ्जय-

क्ष्माभृन्मण्डनमिन्द्रमण्डपमहो नाभेयभक्तुः पुरः ।

तेनैकां गुधुनीं दधद्विमगिरिः पार्श्वस्थपार्श्वप्रभु-
श्रीमन्नेमिनिकेतकेतनयुगाभोगेन निर्भस्मितः ॥ ५५ ॥

यः शत्रुञ्जयशेखरं जिनगृहश्रोतारहारं स्थल-
ताराधोरणि तोरणं यदसृजत्तन्मूर्ध्नि लक्ष्मीः स्थिता ।
शङ्खेऽभूदुदितद्विपक्षवदना नन्तुं समागच्छतो
नाभेयं प्रणिपत्य च प्रचलतो यस्यास्यवीक्षाशया ॥ ५६ ॥

श्रीशत्रुञ्जयशृङ्गसोमि सरसि प्राप्याम्बु यत्कारिते
नोचत्थाय सुभाकराय विबुधाः कुर्वन्ति नोपक्रमम् ।
इत्सुहं कृत्तिनोऽन्यहं विदधने कुन्दावदातगुता
भास्यच्छाश्वतराख्या जगति यत्कीर्त्या परीतेऽभितः ॥ ५७ ॥

येन जगभाष्यत विबुधुतिहारिवारां
श्रीपादलिरानगरीमुकुरस्तशगः ।
यद्यस्त्यगस्तिरिदं कोऽपि तदेतु तन्या-
दोःहकालनं मुदुरितोऽयं मदोमिभिर्ष्यः ॥ ५८ ॥

अस्मिन्नलितरूपममे तेन तेनेऽद्भुतं सरः ।
यस्य नित्यन्दलेनेय पार्श्वं यदति याहिनी ॥ ५९ ॥
येनोन्नयन्तगिरिमण्डननेमिधैत्ये
नाभेयपाद्व्यजिनसप्रयुगं व्यधापि ।

भन्नःस्ययंवाटिननाभिजनेमिनाथ-
श्रीमन्मन्नेगृहमण्डपुद्धारि द्वारि ॥ ६० ॥

स्वर्गं यद्वृक्षेभ्यस्तोरणशिरः यथापदेः प्रापय-
वारीहृष्यनरागमार्गचलनेः पानान्दमूत्रं यथा ।
सा यन्तोपमन्दिरादरथगराम्दपामध्यभू-
विभ्रामश्रद्धेन नृमिमपि यत्कीर्तिर्मुमुक्षोःहने ॥ ६१ ॥

यद्विर्भासितैरमन्दिरशिरःकन्यागङ्गमन्त्रना-
शान्तिरारिर्दुष्टं मदा मुदिशमं सर्वत्र धार्मीभने ।
इदं सान्निध्यमन्त्रना दमूनरदयामच्छविच्छमना
यन्मदुन्नयैरिसमन्पतयिष्येनु रात्रिःशुभा ॥ ६२ ॥

नन्दनार्थमन्त्रमन्त्रिः न कुर्वीतहारि
मन्त्रमन्त्रिःमन्त्रमन्त्रिः न कुर्वीतहारि

श्रीपादयैनारजिनपुद्गलपुग्गदस्वा-

ॐ यामिषजयमिषाप्रिमयमयन्तुः ॥ ६३ ॥

तमेवशा परारोपवर्त्मितस्यर्णोऽप्यरः ।

धीतेजसात्मन्प्राप्तो मुदा ज्येष्ठं व्यजिज्ञानम् ॥ ६४ ॥

गुणमयमनसस्तृतिहेतायानवाभृगुपूरं प्रति सोऽहम् ।

पञ्चाङ्गमुद्रादनगं आपविहगुनिलियवठदय मदं ॥ ६० ॥

संज्ञाः शान्तं कृत्वा नृपुण्यविमलं प्राग्व्यादयं छात्रज ।

श्रीमदभ्युदयार्थिनाम पदवि शिष्यसङ्घातं सम्प्रदायम् ।

भारतभाषाभिः पञ्चाशद्विंशतिभिः भाषाभिः संवत् १९५०

पृथक् सम्यग्नि पृथक्पुण्यं भयनः सम्यग्निपृथक्पुण्यं ॥ २६ ॥

इत्युक्त्वा मम पक्षपादनिमित्तात्तेन अपि दर्शना-

इतिभक्त्युपलभ्यामिव देवयुक्तिवत्: कल्पयामासु: ३ भाष्येण: ।

भाः योःदुर्धुतोऽपि यान्तिनिधिभिः अन्त्यायादप्येव

प्रीतमैरिष पुष्टयो विवर्धते मातः सतां समुदये ॥ ५३ ॥

આવેલ ફેલ પહેલું તુમરે ૩૪૫૩૦ જાણતા ।

इमदण्डानिनामध तदहं वारगे वयात् ॥ ५० ॥

[illegible][illegible]

मायेकं दृष्ट्वापहर्षाभरति भूपतिः क्षीणोऽपि त्रिभुवनं

ਸੁਰਮਿਤਿ ਮਨਿਖਾਨੀ ਪੀਰਖਾਨੀ ਤੁਹਾਨਾ ਭਾਖੀ, ॥ ੬੯ ॥

ଅନୁସନ୍ଧାନ, ପାଠ୍ୟ, ଶିକ୍ଷଣ ଓ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଶିକ୍ଷଣ

ସାମ୍ବାଦିକଙ୍କ ସହିତ ମୁହାଁମୁହିଁ ହୋଇ ଆଲୋଚନା କରିବେ ।

दण्डा गृहपत्युभयमनपुत्रयोश्चैव पापानना

ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ପ୍ରଣାଳୀ, ୧୯୮୩

દરેક એકમના અંગત રૂઢિચઢાંચના સંબંધિત નોંધ

[illegible][illegible]

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜର ସାମ୍ବିଧାନିକତାକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ ଏହି

[illegible]

2007-08-01

दण्डास्तावदभी सुवर्णचट्टनाविभ्राजिनः केतन-

फ्रीडत्किङ्किणिकारवज्रतिकरैः कुर्वन्तु गीतरुमम् ॥ ७२ ॥

तेजःपालयशोचिलासविशदश्रीणां दिशां कौतुक-

फ्रीडामण्डपदम्बरं महदहो यावदधात्यम्बरम् ।

तावन्नूतनजातरूपजनितः सोऽयं समुत्तमम्बन-

स्तम्भस्तोमसमानतां वितनुतामुदण्डदण्डव्रजः ॥ ७३ ॥

स्वस्तिश्री व्योमदेशादुदयनतनुभूकीर्तिरूर्वातले श्री-

तेजःपालं प्रसन्ना वदति मतिमनां यन्मया नन्द्या मदायुः ।

येन त्वत्कृतहेमध्यजविततभुजा दुःपमादाहदूनां

लिम्पन्तां ता मुहुर्माभिद जिनगृहिकास्त्यशशब्दनेन ॥ ७४ ॥

मोहो द्रोहधियाऽधिरोहति रसं श्रीपुञ्जद्वत्पञ्जरे

क्षिसो यः कलिकालकेलिविधुरो दक्ष ! त्वया रक्षितः ।

श्रीसोमान्वयवाद्धिर्वर्द्धनकलासोम ! स्वयं निर्मलो

धर्मः प्रत्युपकारकर्मठतया स त्वां क्षितौ रक्षतु ॥ ७५ ॥

श्रीवस्तुपाल ! तव चित्तवनप्ररूढः

सत्त्वोपकारमतिसारणिसिच्यमानः ।

सत्पद्मपुण्यकुसुमः फलदोऽस्तु तुभ्य-

मभ्याजविश्वसुहृदे जिनधर्मवृक्षः ॥ ७६ ॥

श्रीसुव्रतपदाम्भोजमधुव्रातमधुव्रतः ।

एतां प्रशस्तिमस्ताथां जयसिंहः कविर्यथात् ॥ ७७ ॥

APPENDIX II.

स्तुतिकाव्यानि

स्वस्तिश्री वस्तुपालाय वभौ यदुद्विस्तुभुवः ।
 फोडीकृताम्बरं रौप्याञ्जनभाजनवयशः ॥ १ ॥
 अन्तःक्षारं रिपूणां घनमपि कवलीकृत्य तृष्णातुरेव
 त्वत्कीर्तिर्नाप तृप्तिं भुवि सचिव ! जवात्क्षीरनीराकरंऽपि ।
 तस्मादाकाशनाकोरगनगरचरस्वर्जुनोपानहेतोः
 सर्वत्रापि त्रिलोकीहितचरित ! चिरं सम्भ्रमाद्भ्रमीति ॥ २ ॥
 भवद्भुजभुजद्भोऽसौ वस्तुपाल ! द्विपां भिये ।
 अस्ति वधाति कृत्कारविषोद्गारसहोदराम् ॥ ३ ॥
 औपधीशसखः सत्यं वस्तुपालयशोभरः ।
 येन प्रसर्पता पश्य विश्वं मुक्तामयं कृतम् ॥ ४ ॥
 शेषदेवविधायिनीमपि भवत्कीर्तिं सुधासोदरां
 श्रीमन्ध्रीश ! मुखस्फुरद्विपभिर्दे गायन्ति नागाद्गनाः ।
 शम्भुः स्याद्भविरोधिनीमपि पुनर्नित्योपरोधादिमां
 देवीर्गाययते विपाकुलगलदयामत्वसंलुप्तये ॥ ५ ॥
 कल्पद्रुमसचावतंसमधुपीशङ्कारलन्धोपमाः
 कामं कामगवीनवीनपयसां पानेन तारस्वराः ।
 ताक्षिन्तामणिरदिमभस्मिततमःस्तोमे सुमेरोर्गुहा-
 गर्भे चण्डपगोत्रमण्डन ! भवदानानि देव्यो जगुः ॥ ६ ॥
 देव ! त्वत्प्रतिपन्धिपार्थिवपुरीसांघाग्रभागादिव
 प्राप्य व्योमविहारदुर्लभमपि मोहप्ररूढप्रभः ।
 श्रीमरण्डपगोत्रमण्डन ! भवत्कीर्त्या जितो यामिनी-
 जीवेशस्तनुते तृणं निजमुखे लक्ष्मच्छविच्छन्नना ॥ ७ ॥
 गुणग्रामे रामे जितसितकरं सत्यपि निजे
 स्ययं गृह्णासि त्वं परगुणमतादक्षमपि यत् ।
 नयं लोभक्षोभश्चतुर ! चतुराम्भोधिरसना-
 वनीशिक्षादक्ष ! स्फुरति किमु ते मन्त्रिमुकुट ! ॥ ८ ॥

[illegible]

APPENDIX III

सुकृतकीर्तिकस्तोत्रलिनी

पिन्नामोक्तस्तद्वदः स दिनाय धेयां पुगादिप्रभु-
 भेजुर्जन्मनि यस्य कल्पतरवः सर्वेऽप्युपादानताम् ।
 नेत्रं नेत्राभ्यन्तरेण दग्धमगामिमित्तद्रुवेति
 धेनोर्यद्वैद्यगुरो न सांवरयर्मा जन्मुर्जन्मचधुपान् ॥ १ ॥
 पापं पद्मजयन्मदं पुपुदयन्मोहं तमस्तोमपन्
 पुष्टिं तांगदयन्निद्रणपिनां चन्द्रादमगन् लोचनम् ।
 पांगुपदतिमाद्निर्मलगपांशुः शोधितश्चातल-
 स्तापव्यापदपालयेन्नु जगतः धीमान्मृगाङ्गो जितः ॥ २ ॥
 धीनिर्मिर्नपनीलनीरजश्चिः धेयांसि निःधेयस-
 र्भापिधान्ततनुस्त्वनांतु कृतिनां सौभाग्यभर्तृगुरुः ।
 सञ्चः पञ्चलरात्रिमा विजगतीलौलायनोनेप्रपो-
 र्येदहशुतिपानधिहृपदसापगापि विधातते ॥ ३ ॥
 परमपदपुराप्रद्वारभूतां विभूत्यै
 स भवतु भवभान्तां पार्थनाथो जिनेन्दुः ।
 यदुपरि परिणामं तोरणव्यगदलानां
 बलपति महद्देतुर्भोगिनेतुः फणाली ॥ ४ ॥
 छमोत्तमंरितनोरभारभिनभोगभं सगर्भोवृत्त-
 च्छायस्य च्छविभिः सुरस्य शिरसि स्वर्णशुतिः प्रीशवे ।
 र्वाक्ष्यय क्षणतः प्रदक्षिणविधिप्रह्वेषु धीमानिक-
 प्राग्भारंतु सुपर्ववर्ततुलां धीरः श्रयन्वः ध्रिये ॥ ५ ॥
 पुण्यकहेतुं रसिनोरजन्मप्रभापट् रूपचितप्रभाधेः ।
 श्रायर्द्धमानस्य जिनेन्द्वरस्य वाचं क्रमौ चक्रमपि स्मरापि ॥ ६ ॥
 लौटासश्चरणं च नृपुरणत्कारधियं च स्वयं
 वोढुं साधु निपेज्यते स्वगकुलोत्तसेन हंसेन या ।
 किञ्चत्कप्रसनप्रसक्तमनसस्तस्यैव हेतोः करे
 कुर्याणा कमलं सदा भवतु सा ब्राह्मी परब्रह्मणे ॥ ७ ॥

जीयासुः कवयो नवोत्तमगुणग्रामाभिरामश्रियः
सर्वे शास्त्रतरङ्गिणीपरिवृढोल्लासैकचन्द्रोदयाः ।

येषां कीर्तिरुदारवैभवभवत्प्रौढप्रवन्धावली-
कह्लोला भुवनेषु पञ्चमपयोराशिश्चिरं गाहते ॥ ८ ॥

राजा श्रीवनराज इत्यभिधया चापोत्कटः कोऽप्यभू-
द्भोत्रेण कियया च कश्चन वनाद्वीरः समभ्युत्थितः ।

सूर्येणापि जितेन यस्य महसा बाल्येऽपि दोला-
तरुच्छाया नाम न नामिता दिशि दिशि क्रोधारुणं धावता ॥ ९ ॥

सूर्याचन्द्रमसौ कदाप्युदयतश्चेत्पश्चिमायां ततो
राज्यं स्यादिह सन्धयेति सुतया देशं समुद्राह्वयन् ।

येनास्यां दिशि वर्द्धमानमहसा राज्ञा च शूरेण च
प्राप्तेनाभ्युदयं महोदयपतिः पूर्णप्रतिज्ञः कृतः ॥ १० ॥

भूपा भुवोऽणहिलपाटकनामधेया
येन व्यधापि किल गूर्जरराजधानी ।

यत्रोदयघनवनवाद्भुतभोगभाग्य-
श्रीणां नृणां बहुतृणं त्रिदशौकसोऽपि ॥ ११ ॥

एकाऽपि प्रमदा मदालसवपुर्यध प्रपापालिका
विभ्राणा करकैरयेण करकं पूर्णं जलैरुज्ज्वलैः ।

रत्नस्तम्भभवघ्नजप्रतिकृतिप्रान्ते कृतप्राञ्जलीन्
यूनो वीक्ष्य मृदुस्मितेन तनुते लज्जाविलक्ष्मिणीन् ॥ १२ ॥

अस्मिन्नुन्नतयेदममौलिषु भवान् भावी सखेदः सखे
चक्रप्रस्वलनाकुलीकृतरथस्तस्मादितो गम्यताम् ।

भिन्नान्तस्तमसः सुवर्णकलशाश्चेत्यालिचूलाश्रुपः
सञ्ज्ञां चकुरधोरकेतनकरैर्प्रेति भिन्नं प्रति ॥ १३ ॥

रश्मिर्जट्टूर्जरमण्डलावनिवभूवक्रोपमेऽस्मिन्पुरे
चैत्ये किञ्च विशेषकं ध्वरचयत्यश्वासराहं नृपः ।
यस्योद्यैः कलशाश्चकास्ति रुचिभिः किञ्चिद्विभिन्नाम्वर-
द्वयामत्वव्यपदेशकेशपदवीसोमन्तसोमामणिः ॥ १४ ॥

धात्रीपुरीणभुजनिर्जिनभोगिराजः

श्रीयोगराज इति भूरमणस्ततोऽभूत् ।

यस्य प्रतापतरणिस्तरवारिमेघ-

भूर्त्पन्तरेण नयकोत्तिजलं ववर्ष ॥ १५ ॥

आसीदोद्गो दोष्मदादित्यरत्नादित्यो रत्नादित्य इत्यस्य पदे ।

तीर्थं तेजो वह्निमहाय यस्याऽवर्षत्यद्भः शशुसंयत्तकान्दः ॥ १६ ॥

जातः करान्द्रोचुरवैरिमिहः श्रीवैरिसिहस्तदिलाविलासी ।

यत्कीर्तिङ्कुल्या सुनिपैतवेन गिक्रीड लंकाननकाननेषु ॥ १७ ॥

श्रीक्षेमराज इति नक्षिरराज राजा येनांकृतेऽपि भुवने कृषा एव शेषः ।

विस्मृत्य नृत्यपुरगीभरगायमाननत्कीर्त्तिपानरसिको रसनं सुधायाः ॥ १८ ॥

राजा यामुण्डराजस्तद्रमण्डलमण्डपत् ।

ससर्पं चिद्वे यस्याज्ञा नरेन्द्रैरप्यलङ्घिता ॥ १९ ॥

आहवस्तदजनि क्षितिनेना यस्य यावुरिह नूतनराहुः ।

एककालगिलितो रिपुतेजःकीर्त्तिसूर्यशशिर्ना न मुमोच ॥ २० ॥

नम्रारिन्दुमुखामुखेन्दुविजयस्मेरकमाम्भोरुहः

श्रीभूमिर्भुवर्जकभूषणमभूत्पद्मविभुर्भूभटः ।

यत्कीर्त्तिर्गगनेऽपि पुष्पनिकरः स्वर्गेऽपि दुग्धादधिः

क्ष्माग्रण्डेऽपि हरस्मितं यिलसति इयध्रेऽपि चन्द्रप्रभा ॥ २१ ॥

पीनश्रीभुजपद्मगोऽजनि यशोयाद्विर्जजृम्भे मुहुः

कर्म खड्गलता ततान परितो जज्वाल तेजोऽनलः ।

यस्य धुण्णाधिपक्षवर्गवनिनानिश्वासघातोर्मिभि-

र्जतुः केतुचलाप्यभूदधिचला चित्रं जपश्रीरसो ॥ २२ ॥

स्वस्त्रीयः श्रपति स्म तस्य पदवीं चोलुक्कयलक्ष्मीशिरः-

माणिक्यं हिमवज्जिष्णुमहिमा श्रीमूलराजो नृपः ।

रेजे यस्य तमोरिपुश्चिपुरुषप्रासादकेतुच्छला-

दाकाशेऽपि विकासिकाशविशदा कीर्त्तिस्त्रिमार्गो नदी ॥ २३ ॥

स्वकीर्त्तिसिन्धुपतिलक्षसमुद्यतधी-

कोटिर्यदीयतरवारिवारितौजाः ।

कीर्त्त्याऽहसद्विषि हरिं सुरदैत्यशेष-

धुर्धकसिन्धुकलितैकमसिधिपंतम् ॥ २४ ॥

तेजःस्फूर्जितदीपदीपिनि सुधाशोभैर्यशोभिः शुभे
 विश्वच्छद्मनि वाससद्मनि वशी भूमिं भुनक्ति स्म यः ।
 शशुस्त्रीनयनोदविन्दुजतृणस्तोमेन रोमाञ्चितां
 सेनाभिः परिकम्पिनीं परिवृढो वोढा नवोढामिव ॥ २५ ॥
 पाण्डवः पाखण्डिवेपं वहति न वहति ज्ञातसम्पातभीरुः
 कीरः कर्णादवीरस्त्यजनि रणभुवं व्याकुलो मालवेन्द्रः ।
 वाच्यं किञ्चिद्वा काञ्चीश्वरचरितमसावातुरः कस्तुरिणः
 क्षमाचक्राकान्तिभीमे प्रसरति सनतं यत्प्रतापप्रभावे ॥ २६ ॥
 भेजे तेजो गगनगह्वरे यस्य पिङ्गस्फुलिङ्ग-
 भ्रान्तिं बालारुणमणिरुचं प्राप कोर्त्यङ्गनायाम् ।
 ईशो भासामपि दिवि दिवा किञ्च खद्योतपोत-
 च्छायामायात्प्रतिनृपतिघटादुर्यशोदुर्दिनेषु ॥ २७ ॥
 युद्धोद्दामरमण्डलाग्रदलितोद्दण्डारिमुण्डोद्गतिः
 क्रीडाखण्डितकाण्डमण्डपसुरप्रत्यक्षदोर्ध्वरः ।
 चण्डांशुद्युतिचण्डिमा तदभवचामुण्डराजः क्षमा-
 जानिर्यस्य विभात्यखण्डविभुतापाखण्डमाखण्डलः ॥ २८ ॥
 रोढ

क्षोणी चन्द्राश्मशालैरपि भुजगजगद्यन्द्रिकाचक्रवालैः
 फुल्लत्काशप्रकाशैस्त्रिभुवनमभितो भाति यत्कीर्त्तिहासैः ॥ २९ ॥
 मैद्येत्परिकम्पते जलपतेर्मुञ्चन्ति चेक्षीचयो
 मर्षादां द्युतिमर्यमा त्यजति चेदुर्ध्वं दिवं याति चेत् ।
 तद्गज्येत परैरसाविति सतां सन्यां मुधा यो व्यधात्
 सत्त्वक्षोभविचूर्णितावनिरजःकृतेऽपि तत्तादृशे ॥ ३० ॥
 सेलत्वङ्गपटङ्गियेक्षितभुजावद्विभुयो बह्व्रभः
 श्रीमान्वद्भिराज इत्यजनि तयत्तेजसा ताडितम् ।
 शीतं स्फूर्तमभूत्तमश्च जगनः प्रत्यर्घिसार्धगतं
 नेदं चेदिह कम्पकालिमगुणां कस्मादकस्मादिभौ ॥ ३१ ॥
 श्वश्रं सिन्धुरमुद्रया वरुधया भूमिं भद्रोर्ध्वदिवं
 ससिद्धिस्तरजाभरेण पिदधे सोऽयं जगज्जगन्मनः ।

५) श्रीमान्महोदय आनन्दसिंहजीदेवराजः

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

ପ୍ରାୟଶଃ ସମସ୍ତେ ବିଶେଷାଦିଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ।

ପ୍ରୋଫେସର ଡାକ୍ତରୀ ସାହିତ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର, ଡା. ଶ୍ରୀମତୀ ଡାକ୍ତରୀ

शिव्या-दासक, एषा गुरुभक्त्याऽपि तदेव भवत्ययम् ॥ ३३ ॥

ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਲੋਧੀਆਂ ਲਾਹੌਰ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਫ਼ਤਿਹਗੜ੍ਹ

પ્રિયતમાદ્યાનાદયુ દયુજનૈયા ચતુર્થાદિ ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

मदुपः ५० इयं द्विपञ्चविंशः अध्यायः समाप्तः ॥ १४ ॥

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

आयामूर्तिम दिवि दिविषदां मे-दृष्ट्यादारयन्ते

मोक्षोद्वाहनाय नमः ॥ १५ ॥

ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ

५. व्यापारः सुदृढप्रादादिव निरुपगोप्यैवसादेन वेगात् ।

मायिर्भूतमिदं देहाः सत्यपरिग्रहमर्थावयन्तो गच्छन्तो

॥ ११ ॥

मेषादन्ति पशुभाषुहति दिवायन्तेषु मध्येननः

यस्य ह्यस्ति दासा ह्यस्ति पुत्रो यने दानं ह्यस्ति दन्ती गृह्णाति ।

गुणानामिति पदपदस्यमुत्तनात्ययं सुभाकुण्डनि

अध्यात्मनृपमन्त्रिणस्य पञ्चासि शतार्थवृद्धार्थः ॥ १७ ॥

तत्त्वप्रधानां रजनि जगतीनामुक्तः कर्णदेवः

श्री. यण्डिन्ते मुह्यन्मुह्यन् यस्य नृजान्तवप्यः ।

अस्य प्राणिमनुजयुद्धो यद्धमन्यन्त पन्य-

अन्या ध्यानव्यसनतनिभस्यप्रपञ्चोपनाजः ॥ १८ ॥

५. अन्तं पं धात्वा धात्व प्रणयमपदया स्यप्रत्यये प्रमुदा-

सुदृष्ट्या न्यस्तहस्ता लिखितरतपत्ररत्न पञ्चलाक्ष्यः ।
 सुदृष्ट्या न्यस्तहस्ता लिखितरतपत्ररत्न पञ्चलाक्ष्यः ।

मृत्प्राप्त्या विप्रशान्तनुयि मयात विमुक्तगामत्यभिहस्ता-
नन्वा इति आ मुनेः अपरिवृत भवन्मात्रभूमिर्निर्वाण

स्तिता हान्ता स्मिन् नूतन स्वयं नवमयन्माननूतनमनानू ॥ ३८ ॥

कान्ते कृष्णेऽभिभूते जगदवनपुषा बाहुना विग्रहेण
 क्षिप्ते सूनावनङ्गे पितरि जलपतौ निजिते सैन्यधूरैः ।
 वन्धौ दोषाकरे तु प्रथममपि मुखालोकभग्नप्रभावे
 लक्ष्म्यास्तेनेह तेने हरणमुख्यशोदौत्यदत्तस्पृहायाः ॥ ४० ॥
 मौक्तिकद्युतिजलोज्ज्वलमन्तर्मूर्ध्नि कुम्भयुगलं कलयद्भिः ।
 योऽवरोधविधुरैर्मलिताङ्गैर्वैरिभिः करिकुलैश्च सिपेवे ॥ ४१ ॥
 अर्थिष्वर्धितदुःस्थदुर्विधिलिपिर्बिन्दुकुम्भिकुम्भच्छिदा-
 सिंहः श्रीजयसिंहदेवनृपतिः श्रीवेङ्ग तस्मादभूत् ।
 सङ्ख्यासङ्ख्यहतायनोपवनवस्वर्वासिसन्तुष्टये
 चक्रे यः क्रतुचक्रपालमवनीशको न शक्तिश्रिये ॥ ४२ ॥
 पद्मा पद्ममपास्य पङ्कजनितं यस्मारिकेशावली-
 रोलम्बप्रविरोलदङ्गुलिदलं भेजे कराम्भोरुहम् ।
 शेषं वायुवशं विसृज्य सवलं दोर्नागभागादसिः
 कृष्णोऽपि प्रियमेलकाभिधमभूत्तत्तीर्थमेतद्भुजः ॥ ४३ ॥
 न्यस्यावश्यं शिरसि विरसं क्रन्दतां पादमेपां
 राज्यं ग्राह्यं द्रुतमिति रणे यः प्रतिज्ञां प्रतेने ।
 एतत्पादोपरि तु परितः स्वं परिन्यस्य मौलिं
 प्रीतेरन्तः प्रतिनृपतिभिः प्रत्युत प्रापि लक्ष्मीः ॥ ४४ ॥
 घाजभ्राजितयाजिराजिचरणक्षुण्णक्षमामण्डल-
 प्रोयत्क्षोदरुदम्बडम्बरपरिच्छिन्नाम्बरं सङ्गरे ।
 पत्न्यौक्षेयकदण्डघण्डितरिपुक्ष्मापालमालावृत्ति-
 व्यासक्तो न परं पुरन्दरपुरीनार्यः स्वकार्यक्षमाः ॥ ४५ ॥
 शोषः सैष जवायशोजलनिधौ शान्तिः प्रतापानले
 शशूणां शिरसि च्युतेऽपि हसितं नृत्तं कवन्त्येव्यपि ।
 सत्यं सद्गरसद्गरस्य महिमा सोत्साहमन्त्रस्थिते-
 र्यस्योर्थः करयाल एव स कथं सिद्धो न सिद्धापि यः ॥ ४६ ॥
 विहङ्गजसि गते भयादनिविट्गजसि ह्यगिरिं
 तदायदिशि यः स्फुरन्निद्र महोपशः क्षमारुहो ।

अरोपयदहो पथःपतितटेऽधुनाप्यन्यहं

ततोऽभ्युदयतो नवो रविनिशाधर्वा पादयो ॥ ४७ ॥

रक्षां रक्षितुमक्षमे दिशमपि इयामे सदुःखे यमे

यद्वृत्त्यैरभिभूतदक्षिणककुब्भागैर्विषो भावितिः ।

मा स्य ब्राह्महि दुःसहैरिति नताः पाराय वारांनिषे-

भेष्टः सेतुमुपं ततः कपिभयाच्छुक्षोभ रक्षोभरः ॥ ४८ ॥

पिलुसाशः पाशं निजतनुविनाशाय धमणः

शुचा भेजे विभ्रत्यपरहरितो यस्य च यशः ।

किमन्यचन्द्राकोविह दिशि गतौ यस्य च यशः-

प्रतापाभ्यामन्मःपतिपयसि दीनो निपततः ॥ ४९ ॥

पस्मिद्युत्तरदिग्गते बलबलच्युणांयलीभिः स्थली-

भूयं मेति नदीपतिर्हुतमयं मेरोः परेणागमत् ।

तेने किञ्च निवेतनं घनपतिः कैलासशैले सुख-

प्राप्तम्भन्यमना मनागपि न चामुञ्चतदं शूलिनः ॥ ५० ॥

तेजोयद्विहृताष्टदिगृष्टपसमिगञ्जानयूपोपमै-

नैदृष्टोऽपि पतिः क्षितेरिति दिशामूर्ध्याहुलीसप्रिभैः ।

आलानप्रतिमैर्दिगीक्षकरिणां दिग्मण्डपोत्तम्भन-

स्तम्भस्तोमनिभैश्च यस्य विजयस्तम्भैर्दिगन्ता ययुः ॥ ५१ ॥

गदं शार्ङ्गधरस्य शोम्बरमणि शूलायुधस्य शिपं

यस्मात्तस्य रवं परम्भदभृतः स्पृष्टोऽलीलाजये ।

उत्कर्षार्पतया पिलम्भतु भटो विदुर्धकषामा यशो-

नामा यस्य हृद्वा जहार तु फुतो युग्यं जरद्वाणः ॥ ५२ ॥

अस्य त्रिकसविप्रमस्य न मुदे श्लाघा जगद्वाङ्मि-
ल्लुपानामपिकष्टमष्टकुर्वा जेतायमेतायतो ।

क्षोणीकम्पिनि भूतभूलिनि बले यस्याहिविभेभरः

क्षोपो नाम ननाम धाम मुमुचे भानुर्नभोभूषणम् ॥ ५३ ॥

मान्तशम्भलो भामभोगिलोकः क्षिति जपन् ।

येन ययैरदेत्येन्द्रः पुरीपरिसरे दतः ॥ ५४ ॥

हृष्टोऽभ्युमुशालपञ्जः स्पृष्टुरालप्यानेन जिष्णुः स्वय-

भ्राजिष्णुर्मुदितः समुद्रनापनो रदोऽपि मुद्रामुद्रा ।

उत्क्षिप्ते किल वर्वरस्य शिरसि फूरस्य विश्वत्रयी-

जेतुर्येन तदा विधुन्तुदधिया भीतस्तु शीतश्रुतिः ॥ ५५ ॥

सञ्ज्ञते नृपतिशतैः कृताङ्घ्रिसेवः क्षमापालस्तदनु कुमारपालदेवः ।

निर्वाराविभवमुचापि येन मुष्टा निर्वारा रिपुवसुधा नितान्तपुष्टा ॥ ५६ ॥

सैन्यप्रकम्पितधराविधुरात्मकेषु पोतैरलङ्घ्यसलिलेषु धुना ।

श्रीजैनचैत्यरचनेन शिलोच्चयेषु यस्याजनिष्ठ चरणः शर-

यस्य सद्गानि सदा ह्यहेतोः स्वाद्यमुद्ग्वलयं दलयद्भिः

सिच्यते सुचिरसञ्चितशोकैर्यैरिभिर्नयनवारिभिरेव

दास्यवर्त्तिन इवास्य समुत्थश्वासनाशिततृणासु

प्रातराशु सलिलेन यदीयद्वारभूमिषु रजः

अग्रे हम्मीरवीरश्चिरमजिरमहीपादपः

कीडाभृङ्गः कलिङ्गः सदनवदनगो

अन्धः कर्णाटलाटौ

कोडस्तम्भाः स

कथ्यन्ते न महीभृतः

माहात्म्यं स्तुमहे तु

मर्षादामतिलङ्घ्यन्

ऽर्णोराजः स

दर्श

सनासना

वित्रस्तस्य चमूचरैः

प्रस्वेदाम्यु जगाल

क्षीणत्वं दाक्षिणात्या

दुःस्वादभूणि हूणी

कुब्जाऽऽसीत्कन्यकुब्जा

वृन्दं सदादिमे

कोदण्डं स्वकरे कुरुन

अस्तो वेत्ति नितम्बतो

युद्धक्षोणिषु दक्षिणः क्षि

द्वाद्दुर्मृत्युसदस्यचक्षुषि

जगज्जगत्समन्तः प्रचलजगद्गुणान्जनमथे-
पदोपिगन्धर्विर्देवपरिवृष्टः पौरुषदृष्टः ।
हयोन्मवानक्षोपाधिनरजसा सिन्धुपरिगतां
स्वर्मादृष्ट्य कोटाममिति दामितः पौडून्मपतिः ॥ ६५ ॥
पदं विजयसम्पदामजयपालदेवोऽभित-
प्रियन्धुपतिमृत्पुनरथ वनूय भूयद्भनः ।
रराज गुरुराजपद्मगति गलनृद्धिमित-
प्रियावयविशोपनाम्नुजसहयनेप्राप्रितः ॥ ६६ ॥
पस्मिन्पद्मनि घेदमनोऽङ्गुणभुधि भ्रान्तेऽपि मत्तप्रिये
नेदुर्नानु नृपा ज्ययापकचयः सेवामग्रीदया ।
शोकदश्यामनमानिमानपि पुनः प्रेक्ष्य प्रियो नापिपत्
दग्धमादृष्टमण्डलमण्डनविधौ कुर्यप्रयशामिव ॥ ६७ ॥
आजन्मप्राप्तहेतुभ्रमसमदददः कण्टकः कण्टकद्व-
प्रोणीर्षोऽपि भ्रल्लुपलशिलाभोगमुमाहुयोऽपि ।
अदुष्टं नक्षिपित्वा भृतपदमनयन्यस्य सेनाभदानं
नित्यानध्यानजैप्रत्यरतुरगभृतां पश्यतामप्यदृष्ट्याः ॥ ६८ ॥
तमहत्तमहं यद्वा यथा समं न समानये
यदि तदवर्ननेता नेति प्रणीतरणो रिपुः ।
किमपि न पुनः कर्तुं भर्तुः स यस्य दाशारु त-
प्रियतममुच्यतेप्राज्यं राज्यं सतामचलं ययः ॥ ६९ ॥
मूलं कर्तिलताततः समजनि श्रीमलराजो नृप-
स्तस्येष्टे करवेतिफल्गुफल्गुक्षमापालको बालकः ।
यस्मिं दण्डमग्नदृष्ट्यैव हर्षकृतये हर्षारभूमीदृष्ट-
प्रत्येदप्रभयं समर्पितवती मातेव कर्तुहलात् ॥ ७० ॥
सन्तापं यत्प्रतापस्य तुम्यैरसहिष्णुभिः ।
आपादमस्तकं चक्रे ध्रुवं यासोऽयगुण्डनम् ॥ ७१ ॥
रिपुर्ग्रीनेप्राभोपपरयनदीमातृकयशा
विशामीशो भौमः समनचदुदात्तस्तदनुजः ।
अलज्याधिस्तामः पुर पु विभक्ताधिपु फल-
प्रदेपुप्रदेयं विरचयति दार्नकरसिकः ॥ ७२ ॥

उत्क्षिप्ते किल वर्वरस्य शिरसि क्रूरस्य विश्वघर्षी-

जेतुयेन तदा विधुन्तुदधिया भीतस्तु शीतशुतिः ॥ ५५ ॥

सञ्जज्ञे वृपतिशतैः कृताङ्गिसेवः क्षमापालस्तदनु कुमारपालदेवः ।

निर्वाराविभवमुचापि येन मुष्टा निर्वारा रिपुवसुधा नितान्तपुष्टा ॥ ५६ ॥

सैन्यप्रकम्पितभराविभुरात्मकेषु पानैरलङ्घ्यसलिलेषु धुनीध्वेषु ।

ध्रौजैर्नभेत्यरचनेन शिलोचयेषु यस्याजनिष्ठ चरणः शरणं रिपूणाम् ॥ ५७ ॥

यस्य सप्रति सदा हयैर्नोः न्यायमुद्भवलयं दलयद्भिः ।

मिच्छन् मुचिरसभितशोकैरिभिर्नयनधारिभिरेव ॥ ५८ ॥

दास्यरारिन् इवास्य समुत्थश्चासनाशितवृणास्तु विपक्षाः ।

दातारागु मलिनेन पशोपयारभूमिषु रजः स्थापयन्ति ॥ ५९ ॥

भामे इमोर्ध्वारभिरमजिरमर्धोपादयः पादपद्म-

कांशभृद्भिः कलिद्भिः सदनवदनगो मेदपादः कपादः ।

भण्डः कर्णोदशो कृष्णमस्तुलायद्गोडादध्याङ्गः

कांशस्तम्भाः सभायामिनि वृपतिकुलेराकुलिरावृत्तो यः ॥ ६० ॥

हृद्यन्ते न मर्दाभृतः कनि मर्दापांसां मर्दादोभरा

मादाभ्यं मृमदे तु हेतुनिगमादेतस्य भेनोदरम् ।

न्यादाभित्तुदुगन् रमादमपद्यादिनीयादितो

न्यागनाः स उगाम ताद्वन्दमर्दाभागेषु नप्रांशतिः ॥ ६१ ॥

दशो दशाननपदशनैः कल्यान्तशिल्पात्तद-

द्वोदशमनामनाजिमतिनो यन्मदुमेतां पुनि ।

विश्रन्तस्त कम्पयिः मद् कथा नागिवश्य-प्रमा नुतः

स्त्रेदुन्तु उगान्ता ताद्वन्दुवाग्नुवग्रन्ता यतः ॥ ६२ ॥

श्रीमन्तं दादिगान्ता यारवदमृभन्तादशो वादवाशा-

दुन्तादधुनि दुन्ता दुन्तादधुनि दुन्ता ताद्वन्दो नाद्वन्दोदरा ।

दुन्तादधुनि दुन्ता ताद्वन्दो नाद्वन्दोदरा ।

दुन्तादधुनि दुन्ता ताद्वन्दो नाद्वन्दोदरा ।

दुन्तादधुनि दुन्ता ताद्वन्दो नाद्वन्दोदरा ।

दुन्तादधुनि दुन्ता ताद्वन्दो नाद्वन्दोदरा ।

जगद्धन्यम्मन्यः प्रवलजलदुर्गार्जनमये-
 र्यदीपैरुद्यद्भिर्वलपरिवृढैः पौरुषदृढैः ।
 हयोत्खातक्षोणीयिततरजसा सिन्धुपरिखां
 स्थलीकृत्य प्रीडासमिति शमितः कौड्मपतिः ॥ ६५ ॥
 पदं विजयसम्पदामजयपालदेवोऽखिल-
 द्विपन्तृपतिमृत्पुभूरप यभूय भूवल्लभः ।
 रराज सुरराजवज्रगति यस्तनूडिम्वित-
 प्रियाचययिलोचनाम्युजसहस्रनेप्राश्रितः ॥ ६६ ॥
 यस्मिन्पश्यति चेद्मनोऽङ्गणभुवि भ्रान्तेऽपि मत्तद्विपं
 नेशुर्नाशु नृपा व्यपायकचयः सेवामयप्रोडया ।
 शोकश्यामतमानिमानपि पुनः प्रेक्ष्य द्विपो नापिपत्
 दग्धक्ष्मास्त्वखण्डखण्डनविधौ कुर्यन्नवज्ञामिव ॥ ६७ ॥
 आजन्मग्रासहेतुभ्रमसमदहदः कण्टकाः कण्टकद्व-
 द्रोणीचीरकृत्यचोऽपि श्वलद्वुपलशिलाभोगभुम्राङ्गयोऽपि ।
 अङ्गुष्ठं नर्त्तयित्वा भृतपदमभवन्पत्य सेनाभदानां
 नित्यानध्यानजैत्रत्यरतुरगभृतां पश्यतामप्यदृश्याः ॥ ६८ ॥
 तमदतमहं यद्धा यध्या समं न समानये
 यदि तदवर्नानेता नेति प्रणीतरणो रिपुः ।
 किमपि न पुनः कर्तुं भर्तुः स यस्य शशाक त-
 क्षिपतममुच्यत्प्राज्यं राज्यं सतामचलं ययः ॥ ६९ ॥
 मूलं कीर्त्तिलताततेः समजनि श्रीमूलराजो नृप-
 स्तत्पट्टे करकेलिकन्दुककलक्ष्मापालको बालकः ।
 यस्मै दण्डमखण्डहर्षकृतये हर्म्मोरभूमोद्ध-
 मस्वेदप्रभवं समर्पितवती मातेय कौतुहलात् ॥ ७० ॥
 सन्तापं यत्प्रतापस्य तुरुष्कैरसहिष्णुभिः ।
 आपादमस्तकं चक्रे भुवं यासोऽयगुण्डनम् ॥ ७१ ॥
 रिपुस्त्रीनेत्राग्भोधयरयनदीमातृकपशा
 विशामीशो भीमः समभवदुदात्तस्तदनुजः ।
 अलन्थाधिस्तोमः पुर पु विभक्ताधिपु फल-
 मनेपु प्रवेपं विरचयति दानैकरसिकः ॥ ७२ ॥

उत्क्षिप्ते किल वर्वरस्य शिरसि क्रूरस्य विश्वत्रयी-

जेतुर्धनं तदा विधुन्तुदधिया भीतस्तु शीतद्युतिः ॥ ५५ ॥

सञ्ज्ञे नृपतिशतैः कृताङ्घ्रिसेवः क्षमापालस्तदनु कुमारपालदेवः ।

निर्वाराविभवमुचापि येन मुष्टा निर्वारा रिपुवसुधा नितान्तपुष्टा ॥ ५६ ॥

सैन्यप्रकम्पितधराविधुरात्मकेषु पातैरलङ्घ्यसलिलेषु धुनीधवेषु ।

श्रीजैनचैत्यरचनेन शिलोचयेषु यस्याजनिष्ट चरणः शरणं रिपूणाम् ॥ ५७ ॥

यस्य सद्गतिं सदा हयहेतोः खाद्यमुद्गवल्यं दलयद्भिः ।

सिच्यते सुचिरसञ्चितशोकैर्वैरिभिर्नयनवारिभिरेव ॥ ५८ ॥

दास्यवर्तिन इयास्य समुत्थश्वासनाशितनृणास्तु विपक्षाः ।

प्रातराशु सलिलेन यदीपद्वारभूमिषु रजः स्थगयन्ति ॥ ५९ ॥

अग्रे हम्मीरवीरधिरमजिरमहोपादपः पादपद्म-

कीडाभृङ्गः कलिङ्गः सदनवदनगो मेदपाटः कपाटः ।

अन्धः कर्णाटलाटी कुम्भरुमुरलावद्गौडाङ्गचौडाः

क्रोडस्तम्भाः सभायामिति नृपतिकुलेराकुलेरावृता यः ॥ ६० ॥

कप्यन्ते न महीभृतः कति महीपांसो महीशेखरा

माहात्म्यं स्तुमहे तु हेतुनिगमादेतस्य चेतोहरम् ।

मर्यादामतिलङ्घयन् रसलसयद्वाहिनीवाहितो

ऽर्णोराजः स जगाम जाङ्गलमहीभागेषु भ्रमोन्नतिः ॥ ६१ ॥

दर्शं दर्शमसद्यदर्शनकचं कल्पान्तशिल्पान्तरु-

प्रकाटद्वसनासनानिमज्जितो यत्सङ्गसेलां युधि ।

विग्रस्तस्य चमूचरैः सह तथा प्राग्विद्वलक्ष्मा भुजः

प्रसेदाभ्यु जगाल जाङ्गलमुषोऽभूवन्नृपा यथा ॥ ६२ ॥

क्षीणत्वं दाक्षिणात्या व्यरचयदमुचन्मालर्षो बालर्षीक्षा-

दुःखादभूणि हृणां शुचमभिन दधी जाङ्गला नाङ्गलीलाम् ।

कुन्ताऽऽमोन्मथकुन्ता शिरसि मुननरान्कीदृणां कङ्कणानां

वृन्दं रोदाट्टिभेदावनिभूति चलिने पात्रया यत्र गेह्रे ॥ ६३ ॥

कोदण्डं स्वक्रे कुरुते कुरुते मथं गलत्रङ्ग-

ग्रन्तां वेनि निनयन्तो न यमनं कारो न योरोणिनः ।

युद्धशोणिषु दक्षिणः शिनिगनिने क्षोददक्षादय-

दादुर्वन्धुमहधपधुषि मुदुपेग्मिन् धनुर्गुव्यनि ॥ ६४ ॥

जगदन्यम्मन्यः प्रवलजलवृगोर्जनमपे-
 र्यदीपैर्यद्विर्वेलपरिवृढैः पौरुषददः ।
 हयोत्त्रातक्षोणीयिततरजसा सिन्धुपरिम्बां
 स्थलीकृत्य प्रीडासमिति शमितः कौड्गणपतिः ॥ ६५ ॥
 पदं विजयसम्पदामजयपालदेवोऽस्तित-
 विपन्नुपतिमृत्पुभूरथ वभूय भूवाद्वनः ।
 रराज सुरराजयज्ञगति यस्तनूदिमित-
 प्रियाययविलोचनाम्पुजसहस्रनेत्राभितः ॥ ६६ ॥
 यस्मिन्पश्यति वेदमनोऽङ्गणभुवि भ्रान्तेऽपि मनविपे
 नेशुनांशु नृपा व्यवायकयः सेवामयमादया ।
 शोकदयामतमानिमानपि पुनः प्रेक्ष्य विपों नापिपन्
 दग्धक्षमाह्वयणदृष्टनविधौ कुपेन्नयज्ञाभिव ॥ ६७ ॥
 आजन्मग्रासहेतुभ्रमसमदददः कण्टकः कण्टकः
 द्रोणीपीतकृत्यचोऽपि शरलदुपलशिलाभोगमुद्राङ्गुलिः ।
 अङ्गुष्ठं नर्त्तयित्वा भूतपदमनयन्यस्य सेनामदानां
 नित्यानप्यानजैश्वर्यरतुरगभृतां पश्यतामप्यददयाः ॥ ६८ ॥
 तमहतमहं यज्ञा यथा रामं न समानये
 यदि तववर्ननेता नेति प्रणोतरणो रिपुः ।
 किमपि न पुनः कर्तुं नर्तुः स यस्य दायाक त-
 प्रियतममुपप्राप्तं रात्रं सगामयत्तं ययः ॥ ६९ ॥
 मूलं कीर्त्तितगततेः समजनि भ्रामुतराजो गुप-
 स्तत्पदे कयेतिरनुकूलस्मापालको दातव्यः ।
 यस्मिन् दण्डमगणदहर्षितये हर्म्भारगुमाह-
 म्प्रदेदमभयं समर्पितयती मातेव कीनुहतात् ॥ ७० ॥
 सन्तापं पापतापस्य तुष्टयैरसदिष्टुभिः ।
 आपादमलकः पके भुवं दासोऽयमुष्टवत् ॥ ७१ ॥
 रिपुर्त्राणेद्रागभोषणपवदीमानृदपदा
 विद्यामाता भ्रामः समनवदुदात्ततनुजः ।
 भवप्रापितोमः पुर पु विनयतिपु पल-
 २ विरचयति दार्ढ्यरति ॥ ७२ ॥

संलीनानामनुतटवनं तीरविश्रान्तनीर-

स्त्रीतुल्यानां यदरिसुदृशां दिक्षु रेजुर्मुञ्चानि ।

उत्कृष्टोलः सह बहुविधैरेव रत्नाकरोऽयं

राश्री रत्नान्यतनुत वहिः सोमनामानि मन्ये ॥ ७३ ॥

धाम्नां धाम कुमारपालधरिणीपालप्रसादास्पदं

चौलुक्यो धवलद्वभूर्गुण्मतिः श्रीभीमपट्टीपतिः ।

अर्णोराजनृपो न्यधत्त नृपतिं मामेतदीयः पिता

मत्तैव लवणप्रसादनृपतौ क्षमाभारमेव व्यधात् ॥ ७४ ॥

यत्स्वद्वदण्डयमुनाम्भसि मेदपाट-

चन्द्रायतीपुरपती त्रिदिवाय मग्नौ ।

चक्राम चक्रमवनेरथ पूर्णमर्णो-

राजस्य तस्य तनयो लवणप्रसादः ॥ ७५ ॥

धारारण्यधिलङ्घनैरतिघनै रीणाप्यरीणामहो

राजिर्वाजिजित्यरत्यरगतिविंशस्य यस्याहवे ।

स्यामात्यक्रमकर्ममर्मरवानाकर्णयन्ती गता

प्राणत्राणवनायनायपि भिया मिथ्या न विश्राम्यति ॥ ७६ ॥

कोपाम्निज्वलितास्तदस्थवलवत्फूत्कारविस्फारिता

निर्भग्नाश्रणेन काचकुतपप्रापा निकाया द्विषाम् ।

तदुत्कीर्त्तिमिपद्रवन्नयमपीचक्रेण चक्रेऽम्बरं

श्यामं यस्य यशःपयोभिरभितः प्रक्षालितं निर्मलैः ॥ ७७ ॥

किं वण्यो लवणप्रसादनृपतिः पाणौ कृपाणच्छलं

कालं बालमहो महोभरजितादादाय शूरादपि ।

यो मुष्टिग्रहलालितं प्रतिपदं कोपारुणः कम्पयन्

दिग्नेता रिपुमुण्डभोदकचयैरुच्चैरुचं नीतवान् ॥ ७८ ॥

नताशेषप्रेपिक्षितिपकृतपूजः प्रतिपदं

तनूजस्तस्यास्ते भुजगजगदीशद्युतिपशाः ।

अधीशो धीराणां धवलकुलधौरेयधवलः

श्रियां सौधं धीमान् धवलचरितो वीरधवलः ॥ ७९ ॥

देशोऽरण्यप्रदेशो नगरमगरसा कन्दरा मन्दिराली

तूली धूलीनिवेशस्तृणभूतकवरीधानमेवोपधानम् ।

कायच्छायाऽनुगती प्रतिदिनमशनं कन्दमूलं दुकूलं
 यत्कं दारिद्र्यकल्कं सचिव इति शुचिर्षद्विषां राज्यलक्ष्मीः॥८०॥
 न किं स हरितुल्यतास्तुतिषु लज्जते यज्जितै-
 ररातिनिवहैर्महागिरिशुद्धागृहैकस्थैः ।
 विजित्य मृगवैरिणो निजपुरे नियुक्ताः स्वयं
 गृहोपवनभूरुहां विरचयन्ति रक्षां किल ॥ ८१ ॥
 दूरं दुर्ललितेन यस्य महसा शङ्केऽम्बरं त्याजिता
 कीर्तिर्वारमहीभृतां तव भवद्वैलक्ष्यकृष्णच्छविः ।
 गूढस्माथरकुञ्जपुञ्जसदनोत्सङ्गे तमच्छयना
 चमो नाशविनाशमेव रुदतीवाप्सोपमैर्निर्झरः ॥ ८२ ॥
 अन्तर्व्यामस्त्रयन्तीमपुरमधु विधुच्छद्यशुभ्रच्छदं दिक्-
 पत्रं नक्षत्रलक्षच्छलजलकणिकं भानुमन्नापरागम् ।
 भ्रान्तध्वान्तविरेफज्वरगिरिध्याजकिञ्जलमेत-
 द्दीप्तां नीलाम्बुजस्य श्रवति धियदहो ययशस्तांयराशां ॥८३॥
 अप्रासतादृशगुणां युषति नितम्ब-
 स्तम्बस्तनस्तवकभारभृताऽहसन् याः ।
 प्रासासु यस्य पृतनासु पुरे रिपूणां
 ताव्नासफाललसिता हसितास्तयाऽपि ॥ ८४ ॥
 प्रतिदिनमपि रीद्वैर्यस्य तप्तः प्रतापै-
 रिति समिति समेतः सम्प्रविष्टोऽसिदण्डे ।
 जिगमिपुररियर्गः स्वर्गमग्रे तडागं
 हिममगमिव मेने भानुमानन्दमग्नः ॥ ८५ ॥
 यस्य न्यथितपापपापलचलपाराचयीषीचय-
 व्यस्तप्रस्तसमस्तसैनिकजनव्यालोकशोकाकुलाः ।
 सेदस्वेदमयं पयःकणगणं भाले दधुर्भास्तु
 व्यक्तं भोक्तिवद्वयन्धनमिव प्रत्यर्षिपृथ्वाभुजः ॥ ८६ ॥
 मुञ्चे मुञ्चेपु यस्मिन् रिपुनृनिवरः केदायव्योमकेश-
 व्रह्मादीनां पदान्तरपि मनसि पृतै रक्षितो न क्षतेन्यः ।
 रक्षन्नात्मानमात्मकमकमलपुगप्रासवेगप्रतादा-
 देताभ्यां देयानन्दः रुध्रमिव भुवने नापिकोऽभून्वन्नायः ॥८७॥

यत्स्वद्वक्षतकुम्भिकुम्भविगलत्कीलालकहोलिनी-

पङ्क्तिर्न्यक्तयशोमहीरुहमहो निर्मूलयन्ती द्विपाम् ।

तेषामेवमहोदवानलभरं शान्तिं नयन्ती ययौ

मुक्तामण्डलमण्डिताभ्युधिमगात्तेनैव रत्नाकरः ॥ ८८ ॥

यद्दोर्मण्डलकुण्डलीकृतधनुःप्रोद्गानकाण्डावलि-

न्यासत्रासपराः परं प्रियतमा नेशुर्द्विपां वक्षसः ।

तासामप्युरसो रसोत्तरलसदुःखातुराणामयं

कन्दर्पः करकोटिकुण्डनदरादूरेण तूर्णं ययौ ॥ ८९ ॥

प्रत्याकारच्छलगुह्यदरीनिःसृतः श्यामकान्तिः

सर्पन्सर्पश्रियमकलययस्य पाणौ कृपाणः ।

यं व्यालोक्य प्रसृमरयशोराशिनिर्मोकभाजं

द्वेपिक्षोणीपरिवृद्धमहोदीपकः प्राप शान्तिम् ॥ ९० ॥

युद्धपर्वणि कदापि न दृष्टं यस्य पृष्ठमसुहृन्निकुरन्मैः ।

सप्रतिज्ञमिव धीक्षितुमुक्तैस्तैश्चिरादनुचरत्वमभाजि ॥ ९१ ॥

कुण्डलप्रतिमितस्यभुजाभ्यां यश्चतुर्भुज इव प्रतिभाति ।

चारुचक्रमनुबन्धि दधानो बाणयुद्धजितकामविपक्षः ॥ ९२ ॥

यत्पदाम्बुजपुगं रणभूलीधूसरं चिकुरमार्जनिकाभिः ।

मार्जयन्ति विनता रिपुनार्यः श्रीनिकेतमिव हस्तभृताभिः ॥ ९३ ॥

यद्दानप्रभवप्रभूतकनकप्राग्भारसारस्फुर-

क्षेप्यप्रचयं प्रकम्पितरुचः प्रेक्ष्य विजातिप्रियाः ।

विन्ध्योल्लासभयाद्धटोद्भवमुनेर्योग्योप्युपेतो न य-

ल्लोषामुत्रिकया तिरस्कृतिगिरा तस्मादुपालभ्यते ॥ ९४ ॥

यस्मिन्दाननिदानकाञ्चनचयस्मेरत्करं कर्णिको-

त्तालस्तालदलं न बाण्डति जनः प्राणप्रियाधीतये ।

तस्मान्मूलपथेऽग्निले फलगलन्मैरयसिक्तोद्धृत-

नृण्याभिलृणराज ण्य समभूतध्याभिधानस्ततः ॥ ९५ ॥

भूमद्विप्रतिधिम्यतोरणदलं प्रोदप्रतापोच्छल-

त्योयदीपमदध्रुग्नयशसा लिप्तं सुधास्पर्शिना ।

पद्मासन्न विभाति वारधयलक्षोणाशान्ध्रं पुरो

युद्धक्रुद्धविरोधितोधिपरिग्राहिकारभाराजलम् ॥ ९६ ॥

उपाजं विभुनाञ्जना वसुमन्ता च नाता वशं
 क सम्यगिति महामनां पुनभरे भवेयं सुम्ना ।
 अनेन यदिर्नरिति रघूदसभाजनं भोजनः
 धियामिति सभाजनैः शुचिचिचारमूने वचः ॥ ९७ ॥
 पेशोऽपं प्रभितोऽप्रतिः प्रभवति प्राग्वाट इत्याद्या
 पुण्यः पुण्यसुभासरेन शुचिना संश्लेषतेऽकृषिः ।
 दिग्गमप्यरत्नभिरां सुवरितप्रामादप्रामादगन्
 पंक्तिं पेशनयोऽनुते मनुते यः स्वर्धुनीस्पर्दिनाम् ॥ ९८ ॥
 भक्तिपदो यदि तन्मृतां शुग्गुणधेप्रिर्जलस्तत्पुत-
 स्तेजस्यो यदि धामनां यदि गन्धगूढामणिधेस्तुतः ।
 पेशोऽस्मिन्नजनिष्ट विष्टपचमत्पराति कर्त्तिप्रभा-
 शुभो मीकिकरत्नयत्तचनयध्रीमणित्तधण्डपः ॥ ९९ ॥
 धण्डप्रमाद इति तस्य गुतस्ततोऽभू-
 र्गर्त्तकीर्त्तिनिर्णयलितेऽभ्यरभित्तिभागे ।
 हलां ललां लिपिरथस्य रथाद्भवन्धोः
 कीदारभः प्रकटमेहरभाद्गोभी ॥ १०० ॥
 समजनि जिनसेवानित्यहेषाकवृत्तिः
 प्रगुणगुणगणध्रास्तस्य कान्ता जगध्रीः ।
 जगनि घनतमांभिः कदमले मानसान्तः
 बिल बिलसुति यस्याः द्रुब्धसो विवेकः ॥ १०१ ॥
 माधुर्यधुर्यमधुरांभगुणैरुशोभ-
 निष्कम्पसम्पदलिनांनलिनीयनध्रीः ।
 गुरस्ततस्तनुभयोऽनुभयोपभुक्त-
 भाग्यप्रभावविभवो नयभूर्यभूव ॥ १०२ ॥
 ॥ धामानुदयाचलोऽज्यलकचिर्मध्यं दधानो जनं
 शूरः प्रूरतमः समुचयभिदाशूरः कथं वर्णते ।
 अन्योन्यव्यतिपद्मसद्गतकचिच्योमच्छले पल्लवे
 तेजःकीर्त्तिमिषेण चक्रमिधुनं संयोजयमास यः ॥ १०३ ॥
 धाता वातायन इव धियां तस्य निःसीमकीर्त्ति-
 स्तोमः मांमः समजनि जनालोकनीयः कर्त्तायान् ।

देवो देवेष्विव जिनपतिर्मानसे मानसेका-

यस्यावश्यं नृपतिषु पतिः सिन्दराजो रराज ॥ १०४ ॥

विश्वानन्दकरः सदा गुरुचिर्जामृतपूतोन्नतिः

सोमः कोऽपि पवित्रचित्रविकसद्देवेशधर्मोन्नतिः ।

चक्रे मार्गणपाणिशुक्तिकुहरं यः स्वातिवृष्टिप्रजै-

र्मुक्तैर्मौक्तिकनिर्मलं शुचि यशो दिकामिनीभूषणम् ॥ १०५ ॥

एतस्य विकसद्भारामस्याजनि वल्लभा ।

सीता भूतनयाप्येषा न कुशीलबलन्मतिः ॥ १०६ ॥

आशाराज इति व्यराजयदथ क्षमावण्डमावण्डल-

प्रीडासिन्धुरपश्यतोहरयशःस्तोमेन पुत्रस्तयोः ।

श्रीमान्सोमसमुद्भवो निजभवेऽम्भोधौ गिरीशान्गुरु-

न्सेतुकृत्य तिरोदधे स्वकुलजाहङ्कारमुष्णद्युतः ॥ १०७ ॥

यस्तीर्थाणां प्रकरमकरोल्लोकनिर्माणकर्मा-

लङ्कर्मणो विधिरधिगतः सोऽभ्युजन्माङ्गजन्मा ।

आभ्यामुद्यैस्तदपि विजितं यो विचिन्त्येति चित्ते

भक्तिं धोमानकृत जननीपादयोरादरेण ॥ १०८ ॥

दत्तालोकेऽर्थिलोके सुरसुरभिरिव भ्राजते यस्य घाणी

चेतोवृत्तिश्च चिन्तामणिरिव फलदः कल्पशार्ङ्गव पाणिः ।

स्तुत्योऽर्सा फस्य न स्यादमरगिरिसमः सूरसोमप्रसर्प-

त्तेजःपुञ्जामिनश्रौलसितसितपशोदम्भजम्भारिकुम्भी ॥ १०९ ॥

तस्य प्रिया मुदमयत्त पिनाकपाणेर्देवी कुमारजननीव कुमारदेवी ।

इन्दुः सदा रिपुरजीयत पङ्कजश्रीसर्वस्वदानमुदितेन मुखेन यस्याः ॥ ११० ॥

कान्तस्यान्तमरावरैकवरला कल्पद्रुकल्पाङ्गज-

श्रेणीनन्दनमूमिरद्भुतमतिक्षीरोदचन्द्रशुतिः ।

शश्वद्विन्धविनाशतत्परिभयाधःकारनागारथा

या मुक्ताफलनिर्मलशुतिगुणाभिव्यक्तिशुक्तिर्वभौ ॥ १११ ॥

चत्वारस्तनया नयाहतिरसाः कंसारिदोषिंक्रमा

गोदावर्य इवोज्ज्वला दृढितरः मस प्रमृतास्त्रयोः ।

आत्मद्वादशानां यदीपवदनलंभे सुधादाधिति-

वैवस्वद्वद्वाभितार्कनरतोच्चेदाग्रगन्मादयन् ॥ ११२ ॥

लावण्याद्ग इति शुतिव्यतिकरैः सत्याभिधानोऽभवत्

शङ्के शङ्करकोपविभ्रमभरादासीदनङ्गः स्मरः ।

सर्पाङ्गं सुभगोऽयमित्यनिमिषस्त्रीण्येन वाल्मे हृतः

त्यक्त्वा भूवलपं सुरेन्द्रसदसि क्रीडातर्ति निर्ममी ॥ ११३ ॥

मालदेव इति देयनाधिपश्चोरभूतदनुभूविभूतिभूः ।

धर्मकर्मधिषणावशो यशोराशिदासितसितशुतिशुतिः ॥ ११४ ॥

रक्तः सद्गतिभाषभाजि चरणे स्मेरास्पपङ्केरुह-

प्रर्णाङ्गपरमेष्ठिवाहनतया प्राप्तः प्रतिष्ठां पराम् ।

मलप्रिर्मलमानसेन समपं कापि श्रयन्पङ्क्तिं

यिष्वे राजति राजहंस इव यः संशुद्धपक्षद्वयः ॥ ११५ ॥

आस्ते तस्य सुधारहस्यरुचितानिष्ठः कनिष्ठः कृती

घन्धुर्यन्पुरघुद्विवांशमधुरः श्रीयस्तुपालाभिधः ।

शानाम्भोरुहफोदरे ध्रमरतां मारुद्रसाम्यं यशः-

सोमे शौरितुलां च यस्य महिमक्षीरोदर्पा मं दर्पा ॥ ११६ ॥

हस्ताग्रन्यस्तसारस्वतरसरसनप्राप्तमाहात्म्यलक्ष्मी-

स्तेजःपालस्ततोऽसां जयति यस्तुभैरः पूर्यन्दक्षिणाशाम् ।

यद्बुद्धिः कल्पितोरुमिषगहनपरक्षोणिभृदृद्विसम्भ-

द्वोषामुद्राधिपश्च स्फुरति लसदिनस्कारसञ्चारहेतुः ॥ ११७ ॥

तदिमं मौलिषु मौलिं कुरुषे कुरुषे ! मकलसचिपानाम् ।

क्षितिधय ! तत्तय दोष्णोर्विष्णोरिव भवति विभ्रामः ॥ ११८ ॥

श्रुत्येति मुदितद्वयः पुण्यप्रागल्भ्यलभ्यसन्ध्यागिरम् ।

अनयोरनयोजिततयोर्धरणिधयं व्यधित धरणिधयः ॥ ११९ ॥

सोऽयं प्रग्रातकीर्तिः मुजनजनमनःपधयोधुष्णाधामा

धीतेजःपालनामा स्फुरति मतिलतास्थानकल्पदुग्धः ।

पाठारम्भाय लक्ष्म्या दुहितुरिव दधत्पद्विषं वर्णयवर्णा

मुक्तादम्भेन गम्भोरिमगरिमगुर्णयः पयोराशिरामोत् ॥ १२० ॥

दिग्पात्रोत्सवयोरयोरपयलक्षोणीषवाध्यामिनं

प्राज्यं राज्यरथस्य भारमभितः स्वरुधे दण्डोलया ।

भाति धातरि दक्षिणे समगुणे श्रीयस्तुपालः कथं

न श्लाघ्यः स्वयमद्वराजतनुजः कथं स यामस्थितिः ॥ १२१ ॥

यत्कीर्त्तिप्रसरैः परस्परपरिस्पन्दोर्ध्ववर्धिष्णुभि-

र्दूरं दारितमेतदम्बरमिह भ्रष्टं भुवो मण्डले ।

राशीभावचरिष्णुमानमकरायाकीर्णमर्णःपति-

व्याजादञ्जनमञ्जुलच्छवि न कैः प्रत्यक्षमुत्प्रेक्ष्यते ॥ १२२ ॥

नीता वशं विपमवारिगुणेन बाहु-

स्तम्भे घृता कनकशृङ्खलिकाभियोगात् ।

श्रीयेन सिन्धुरवधूरिव सूरि वर्ष-

दानप्रमोदितयनोदितमार्गणालिः ॥ १२३ ॥

धाम्नि स्वर्धामशैलं प्रियवचसि सुधामानने यामिनीशं

कण्ठे वैकुण्ठशङ्खं भुजशिल्परयुगे जम्भजित्कुम्भिकुम्भौ ।

पुण्योत्पन्नस्य यस्य स्वयमसमचमत्कारिरूपस्य पाणी

प्रत्यक्षं कल्पवृक्षं जगति जनयतश्चातुरी भातु धातुः ॥ १२४ ॥

लावण्यद्रवकूपरूपसुभगे निःशेषचेतस्विना-

मन्तर्वासिनि धाम्यशंवदमर्धौ राजप्रसादोज्ज्वले ।

एतस्मिन्नुमनोमनोरमगुणैर्विद्वं च विश्वत्रयं

यद्यदुर्वचि सांऽपि सम्प्रति पदभ्रष्टो मनोभूरभूत् ॥ १२५ ॥

अम्भोदध्रमभाजि दुर्जनजने दयामायमानशुतां

तन्याने भुवनेषु दुस्तमनःस्त्रोमं कुकीर्त्तिच्छलात् ।

लग्नाचश्रमराममार्गणमुन्मथ्यातश्रुतिद्वारत-

स्तृणं मानसमानशो सुमनसां हंसोज्ज्वलैर्यदुणैः ॥ १२६ ॥

मूलस्थूलहरित्करिस्तिरपदं शुभ्रप्रभं भूमिभृद्-

दम्नस्तम्भभरं नभःसुरमरिदगाज्यजघ्राजिनम् ।

उत्तुष्टं जगतीनलेऽतुल्यशस्त्रासादमासाय य-

धिन्तातातफलप्रदोऽवनिजने देवोऽस्तु सेवोन्मुखे ॥ १२७ ॥

इन्दुविन्दुरापां सुरेश्वरसरित् टिण्डीरपिण्डः पति-

र्भासां पितृमन्दलो विभु नभः श्रावत्सलक्ष्मा किल ।

कैलासत्रिदशेनशम्भुहिमवत्पापोऽस्तु मुक्ताफल-

स्त्रोमः कामलवाल्मुकाजस्य य यशःक्षीरोदधौ कीमुदी ॥ १२८ ॥

गर्जन्निररक्तुत्तरे मुरजिनि प्रोदोमिभिर्नृत्यति

क्षोरान्धो कन्दहंसिकारुन्दहर्गद्गजले गायति ।

श्यामाकामुकपारिषादर्वकयुतो विभ्रत्रयीसम्मद-
 धीढानादकसूत्रधारपदयीं यत्कीर्त्तिपुरो ययी ॥ १२९ ॥
 उद्धृतप्रतिभाद्भुतस्य मतिमचन्द्रस्य चिद्रूपता-
 माहात्म्यं स्तुमहे किमस्य निखिलग्रन्थाब्धिमन्यात्मनः ।
 दुःस्थानां प्रतिभूभृतीव विदधौ भालस्थलस्थापिता
 दृक्पातैर्विन्तथैव येन कचिता कापि त्रिलोकीकवेः ॥ १३० ॥
 यत्कीर्त्तिः स्वैरर्मराचणमदसमदभ्रान्तभृद्भालिगीतैः
 स्फूर्जद्गजानिनादस्फुरदुस्मुरजोह्लासितायाः सितायाः ।
 नित्यं नृत्तं गृजन्त्याः शिरसि सुरगिरिश्वाक्यारीप्रचार-
 स्पष्टप्रभ्रष्टहारापलिगलितमणिभ्रान्तिमापान्ति ताराः ॥ १३१ ॥
 अस्मद्गोपैकमित्रं त्यमसि निशि शशां प्रीडया पीडयेद्यः
 शङ्के पङ्केरुहः श्रारिति गदितुमिव प्रीतियुक्ता नियुक्ता ।
 तत्प्राप्त्या यस्य नाग्नः कुपित इव करो दानशोभी यशोभि-
 र्भृत्यैश्चक्रे तथेन्द्रं प्रियगति स यथा लक्ष्यते नेक्षितोऽपि ॥ १३२ ॥
 जाता कृष्णपदालिप्रया जलनिधेर्दुष्कर्मभिर्निम्नगा
 घट्टेयं परिभाज्य यत्किल दर्शो क्षम्पां पुरा वैभवे ।
 तन्मन्येऽस्य कराग्रसम्भृतजनिर्भृत्या गुणश्रेयसी
 कीर्त्तिः क्वाप्तिमयाप्य काप्यभिनवा गङ्गेयमुज्जृम्भते ॥ १३३ ॥
 भर्तुर्वैषम्यं विधाय कितयः कोऽप्येति मामुन्मना-
 स्तेनामुं विजये ! निवारय यतां मे नीलकण्ठः प्रियः ।
 जल्पन्तीति सती यदीययशसा श्रुध्रोत्कृते सर्वत-
 म्रैलोक्येऽपि पिनाकिना सशपथं प्रत्यायिता पार्वती ॥ १३४ ॥
 क्षीरान्धिल्लुठति क्षितां फणिपतिः स्फारस्फुरत्स्फूर्त्त-
 र्गद्गा निम्नमुखी करोत्यलियधूलोकैरवकै रवम् ।
 अन्तःसन्ततमङ्गपङ्कमिपतश्चन्द्रोऽपि तद्रोपित-
 म्लानिर्दानिवरस्य यस्य यशसा तूर्णं हते वैभवैः ॥ १३५ ॥
 प्रतीता नातीनामुपरि परिपाकेन रमते
 मतिर्दवे सेवा सकलकरणैकान्तकरणम् ।
 अहो यस्यावदयं शठरिपुहृदभाणहरणं
 रणं दीने दानं सपदि विषदेकक्षयलयः ॥ १३६ ॥

कोपाटोपपरैः परैश्चलचमूरद्रत्नुरङ्गक्षत-
 क्षोणिक्षोदवशादशोपि जलधिर्धैः स्तम्भतीर्थं पुरे ।
 स्वेदाम्भस्तदिनोघटाघटनया श्रीवस्तुपालस्फुर-
 त्तेजस्तिग्मगमस्तिना प्रतनुभिस्तैरेव सम्पूरितः ॥ १३७ ॥
 यः प्रत्यर्धिक्षितिपतिकरिच्छेदमेदस्त्रिशक्ति-
 र्मुक्तागौरैरवनिवलयं कीर्त्तिपूरैरपूरि ।
 तं बलान्तं युधि विधुरयामास सङ्ग्रामसिंहं
 निस्त्रिशो यत्करपरिचिनः कृष्णसारोऽपि चित्रम् ॥ १३८ ॥
 ख्यातः सङ्ग्रामसिंहो वा शङ्खो वा सिन्धुराजनूः ।
 संयुध्य भङ्ग्यमानोऽय युद्धे सत्याभिघोऽभवत् ॥ १३९ ॥
 भग्नः शङ्ख इति स्वरैर्दिविषदामाक्षिप्य लक्ष्मीमुखं
 लक्ष्मीशः किल शङ्खलक्ष्मणि करे चिक्षेप चक्षुश्चलम् ।
 कीर्त्या लुप्तमयोक्ष्य शङ्खममलं यस्य स्वयं विस्मयं
 गच्छन्कश्मलसिन्धुराजतनुभूकीर्त्या कृतार्थाकृतः ॥ १४० ॥
 असौ कीर्त्ताः स्वका मन्त्री कामं श्रीणि जगन्त्यनु ।
 वस्तुपालोऽरिसामन्तयशसामन्तकोऽक्षिपत् ॥ १४१ ॥
 पद्माभिरामहस्तेन महस्तेन प्रतन्यता ।
 रविणेव तमःस्तोमः समस्तो महता हतः ॥ १४२ ॥
 संयोजितेन मणिमण्डितशातकुम्भ-
 कुम्भत्विषा शुचिनखेन करद्वयेन ।
 मालिस्थितेन जिननाथसनाथमध्य-
 प्रासादवद्दिनमुखे क्षणमीक्ष्यते यः ॥ १४३ ॥
 मालिन्यं मुमुचे जगन्नपशुचेरकेंद्रमन्दाकिनी-
 सम्पर्कादपि यत्र दुर्दमतमःसम्यन्धवन्भूकृतम् ।
 आकाशेन तदप्यमुच्यते चिरं यत्तीर्थयात्रारजः-
 स्नात्रा दृश्यतदात्यनिर्मलमिलत्कीर्त्तिशुतियोतिना ॥ १४४ ॥
 मा भून्मद्भवनेऽपि दुस्तरतमःस्तोमस्तथा मा स्म भू-
 श्रेष्ठेऽपि शुसदां सदा विकसिते सम्मीलनं मर्त्यवत् ।
 इत्युद्गामिरजःसमुद्यमयाद्गम्भोलिपाणिर्मही-
 मग्भोभृद्भिरमीषिचत्प्रतिदिनं यत्तीर्थयात्रोद्यमे ॥ १४५ ॥

सुखधौतिचन्दोखिनी

यदिकुम्भिकुलाद्रिकोलकमठव्यालेखराः सेचराः
कष्टादेव दधुस्तलं तदचनेविष्णुश्चतुर्भिर्भुजैः ।

खट्वाङ्गेन भुजेन वीरधवलौ मुद्राद्गुलीलीलया
तेजःपालकरस्तदेव सचलः ख्यातां बलिभ्यांऽप्यसां ॥ १४६ ॥

सङ्गोऽधिरोहन्निह रैवताद्रौ यन्म्रापथस्थानतपोधनानाम् ।
ददौ यदौचित्यधियाऽपि किञ्चित् कालेन नीतं करतां तदेतैः ॥ १४७ ॥

याघ्रापर्वणि रैवतक्षितिधरे प्राज्ञोऽथ मन्त्रीश्चर-
स्तेजःपाल इदं निशम्य जनतांऽथाह्वय तांस्तपसान् ।

साद्धं द्रम्मसहस्रयुग्ममुचितं दत्त्वोत्तमर्णप्रजा-
तद्दामं परिमोक्षयन्करममुं सन्त्याजयामासिवान् ॥ १४८ ॥

(युग्मम्)

किञ्चेतेन गुणैः शशाङ्कशुचिभिः कृष्टः सुराभूषणपतिः
पित्रोः पुण्यकृते जिनेश्वरकरं श्रीभीमसिंहाऽमुचत् ।

तीर्थारक्षकहेतवे तु कृतिना देवादितो दापिता
सेयं पञ्चशती सुराभूषणतये तस्मै पुराभ्यर्धनम् ॥ १४९ ॥

यभूष गोश्रेफगुरुर्गरीयानपामशेषागमपारदभ्या ।
नागेन्द्रगच्छे ॥ महेन्द्रगुरिर्महेन्द्रनागेन्द्रयशा मुनान्द्रः ॥ १५० ॥

कर्मसाक्षिभयतापपीडितं क्रीडितं शमरसायपत्न्यले ।
क्षालिताञ्चिलमव स्म दन्तिपरां स्पृजन्ति गन्तु कदमलालयः ॥ १५१ ॥

पन्था घन्थाटपीनां मुनिरजनि ततः कोऽपि कल्याणबहुषाः
कन्दः कन्दर्पदपद्ममयनदहनभ्रान्तिगुः शान्तिगुरिः ।

जल्पाके कोपिदेशे मतिमयूज कृती को विदेशे न गन्तुम् ॥ १५२ ॥
आनन्दचन्द्रामरचन्द्रगुरी तत्पटलभ्योऽनुभिभूषणाभौ ।

अन्तःस्फुरद्वत्नसपत्नभूतगुरुमाग्भोजनम्बावभूताम् ॥ १५३ ॥
दन्तौ धर्ममतद्वजस्य दुरितक्षोणोद्गच्छेदने

गच्छन्त्योमतलस्य सोमगरणी मोहान्धकारव्यपे ।
सम्पत्स्यक्षितिपस्य दुर्दमरिपुत्रं दौ भुजां दामना-
रण्यस्य प्रतिपादिकुम्भदलेन पौ व्याप्रसिंहौ भुजां ॥ १५४ ॥
भीमांस्ततोऽजनि मुनिः स तदापपद-
भीषहबन्धमुकुटो हरिबन्धगुरिः ।

एकत्र सोमशतपत्रगुणौ मुखाम्रे

शम्भद्विबोधमधुरौ समवासययः ॥ १५५ ॥

नृणां यत्पदपद्मयोर्भुवि भवत्यौघत्यहेतुर्नति-

र्भालन्यस्तरजोव्रजो वितनुते सर्वप्रकर्षोदयम् ।

आधत्ते च नखेन्दुदोधितिभरः पद्माकरोद्भासनं

स्तौमि श्रीहरिभद्रसुरिसुगुरोस्तस्याभुतं वैभवम् ॥ १५६ ॥

जयति विजयसेनसुरिरूरीकृतसुकृतस्तदयं तदीयपट्टे ।

जितजगदपि मन्मथो न यस्य व्यधित तनुप्रतिपन्धिनोऽपि तापम् ॥ १५७ ॥

इन्दुः पद्मावलम्बं व्यधित कुचलये दुर्मदात्मा प्रपेदे

गर्जन्यर्जन्यदन्तो व्यतनुत जगति स्तम्भभावं फणीन्द्रः ।

चिक्षेप क्षौरसिन्धुर्दिशि विदिशि तृणैः संयुतं पारिजातं

यस्योद्दामप्रमाणैर्यशसि विमृमरे ते तु सन्तोऽप्यसन्तः ॥ १५८ ॥

यस्मादभ्युदयं भजेन्ननु जनो धर्मस्य तस्याप्यसां

दूरादूरतरं परत्यनुदिनं संवर्द्धमानः श्रिया ।

दुर्दैवव्यपमानवैभवभरस्तादृशलक्ष्मीकृते

तस्यैवाभिमुखं हि धावति सुधाभानुर्गथा भासयतः ॥ १५९ ॥

दोषोन्मुद्रणमुद्रितेऽपि दिवसारम्भस्मितेऽपि स्थिते

भाग्याम्भोरुद्धि निर्दिशेयितमनःसन्तोषणोपस्थितिः ।

अन्नः सन्ततधर्मनिर्मलमभुखादृत्तानाशयः

साधुर्माधुरीं विभर्ति विरलो गृत्ति जनः कथन ॥ १६० ॥

भायुर्वायुदतोर्मिवत्तरुणिमा धूर्मिभ्रमन्कम्बु-

त्कम्बुप्रग्रयदम्बुयुद्धदयवह्निस्मालयोऽप्यन्यद्गम् ।

सगोमुद्धुदविन्दूनेदरुणयत्तोपोऽपि दोषादिक-

कुरप्राद्विधौ कृकमेजन्धौ साक्षादिव प्रेक्षते ॥ १६१ ॥

रुद्रग्रगुणरुद्रेणविदग्ध्यानाविरम्बच्छाया-

स्तेजःशान्तिजानुजानुषरिः श्रीरम्बुगन्धः गृन्तः ।

गुग्गुदध्रपदाज्यमूनमुनगध्रौषद्विरुद्रोपमां

धनन्तान्नरन्तरां रचयितुं धत्तेनमानुषमम् ॥ १६२ ॥

मज्जन्तान्नदानीन्देश्य दूरिनाम्भोषो नयं भूधर-

दाग्भारं रचयाद्भार दन्तमां नोर्ध्वदधर्मच्छलात् ।

तथैनःप्रतिदन्तिनाशसुभगः प्रेक्षागृदङ्गस्वने-

गर्जद्विभ्रजयो जपत्यनुदिनं धर्मक्षिपो भूतले ॥ १६३ ॥

स्तम्भनपुररंघतगिरिदेवतचैत्ये प्रपञ्चिते येन ।

शशुञ्जपजिनपुरतस्तोर्ध्वप्रपगतिफलं फुल्लतः ॥ १६४ ॥

शशुञ्जये भयपयोधितरार्थतीर्थं

येनेन्द्रमण्डपमस्रण्डपदं व्यधाधि ।

तस्मादुरःकरभूताद्भुतकुम्भशक्त्या

तीत्यो तमोजलमयान्ति जना जिनाग्रे ॥ १६५ ॥

अस्मिन्नाभिभुवः प्रभोस्तनुभवधक्की स चक्रे पुरा

चैत्यं श्रीभरतः परे तु सगरक्षमापालमुल्पा व्यधुः ।

देवो दाशरथिः पृथासुतपतिः प्राग्व्याटभूर्जापडिः

शैलादित्यनृपः स बाग्भटमहामन्त्री च तस्योद्धृतिम् ॥ १६६ ॥

व्यातन्यधमरंन्द्रमण्डपमयं श्रीरैषतस्तम्भना-

छद्मरप्रभुनेमिपाश्वसहितं तीर्थेऽग्र शशुञ्जये ।

प्राग्व्याटान्यपवाङ्मियर्द्धनविपुर्धाश्रीवामन्त्रीशिला

स्थाप्यः सद्भुपतिः सतां विजयते श्रीवस्तुपालोऽधुना ॥ १६७ ॥

(युग्मम्)

किं चित्रं यदि वत्सवत्सलतया स्वच्छादममूर्तिच्छला-

दध्रात्त्रण्डलमण्डपे सुरपुरादध्यापयुः पूर्वजाः ।

एतस्य प्रतिपन्नस्तनुपदवीभाजोऽपि येनाद्भुत-

प्रीत्यावासमिह व्यधादिधिपुरं त्यक्त्वाऽपि धाम्देवता ॥ १६८ ॥

पृष्ठे काञ्चनपट्टिकं जिनपते राज्यस्य भामण्डल-

श्रीतुल्यं पुरतोऽपि सत्यपुरभूवीरावतारं मुदा ।

कुम्भान्यञ्च च पञ्चपातकतमक्षण्डशुतीन्मण्डपे

श्रीशशुञ्जयदन्तिदाननदवचक्रे तढागं च यः ॥ १६९ ॥

चक्रे च पां धवलके विमलाद्रिचैत्यं

पञ्चासरं च पुरि गर्जरकर्णिकायाम् ।

तत्केतुकैतवकरदपनर्त्तनेन

शुभ्रप्रभां नभसि नर्तयति स्म कीर्तिम् ॥ १७० ॥

प्रतिष्ठाप्य च मन्त्रीशस्तोर्ध्वं मुनिसुव्रतम् ।

योऽम्भावतारतीर्थस्य मन्दिरं विदुषे कृती ॥ १७१ ॥

ग्रामे शासनदत्ते च विदुषे योऽर्जुपालिते ।

तद्भागं सागराकारममात्यः प्रपया सह ॥ १७२ ॥

व्याजात्पोषणशालानां नासत्यरुचिचेष्टितः ।

यः पापोषणशालानां श्रेणिं श्रीमानकारयत् ॥ १७३ ॥

येन स्तम्भनकाधिदैवतजिनप्रासादमुद्धृत्य तं

तत्तन्ने किमपि प्रपाद्यमपि द्येतांशुशुभ्रप्रभम् ।

यत्पश्यन्ति पुरां जिनेश्वरपदानुध्यानपात्राधना

धीमन्तां निजमूर्त्तिकीर्त्तिसुकृतब्रह्मपादम्वरम् ॥ १७४ ॥

श्रीमालयेन्द्रसुभटेन सुयणकुम्भा-

नुत्तारितान्पुनरपि क्षितिपालमन्त्री ।

श्रीवैद्यनाथसुरसग्नानि दर्भवत्पा-

मेकोनविंशतिमपि प्रसभं व्यधत् ॥ १७५ ॥

तत्रैव धीरधवलक्षितिवल्लभस्य

मूर्त्तिस्तदोपसुदृशोऽपि च जैत्रदेव्याः ।

स्वीयानुजस्य च निजस्य च मल्लदेव-

मन्त्रीश्वरस्य च चकार स भूपमन्त्री ॥ १७६ ॥

नृत्यन्त्या व्योमरङ्गे कमकटकझणत्कारतारं युगङ्गा-

रङ्गचकाङ्गनादं सचिवकुलपतेर्वस्तुपालस्य कीर्त्तः ।

खेदप्रस्वेदधिन्दुश्रियमिषमयते पद्वतिस्तारकाणां

यावत्तावत्पताकाञ्चलचलनविधिं चैत्यमाला विधत्ताम् ॥ १७७ ॥

इमामकृत सद्गुरोर्विजयसेनसुरिप्रभोः

कमाम्बुजरजोमृजा विमलमानसोल्लासभृत् ।

प्रशस्तिमुदयप्रभः प्रभवदद्भुतप्रातिभ-

प्रभावभरभासुरः सुकृतकीर्त्तिकलोलिनीम् ॥ १७८ ॥

प्रसादादादिनाथस्य यक्षस्य च कपर्दिनः ।

वस्तुपालान्वयस्यास्तु प्रशस्तिः स्वस्तिशालिनी ॥ १७९ ॥

समाप्ता सुखकीर्त्तिकलोलिनीसञ्ज्ञकेयं प्रशस्तिः ।

कृतिरियं पण्डितपुण्डरीकश्रीमदुदयप्रभस्य ।

NOTES.

P. 1. l. 12. भीमेश्वर—The god of the Bhimesvara temple in Cambay on the occasion of whose festive procession the present drama was first acted.

Vastupāla erected a golden flag-staff and knob for this temple.

cf. कलशध्वजदण्डं च यः कार्तस्वर्गोत्तरायम् । भीमेश्वरमनः शृणु स्वयत्तापमिव स्थानम् ॥

जिनहर्ष—वस्तुपालचरित्र. IV-720.

भीमेश्वरदीर्घनगरे रत्नराजकार भीमेश्वरमणि च काञ्चनकेतुद्रुमौ ।

मूर्तेषु कीर्तिरनिशं परैरवन्ती नर्तयि यत्र दिशि देवन्दो जयन्ती ॥

गुप्तसङ्कीर्तन I-3.

P. 1. l. 15 जयन्तिह् or जेश्वरिह्—for whose delectation the present drama was first staged at Cambay, was the only son of Vastupāla by his first wife Lalitādevī. He was governor of Cambay from Samvat 1279 forward.

cf. महामात्यभीवल्लुपाक्षस्वात्मजे महैः भीलजितादेवीपुत्रिस्तोत्रदण्डावमाने महैः भीमजयन्तिह्

चैः ७९ पूर्वं भीलसम्पदीर्घमुद्राभ्यापायन् व्याट्पतिरिति

Mt. Girnar inscription.

In Somesvara's Mt. Ābu prasasti, we find the following about him.

दयिता कलितदेवी तनयमवीजनयमाप सचिवेन्द्रात् । नाम्ना जयन्तिह् जयन्तिह्मापुत्रोभयुधौ ॥४४॥

यः शैलके दिनयैरिति शोपकन्ये भवे नरे च विनये च गुणोदये च ।

शोडश मनोभक्त्याभयनामककुरुषो न कं मनसि पुष्पति जेश्वरिहः ॥

भीवल्लुगलपुत्रः कल्याणुरवं जयन्तिहोऽयम् । कामादपिहं हवं निरुत्ये वस्त दानं च ॥

As to his liberalities *cf.*

गिरवच वरं भीत्रप्रसिद्धोऽपि सर्वतः । यथा हेमाद्रुदस्याति लेभे कविसमर्पितान् ॥

जिनहर्ष—वस्तुपालचरित्र VI-612.

He had two sons Pratāpasīpha and his younger brother whose name is not known.

For the religious merit of Pratāpasīpha and his younger brother Vastupāla erected two Devākūḥās in the Kumāravāhāra at Cambay.

cf. वीरप्रतापसिंहस्य तदुग्रस्य कनीयसः । तपार्देवपुत्रिदे भेदके द्वे चक्रर का ।

After the death of Vastupāla, Visaladeva attracted with his valour, made Jaitrasīpha the governor of Petlad.

cf. वेदमयुरैर्षर्ष द्विर्द्विहाव मन्त्रिभे । पदमयुरवलीः मन्त्रोद्गात्रो ररः ॥

It was at his instance that Bālachandrasārī composed his Vastupālīśa. He outlived his uncle Tejabpāla who lived 10 years after Vastupāla. For the memory of his uncle, Jaitrasīpha erected a temple with a resthouse, an alms-house and a tank at Chandronmānapara (Chanaama ?)

८८. तत्र भोजेयिषिदेन गजाश्वचनमिदम् । सरोरुपक्रियापमिमन्तिरे मन्दरोरमम् ॥ ९२ ॥
सरोवरं तथा चर्मेणालसवालवद्रमम् । विदुषे मेवमे तस्य मन्त्रिणो दृग्गावनाम् ॥ ९३ ॥

मिहर्—वसुसक्तचरित्र. VIII-592-93

P. 2. l. 20 अविश्वरि The author of the drama should not be confused with Jayasinha Sūri of Krishnagaccha and author of Kumārpalakāvya and Nyāyasthāparyādīpikā commentary on Nyāyasūtra and the spiritual grand father of Nayachandra Sūri the author of Hammīramahākāvya and who composed his Kumārpalācharitra in samvat 1422. Our author was pupil of Virasūri and was the high-priest of the famous Tirtha of Munisuvratasvāmi at Broach. Tejabhāṇḍa once went on a pilgrimage to Broach to pay his respects to Munisuvratasvāmi. Jayasinha Sūri at this time recited a poem wherein he requested him to replace bamboo staffs of 25 Devakulikās by golden ones. The request was granted. See author's वसुसक्तचरित्रः पाल्मसहित 63-69

८९० भुवङ्गमहादीने रागायैमम्वरादयाम् । देवःपालो महामात्यः सङ्गेन महान्वितः ॥ ९४ ॥
भुवङ्गमहादीने मन्त्रोक्तान्तरम् । मन्त्र्यन् विधिना वाह्यं वन्दे तत्र धरिषाहम् ॥ ९५ ॥
दक्षिणधरे ध्यातुं वासुदेवायिनाः । एकं कन्देयकं मन्त्रिन् भुवतामनं कृत्वापि ॥ ९६ ॥
मन्त्रिणाय पुनस्तमिमेति वासिनि मन्त्रिणि । ते भुवङ्गमहादीने कविप्रियसमानित्यनाम् ॥ ९७ ॥
देवःपालो भुवङ्गमहादीने । विमलभाटाशम्भुः । भोमभम्भुः श्रीनरय चरति तत्समम्भुः सन्भुम्भुः ।
मन्त्र्यन् विधिना वाह्यं वन्दे तत्र धरिषाहम् । मन्त्र्यन् विधिना वाह्यं वन्दे तत्र धरिषाहम् ॥ ९८ ॥
मन्त्र्यन् विधिना वाह्यं वन्दे तत्र धरिषाहम् । मन्त्र्यन् विधिना वाह्यं वन्दे तत्र धरिषाहम् ॥ ९९ ॥
मन्त्र्यन् विधिना वाह्यं वन्दे तत्र धरिषाहम् । मन्त्र्यन् विधिना वाह्यं वन्दे तत्र धरिषाहम् ॥ १०० ॥

मिहर्—वसुसक्तचरित्र VII.

The present drama too seems to owe its origin to the same list.

P. 4. l. 13-14. 65 The relations between Viradhavala and Tejabhāṇḍa were those of friends.

८९१ भुवङ्गमहादीने रागायैमम्वरादयाम् । देवःपालो महामात्यः सङ्गेन महान्वितः

८९२ भुवङ्गमहादीने मन्त्रोक्तान्तरम् । मन्त्र्यन् विधिना वाह्यं वन्दे तत्र धरिषाहम्

८९३ दक्षिणधरे ध्यातुं वासुदेवायिनाः । एकं कन्देयकं मन्त्रिन् भुवतामनं कृत्वापि

P. 5. l. 23 भुवङ्गमहादीने

८९४ भुवङ्गमहादीने रागायैमम्वरादयाम् । देवःपालो महामात्यः सङ्गेन महान्वितः

८९५ भुवङ्गमहादीने मन्त्रोक्तान्तरम् । मन्त्र्यन् विधिना वाह्यं वन्दे तत्र धरिषाहम्

मिहर्—वसुसक्तचरित्र VIII-592-93

P. 7. l. 21 भुवङ्गमहादीने

८९६ भुवङ्गमहादीने रागायैमम्वरादयाम् । देवःपालो महामात्यः सङ्गेन महान्वितः

८९७ भुवङ्गमहादीने

also.

अथ मन्त्रेभ्यो वेद्यकृते लोकेतरभिषि । भीषतिभेषिचक्षीर्णे स्वर्गस्थिविविजित्तरे ॥ ६६ ॥

पराक्रमगुणेनोष्मापयत् किञ्च भार्गवः । भीमसिंहः प्रतीहारकुलकाननमन्दनम् ॥ ६७ ॥

दुषोऽस्ति त्रासितानेकशपुच्छतविस्तृतः । भीकोसत्सैन्यसम्पत्त्या तृणवद्गणयन्परा ॥ ६८ ॥

वीर्यानी मद्दादानी कट्टापामिव रावणः । समुद्रपरित्राविष्टदुर्गदुर्गमसंस्थितिः ॥ ६९ ॥

चन्द्रार्भः कलापकम् ॥

अन्यदेत्यादिशास्त्रीरचयत्तुं धितीश्वरम् । भूपासर्वं सेवकोऽस्याकं सङ्ग्रामे वाऽतिथिर्मव ॥ ७० ॥

सोऽपि यत्पादिशतस्यै तथैव व्यथितोऽधिकम् । यतः प्रदीपते यादृक् तादृगेवाय लम्पते ॥ ७१ ॥

ततो गौर्जरभूमीशो दिगीशोऽनमविक्रमान् । क्रमेणामैल्यद्रूपान्भीमसिंहसिंहिणीयया ॥ ७२ ॥

भद्रेश्वरहीजानिः सज्जीकृत्य निजं बद्धम् । देशसीमानमालम्प्य तस्यो यज्ञार्गलोपमः ॥ ७३ ॥

इतो मरुत्पत्नीमाळस्पतीलिलकचक्रिमे । जाबाकिनगरे स्वर्गगिरिशङ्कारकारिणि ॥ ७४ ॥

राजः समरसिंहस्य पुत्रः क्षत्रजतामणीः । भीमानुदयसिंहोऽस्ति प्रथितः पृथिवीपतिः ॥ ७५ ॥

बाहुभानकुलाकाशे यस्मिंस्तपति भास्वति । श्लोके दोशान्यकारस्य नावकाशोऽभवत्कश्चिद् ॥ ७६ ॥

सरोदयस्त्रयस्तस्य प्रशयस्थितिमाश्रितः । प्रातरेणाः प्रवीरु विख्याताः क्वाभूता धुरि ॥ ७७ ॥

कामन्दपाकभूपाळः प्रथमः पार्थिविजयः । द्वितीयोऽनन्तपालश्च कक्षयानिव सरकः ॥ ७८ ॥

त्रिलोकसिंहनामान्तो मान्यश्चासीन्प्रसिध्नाम् । स्वीजसा गणयन्त्येते त्रयोऽपि तृणवद्गणम् ॥ ७९ ॥

चिभिर्पिसोपकम् ॥

प्राचमात्रे त्रपात्रात्रे ऽवेष्टप्रात्रापरितेऽप्यमी । महेष्टत्वादकुर्वाणा अपि स्वहृदये भृतिम् ॥ ८० ॥

कल्पतपायि न प्रीयितमैश्वर्यं नाप्यते यदाभिमतम् । लोकस्तपायकार्यं कुरुते कार्यं समुदितम् ॥ ८१ ॥

इति एकं स्मरन्तोऽन्तर्न्यायसमवता नराः । स्ववन्पुत्रवधने पापं न चिकीर्षन्ति कश्चिच्चिद् ॥ ८२ ॥

समाने सोदरस्ते तु प्रकृतेर्योवयोव्यवले । रामसेवकभावोऽयं दुःखतो हि मनसिनाम् ॥ ८३ ॥

अवृषिमयमन्त्रानां मय्यानां मय्यान्मयम् । उत्पमानां च मन्त्रानामपमानात्परं भवम् ॥ ८४ ॥

वरं विदेहाग्रमनं वरं काननसेवनम् । मध्ये स्वजनवर्गस्य नापमानेन वर्धनम् ॥ ८५ ॥

इति चिन्ताभुवस्तु तु त्रयोऽप्यत्यपरिच्छदाः । कम्पुतायै परित्यज्य पट्टात्म्यं हव पातकाः ॥ ८६ ॥

भीवीरपवलोपासिंह स्वभनोऽमीहदायिनीम् । चिकीर्षवः सम्राजम्पुर्णकल्हपुरं तदा ॥ ८७ ॥

युष्मन् ॥

तत्र भीवस्तृपालस्य वैभवं भुतपूर्विवः । ते पूर्वं प्रापुरावाहं व्यवहारकवेदिनः ॥ ८८ ॥

इष्टा राजकुमारस्तान्कुमारस्त्यरतेजयः । निजगोहाङ्गमे प्रासन्नसर्वाङ्गपुण्यस्थितो ॥ ८९ ॥

आसनादिर्विधिं भूतैः क्रायित्वा सयोरवम् । बभौवे भीक्षतापोष एवं सद्योऽह्मनसः ॥ ९० ॥

युष्मन् ॥

पुण्यवन्तो भवन्तोऽत्र भुताः स्थानात्समागताः । किं प्रयोजनमुदित्य भुतुजः सचिरोपमाः ॥ ९१ ॥

विनयं राजपुत्रेभ्य इति हृत्पत्य सत्त्वताम् । नयन्तो नम्रपूर्वोऽधिकं ते मन्त्रिणः पुत्र ॥ ९२ ॥

स्वरूपं भ्रातृभूपत्य निरूप्य निमित्तं निजम् । दयारिष्यउत्तया श्रोतुरेवं भूतवद्गणः ॥ ९३ ॥

भूतवद्विभक्त्यापिस्वं स्वर्वाङ्गोपगुणोदयम् । भूत्या भवन्तं योऽनुवदाम्यस्वीयुत्सवम् ॥ ९४ ॥

स्वदङ्गिकमद्योपासि वरं कर्तुमिहगताः । भीवीरपवलोऽस्मिन्सेवकस्यकष्टं भिताः ॥ ९५ ॥

इत्याकर्ण्य वचः कथ्यं तेषां मन्त्रिपुरस्ताः । पुत्रवधमयाः सोऽवे बलभक्तोऽन्तर्होदयिणः ॥ ९६ ॥

कथमस्तिरभूत्तु नृपण्यासाम्पूरः । यत्पूर्वं मे पदं प्रकृतं राजान्तेऽपीह दुर्गमाः ॥ ९७ ॥

इत्युक्तो भूभूता तेन यत्ना वृणन्त्यादितः । वैतालिकः समाचल्यो भदेभरनेष्टितः ॥ ३९ ॥
 अथ प्रयाणसामग्रीं समग्रं रणकर्मणे । निर्माणं तत्तुणादेव तदेवस्तुतुमात्मजः ॥ ४० ॥
 महासूतवेलायां बह्मपादिनैर्दं पुनः । निषाय यजमास्तुः प्रीष्टैः परितुष्टैः समम् ॥ ४१ ॥
 यजानीरुहयानीकरयानीरुपदातिभिः । रण्यकार्यकृतोत्साहैः सर्वतः परिकारितः ॥ ४२ ॥
 भीमभरणजपुषाम्यामुभाम्यां पार्श्वयोर्दयोः । स्थिताभ्यां निकमन्यापनूर्तिभ्यामिव शोभितः ॥ ४३ ॥
 श्वेतावपचसंभोभी चामराभ्यां विराजितः । शकुनेषु समग्रेषु जयवादातुवादिषु ॥ ४४ ॥
 पद्माम्नाभिभे प्रामे सङ्गानोत्सवकौटुकी । भीवीरपत्रवः प्रात्स् कमाद्गुनाधिपैर्वृतः ॥ ४५ ॥

(पङ्क्तिः कुलकम्)

भीमसिंहोऽपि तत्रागापाहुमानभटोक्तः । नागेन्द्रं विगलमिदं यजत्रातोयनिःस्वनैः ॥ ४६ ॥
 ताम्यां मविशिवस्तत्र संग्रामसिद्धिदानान्तरे । भूषणां दीर्घदशितं पदायतिहितावहम् ॥ ४७ ॥
 रीनन्ते वज्र दानानि दुरितत्रातसान्तरे । रीनानापाद्विजादिभ्यः सानन्दैः सुभटोत्तमैः ॥ ४८ ॥
 विहनादा विधीनन्ते वृषस्कन्धैर्नृणाञ्जयैः । सन्धाधिद्यातुदेवीनां नानापूजोत्सवैः सह ॥ ४९ ॥
 नित्यं वृत्तानि पाषाणि रसपाषाणि सर्वतः । प्रसन्धा वीरसम्पन्ना निवेद्यन्ते च पण्डितैः ॥ ५० ॥
 निःस्वान्ममुत्तातोयकृद्दन्वानप्रतिष्मिनिः । शृण्वीं पूरयामास भद्राचीर्षादपूर्वकम् ॥ ५१ ॥
 उत्कण्ठा समभूयोक्तुं योषाणां वागमोचय । नेदीयानिद्राहृतामाहवो हि महामहः ॥ ५२ ॥
 तुरिगाहां चरैर्वात्सा प्रत्यर्पितुनापगाम् । सङ्गामदिपसापार्श्वयोर्भूयं स्मरिष्यत् ॥ ५३ ॥
 देव । कार्यपदोरेण सुष्माभिर्नाहताः पुनः । वेत्तस्विनो महावीर्या मारता ये भद्राक्षयः ॥ ५४ ॥
 मिळिताः कलितोत्साहास्ते परिसम्पन्ने वतः । तद्वत्प्रतिर्भवो भीमसिंहो गर्भेति निर्भरम् ॥ ५५ ॥
 भुलेति मन्त्रिपत्रोक्तं स्माह भीमपुत्रः । अत्र कातरलीलाभिर्विज्ञानं तज्जतिपति ॥ ५६ ॥
 जवे वा युधि मूल्यो वा ताम एव मदीभुजाम् । अवे जवमिवः प्रातिर्भूतो च विदसाभिवः ॥ ५७ ॥
 उदरभरिवाधारी यो जीवत्यस्मीतिपतिः । पृथग्भयपदं वायाव्यवाया अवि स कम्पार् ॥ ५८ ॥
 भुवी चिन्ता भवेत्तस्य भूभूतो रणसीमनि । रणभारेकभौरेया वस्य न स्तुः मुग्धमिवः ॥ ५९ ॥
 अपोवाच महामातृभ्रातृपैकवृहस्पतिः । देवे कार्मुकपाथी तु वरेतज्ञातु के परे ॥ ६० ॥
 पदः—कोलः कलिमलद्वारेषु करिषः क्रीडन्तु कान्ताकृता कान्तारे वरकावराः वरभवे गर्भेतिवह स्वेच्छया ।
 अम्पत्यन्तु भयोभिजडाश्च हरिषा भूयोऽपि सग्रायति कान्तागन्तराज्यरत्नसन्धानावच कष्टोदयः ॥ ६१ ॥
 भयदीपवले देव । कोटीकान्धसम्भवः । जेदुलः यधिवन्द्यो जयस्तेकोऽपि तद्वदम् ॥ ६२ ॥
 द्वितीयः सोमवर्माऽस्ति वीरभौडस्वपन्नयाः । तुजोवलिज्जमेजरा धेयकर्मऽस्ति योरेत् ॥ ६३ ॥
 देवस्तु वर्धनीयः किं साधाकलिमुगाकुम्भः । एकोऽप्येकपन्नति सङ्गाने कोऽप्येकपन्नति ॥ ६४ ॥
 ज्ञापमानातु कार्तुमुत्तरेण परारम् । प्रपन्नं समुपाधीनं क्षात्रालयेऽप्युपादिषि ॥ ६५ ॥
 कोऽप्येकः पुनः रशमिन्दारि जिह्वि वारिषः । रश्मिनो महाशयद्वर्धनं विभवास्तम् ॥ ६६ ॥
 निर्देशो देववासानां कौतरो मम वन्द्यः । सम्पन्नं कर्त्तुं मे भुवेत्तद्विद्वद्भुजः ॥ ६७ ॥
 तदादेशात्समायम्य कोऽप्येकपन्नतिर्भूकम् । रशमिन्दारिपन्नतिर्भूकम् ॥ ६८ ॥
 पद्मि। मातृसहस्रेण सङ्गृहीता भटारुवच । वेत्तमानं रणधोष्यं कम्पन् रथ सिद्धिधर ॥ ६९ ॥
 भवितासि प्रमेऽस्माकं स्वमेव मथयोऽपिदिः । पुमान्दीर्घपुत्रं क्षीममातेर्त्तद्विदि योऽपि ॥ ७० ॥

(पङ्क्तिः कुलकम्)

तदुक्तं चुलुकस्वामी विधाय श्रवणविधिम् । दत्त्वा यथोचितं दानं तमुवाच स्मिताननः ॥ ६१ ॥
 प्राप्तमेव रणे प्राप्तयूयं जानीत मामपि । सर्वंगामपि तत्रैव द्रुस्यते भुवःसौष्ठवम् ॥ ६२ ॥
 तेषामपि त्वयाख्येय एवं सन्देशको मम । सोऽपि गत्वा समाचक्ष्यते तेभ्यस्तद्भुवोदितम् ॥ ६३ ॥
 समप्राप्यम सामग्री राजादेशाद्बलद्वये । रजन्यामेव राजन्यैर्निर्ममे रणकर्मणे ॥ ६४ ॥
 अधोदिते जगत्कर्मसाधिनि द्वादशात्मनि । उभयोः सैन्ययोस्तुल्यं दध्मान रणदुन्दुभिः ॥ ६५ ॥
 तद्दानश्रवणोद्भूतभुजकण्डूकरादिताः । योर्दु संवर्मयामाभुस्तत्कालं वीरपुङ्गवाः ॥ ६६ ॥
 प्रातःकृत्यं समाधाय श्रीवीरधवलः प्रभुः । सर्वापिमान्तये दानं ददानो मार्गणव्रजे ॥ ६७ ॥
 शत्रादित्य हवामेक्ष्यो लक्षसङ्ख्यैर्नृपैर्वृतः । गीयमानतुणग्राम आजगाम रणावनिम् ॥ ६८ ॥

(युग्मम्)

जेह्लप्रमुखा वीर हयाकूटा महौजसः । नरेन्द्रं परितस्तस्युर्विनिधायुधपाणयः ॥ ६९ ॥
 कृत्वा प्राभातिकीं पूजां सौवर्णकवचाद्वितौ । यद्वातावायुधभेणिमभ्यरजालमजौ जवात् ॥ ७० ॥
 मन्त्रिराजौ रणधोर्णि प्राप्य जाताश्चवंस्थितौ । राठभौतुक्चन्द्रस्य पार्श्वयोस्तस्थतुः स्थिरम् ॥ ७१ ॥

(युग्मम्)

भीमोऽपि भीमयद्भीमः सीमा निःशेषदोष्यताम् । भेयःस्थानं ददद्दानं यावकेषु पदे पदे ॥ ७२ ॥
 युतो राजन्यचक्रेण चक्रपाणिरिवोत्त्वजः । रणधोणिमलप्रके वक्रेऽणविमीपजः ॥ ७३ ॥

(युग्मम्)

तदा सामन्तपालाद्याः सोदराः शकसोदराः । स्वकीयद्रुमलब्धाणि गृहीत्वा भीमभूषतेः ॥ ७४ ॥
 निषायाप्ययकोशेषु पात्रेषु विविधेष्वपि । नानायुधभूतः कुन्तपाणयः कवचोज्ज्वलाः ॥ ७५ ॥
 प्रशरैर्गद्गाकारधारिणौ जालवाजिनः । आरुह्यासह्यचामान आजिहीयामनाययुः ॥ ७६ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

रणनृयैर्गजव्यूहबुहणैर्हवहेपितैः । वीरकोटीरदुङ्कारैः शब्दाद्रेतं तदाऽजनि ॥ ७७ ॥
 नामग्राहं गुणग्राहं वंशग्राहं च बन्दिनः । व्यपुर्न्यजवारयं प्रतिवीरमतश्चिक्राः ॥ ७८ ॥
 फोमलसुमुलारम्भो जयश्रीवरणोपमः । मिथः स्वस्वामिबन्तोरी तवोऽभूद्भूलयोस्तयोः ॥ ७९ ॥
 प्रापर्वन्त महाघोषा योर्दु क्रोधान्प्रहृष्टयः । मर्मणि कूरकर्मणः प्रहरन्तः परस्परम् ॥ ८० ॥
 गलद्बुधिरपापमिर्वैरिण्यि विदुर्भयः । कुट्टमद्रवरत्नानि यथि स्वःभिर्वे फिल ॥ ८१ ॥
 शतैर्वैर्यङ्गं वीरसत्तेनुपकाशमण्डले । भव्योन्वं भानुसन्तापशहारस्य विधित्तया ॥ ८२ ॥
 तरुण्योपान्धकाशमे रजोभिर्विस्तृतेस्तरा । कुलभावारिपाध्याज स्वानन्तानि दिगङ्गनाः ॥ ८३ ॥
 अपाजनि जगत्साथी स्फोटन्त्यमण्डलः । निरेतः शतशो गोधाः शङ्खपाजार्दिता भुवि ॥ ८४ ॥
 भूम्पट्टमिवालोक्त्य विच्छादं स्वरत्नं तदा । रावपानोऽभयवद्रीत्यवका मेरुवन्मदान् ॥ ८५ ॥
 वर्युः स्वस्वामिरथायै दशा दशवयाधिकम् । मन्त्र्यादिभुमद्रामाणाः कुर्वन्तः शत्रुर्दितम् ॥ ८६ ॥
 भयान्तरे ठितस्तुल्य भटासह्यं बलोत्कराः । मारुतास्ते महाभीमेरेषा महापाणयः ॥ ८७ ॥
 भवोचन्तमिधिं प्रालं भीवीरधवलप्रभुम् । भभी ययं त्वसो देवः शायधानो भवायुता ॥ ८८ ॥
 रथनीदसवया स्वात्मा कलत्रो वीर्योरर । तज्जनेः स्वीकृता योधा अपि त्वां पाक्यन्तु भोः ॥ ८९ ॥

(त्रिभिर्विशेषकम्)

श्रीवीरभक्तः स्मृतः किं मुपायः प्रकाशयेत् । किञ्चैव स्वदोःस्थानं नृदिहि प्रकाशयेत् ॥ १० ॥

तेन लोकोत्पन्नोऽयं भुवः क्षेत्रात्प्राप्यमानः । भुवि यदादेगातो निरेतुर्लुप्तमदम् ॥ ११ ॥

१२—अथैषि न लोहस्य किं पुनरिषिष्ठैः कठैः । गुटे विप्रलम्बदेहः प्रपानपुष्पधरा ॥ १२ ॥

नानाधनुषांश्च मन्वीन्द्रादिषु तथा । वनतो निष्कटान्धेषु स्थ स्वर्णि निम्न वृषम् ॥ ९३ ॥

कुम्भारं तदा धाम्यथये श्रीदुस्वभूमम् । प्रहर्षं प्रकटीभूय उर्वद्विजिति द्रुम् ॥ १४ ॥

एवं ह्यसौ सर्वं देव । त्वामेकं किन्तु बीडकम् । भस्माभिश्च यदास्यादि त्वया दत्तं स्वराग्निः ॥९५॥

अनुदीक्षुमरमाभिः साक्यं तज्जराधिर । जीवन्मुक्तोऽसि यदि त्वं बह्नामुदरम्भटि ॥ ९६ ॥

यथा तथा न हन्तव्यो भूतनामुपकायकः । अस्त्वगते रथो दस्माद्विधं तमसि मज्जति ॥ ९७ ॥

[illegible]

***** / 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 104

[illegible]

अथार्षेष्टे काश्र्मदलमादाय तं गता, । उन्म्यादा च भद्राः सर्व विरेभू रणक्रमणः ॥ १ ॥
उत्तमाया नर्तयि समभ्युदयः समुत्पिब्यादायः । अगदणमक पापः सन्निहताः स्ववभाताः ॥ २ ॥

जित्वापामी विजयनाम भीमसिंहोपनि जसिहान् । सर्वं समस्तपराधमैः प्रमोदविजयमपैः ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥ विष्णुहस्तोऽयं भीमसिंहपुत्रः । भीमरूपकलोऽयमभिरामाभिर्भूय पादितः ॥ ४ ॥

भारतखलं भूमिः शोषर्वभाविर्वदि पातितः । शङ्कान्दमभिहानं वदा किमियदुर्वताम् ॥ ५ ॥

एवं अक्षयिणी वादे भटानां कोटिमागते । आसीत् दर्शयामासुस्त्वं ते भीमभूभुजः ॥ ९ ॥

उभेः भवः समाकारं स्वर्णवर्षाणशालिनम् । वसुमत्सामनोहास्यं रत्नमात्मविभूषितम् ॥ ७ ॥

भीषोदुस्वयस्यभीषवेजोराशिभिश्चानम् । तदुभयदं चाश्रित्यं सप्तध्यानितम् ॥ ८ ॥

पितृभद्रेभ्यस्त्वाभी कामीय सुवर्णीयुग्मम् । तृतीयोऽथ सुषावृष्टि वचोव्याजोऽभिनिर्ममे ॥ ९ ॥

(विभिन्नविशेषकम्)

॥ १० ॥
 ॥ ११ ॥

नयेन मेतः यित्रयेन शिष्याः श्रीलेन नारी यममेन लिङ्गी ।

श्रीदावहातेन भट्ट प्रवण्डो धर्मैव जन्मुभ सदा विभाति ॥ १२ ॥ •

एवं भूमिकले बाह्यमुखास्वादि विवृण्वताम् । विद्यामाप्ययमनेन धावन्तृषिवीभुजाम् ॥ १३ ॥

पयो विभ्रियतीति सज्जोभूतोऽतिवाहसी । गीर्वाणपतिः प्रायश्चित्तं पूजयित्वा ॥ १४ ॥

प्राप्ता धीमायितं तादृगु भी रौद्रमयमहीभक्तः । यतीहायनरेन्द्राय विवर्तितं मन्त्रिणो व्यथुः ॥ १५ ॥

अथः कृत्वा न्यासं विधिं यन्मन्त्रिणम् । रात्रिभिरुपशुण्डी देवादेशम् भूषति ॥ १६ ॥

ततो यशसुता शर्क नाक्षत्राभिप्रायः । विरोधो नाप्यत भवत्कः कस्यापि ह्यस्य ॥ २७ ॥
 ततो यशसुता शर्क नाक्षत्राभिप्रायः । विरोधो नाप्यत भवत्कः कस्यापि ह्यस्य ॥ २८ ॥

ननु चित्तकमारम्भा स्वप्ननैवराधा बलावला रसा । प्रमदाजननैवला मूलद्रोपाय सत्यर ॥ १८ ॥
प्राप्त्यभ्यासप्रभृतिवत् । नावृत्तिः सदा कर्तुं सत्ये जननीति ॥ १९ ॥

इदमेव सप्त खन्धिः कर्तव्यो देव साम्प्रतम् । आद्योऽस्य स्वयं सम्पन्नुक्तपुक्तश्चिचारणाम् ॥ २० ॥

तस्य मन्त्रिपक्षो मत्वा सन्धि भीमोऽप्यमन्यत । हितोपदेशवीर्यं प्राप्तं को हि जिहासति ॥ २२ ॥

१ भयद्वरतेनाकारि सङ्गाभङ्गम् । अन्यतुर्बन्धिभूय स्वाधिकीर्त्यन्वदेव हि ॥ २२ ॥

